

Rätt till delaktighet och likabehandling

Nationellt handlingsprogram för FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2023–2027

Social- och
hälsovårdsministeriet

Social- och hälsovårdministeriets
PUBLIKATIONER | 2024:32

Rätt till delaktighet och likabehandling

Nationellt handlingsprogram för FN:s
konvention om rättigheter för personer
med funktionsnedsättning 2023–2027

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Social- och hälsovårdsministeriet
CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-00-8466-0
ISSN pdf: 1797-9854

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten

Helsingfors 2024

Rätt till delaktighet och likabehandling

Nationellt handlingsprogram för FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2023–2027

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2024:32

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet

Utarbetad av Social- och hälsovårdsministeriet
Språk svenska

Sidantal 181

Referat

I det nationella handlingsprogrammet för FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning anges de åtgärder genom vilka genomförandet av konventionen ska främjas inom olika förvaltningsområden under den tredje handlingsprogramperioden 2024–2027. Arbetet med handlingsprogrammet har koordinerats och samordnats av delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (VANE), som består av representanter från funktionsrättsorganisation, samt de ministerier och intressentgrupper som är centrala med tanke på rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Vid beredningen av handlingsprogrammet har man hört funktionsrättsorganisationerna och andra intressentgrupper. Man har därigenom fått information om vilka åtgärder i funktionsrättskonventionen som ska prioriteras i handlingsprogrammet. Handlingsprogrammet består av 13 innehållsområden och 75 åtgärder. Genomförandet av åtgärderna följs upp under programperioden och utvärderas efter att programperioden tagit slut. I handlingsprogrammet understryks delaktighet och likabehandling för personer med funktionsnedsättning. I programarbetet vill man särskilt betona rättigheterna för kvinnor och barn med funktionsnedsättning samt det intersektionella perspektivet. Under utmanande ekonomiska tider har det ansetts vara särskilt viktigt att utvärdera hur effekterna och de sammantagna konsekvenserna av projekten påverkar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Ett viktigt mål för handlingsprogrammet är att öka medvetenheten om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Nyckelord likabehandling, delaktighet, tillgänglighet, mänskliga rättigheter, personer med funktionsnedsättning

ISBN PDF 978-952-00-8466-0

ISSN PDF 1797-9854

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8466-0>

Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2023–2027

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2024:32

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö

Yhteisötekijä Sosiaali- ja terveysministeriö
Kieli ruotsi

Sivumäärä 181

Tiivistelmä

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallisessa toimintaohjelmassa on määritelty ne toimenpiteet, joilla vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanoa edistetään eri hallinnonaloilla kolmannella toimintaohjelmakaudella 2023–2027. Toimintaohjelmatyötä on koordinoanut ja yhteensovittanut vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE, jossa ovat edustettuina vammaisjärjestöt sekä vammaisten henkilöiden oikeuksien kannalta keskeiset ministeriöt ja sidosryhmät. Toimintaohjelmaa laadittaessa on kuultu vammaisjärjestöjä ja muita sidosryhmiä ja näin saatu heiltä tietoa niistä vammaisyleissopimuksen mukaisista asioista, joita toimintaohjelmassa tulisi edistää. Toimintaohjelma koostuu 13 sisältöalueesta ja 75 toimenpiteestä. Toimenpiteiden toteutumista seurataan toimintaohjelmakauden aikana ja arvioidaan toimintaohjelmakauden päättyessä. Toimintaohjelmassa korostuvat vammaisten henkilöiden osallisuus ja yhdenvertaisuus. Ohjelmatyössä on erityisesti haluttu korostaa vammaisten naisten ja lasten oikeuksia sekä intersektionaalista näkökulmaa. Taloudellisesti haastavina aikoina on katsottu olevan erityisen tärkeää arvioida hankkeiden vaikutuksia ja yhteisvaikutuksia vammaisten henkilöiden oikeuksiin. Yhtenä toimintaohjelman tärkeänä tavoitteena on lisätä tietoisuutta vammaisten henkilöiden oikeuksista.

Asiasanat yhdenvertaisuus, osallisuus, esteettömyys, saavutettavuus, ihmisoikeudet, vammaiset

ISBN PDF 978-952-00-8466-0

ISSN PDF 1797-9854

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8466-0>

Right to social inclusion and equality

The National Action Plan on the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2023–2027

Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2024:32

Publisher	Ministry of Social Affairs and Health		
Group author	Ministry of Social Affairs and Health		
Language	Swedish	Pages	181

Abstract

The National Action Plan on the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities identifies the measures that will be taken to promote the implementation of the Convention in different administrative branches during the third Action Plan period 2023–2027. Work on the Action Plan has been coordinated and adapted by VANE (the Advisory Board for the Rights of Persons with Disabilities), the members of which include representatives of disability organisations and the ministries and stakeholders in a key role regarding the rights of persons with disabilities. Disability organisations and persons with disabilities were consulted during the process of drawing up the Action Plan to obtain information about those issues referred to in the Convention which the Action Plan should promote. The Action Plan consists of 13 content areas and 75 measures. The implementation of the measures will be monitored during the Action Plan period and evaluated at the end of the period. The Action Plan emphasises the inclusion and equality of persons with disabilities. In the programme work, particular emphasis has been placed on the rights of women and children with disabilities and the intersectional perspective. In economically challenging times, it has been considered particularly important to assess the impacts and combined impacts of projects on the rights of persons with disabilities. One important objective of the Action Plan is to raise awareness of the rights of persons with disabilities.

Keywords	equality, inclusion, accessibility, human rights, persons with disabilities		
ISBN PDF	978-952-00-8466-0	ISSN PDF	1797-9854
URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8466-0		

Innehåll

Till läsaren	8
1 Referensram: viktiga internationella dokument.....	10
1.1 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.....	10
1.2 FN:s agenda för hållbar utveckling 2030.....	11
2 Nationellt genomförande av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.....	13
2.1 Nationellt genomförande och uppföljning av funktionsrättskonventionen.....	13
2.2 Delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning VANE.....	14
2.3 Handlingsprogrammet.....	14
3 Utgångspunkter för utarbetandet av handlingsprogrammet.....	16
3.1 Funktionsrättspolitik	16
3.2 Statsminister Petteri Orpos regeringsprogram.....	19
3.3 Hörande av intressentgrupper	20
3.4 Utredning om tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.....	23
4 Innehållsområden, lägesbilder, mål och åtgärder.....	26
4.1 Delaktighet för personer med funktionsnedsättning (artikel 4.3 i funktionsrättskonventionen).....	27
Mål och åtgärder för att stärka delaktigheten	32
4.2 Likabehandling och jämlikhet (artiklarna 5, 6, 7, 12, 13 och 16 i funktionsrättskonventionen).....	34
Mål och åtgärder för att stärka jämlikheten.....	41
4.3 Öka medvetenheten och kunskapsunderlaget (artiklarna 8 och 31 i funktionsrättskonventionen).....	43
Mål och åtgärder för att stärka medvetenheten och kunskapsunderlaget	49
4.4 Tillgänglighet (artiklarna 9 och 21 i funktionsrättskonventionen)	50
Mål och åtgärder för att förbättra tillgängligheten	59
4.5 Säkerhet och risksituationer (artikel 11 i funktionsrättskonventionen).....	63
Mål och åtgärder för att säkerställa säkerhet och förebygga tillbud.....	70
4.6 Att leva självständigt och att delta i samhället (artiklarna 12, 14, 19 och 29 i funktionsrättskonventionen)	72
Mål och åtgärder för att stärka självständigt liv och delaktighet	76

4.7	Rörlighet (artiklarna 9, 18 och 20 i funktionsrättskonventionen)	78
	Mål och åtgärder för att stärka rätten till oberoende rörlighet	84
4.8	Utbildning (artikel 24 i funktionsrättskonventionen)	85
	Mål och åtgärder för att stärka lika möjligheter till utbildning	92
4.9	Hälsa och rehabilitering (artiklarna 25 och 26 i funktionsrättskonventionen)	95
	Mål och åtgärder för att förbättra tillgången till habilitering, rehabilitering och hälso- och sjukvård .	99
4.10	Arbete och sysselsättning (artikel 27 i funktionsrättskonventionen)	101
	Mål och åtgärder för att stärka sysselsättning och tillgång till arbete på lika villkor	109
4.11	Tillräcklig levnadsstandard och social trygghet (artikel 28 i funktionsrättskonventionen)	111
	Mål och åtgärder för att stärka tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet	114
4.12	Kultur-, rekreations- och fritidsverksamhet samt idrott (artikel 30 i funktionsrättskonventionen)	116
	Mål och åtgärder för att stärka deltagande i kultur-, rekreations- och fritidsverksamhet och idrott ...	123
4.13	Internationellt samarbete (artiklarna 11, 32 och 33 i funktionsrättskonventionen)	126
	Mål och åtgärder för att stärka rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i internationellt samarbete	133
5	Uppföljning och utvärdering	143
	Bilaga 1. Lista över mål och åtgärder	144

TILL LÄSAREN

Bästa läsare,

Vid ratificeringen av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2016 förband sig Finland att säkerställa fullständiga mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för personer med funktionsnedsättning och att främja tillgodoseendet av dem. Efter ratificeringen utfärdade statsrådet en förordning som gällde delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning VANE, där en av VANE:s uppgifter var att utarbeta ett nationellt handlingsprogram. Efter ratificeringen har Finland utarbetat ett nationellt handlingsprogram för varje regeringsperiod för att främja genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Programmet är det tredje i ordningen.

Delaktighet och likabehandling är de grundläggande principerna i såväl konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som i detta program. Man har på många sätt velat säkerställa att personer med funktionsnedsättning får sina röster hörda i beredningen av programmet. Redan innan programarbetet inleddes utredde Helsingfors universitet på uppdrag av VANE hur personer med funktionsnedsättning upplever att deras rättigheter tillgodoses.

Undersökningen som genomfördes av Helsingfors universitet visade att personer med funktionsnedsättning upplever stor osäkerhet i sina liv och att till exempel likabehandlingen fortfarande varierar. Personer med funktionsnedsättning är också oroad över bland annat sin sysselsättning och utkomst. Dessa bekymmer är mycket förståeliga, eftersom vi lever i en mycket stormig och föränderlig värld. De ekonomiska bekymren berör också Finland och krig kastar en skugga även över våra liv. Allt detta påverkar också livet för personer med funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättning har dessutom många särskilda behov.

Statsminister Orpos regeringsprogram Ett starkt och engagerat Finland strävar efter att alla i vårt samhälle ska ha rätt och frihet att sträva efter ett gott liv. Människor känner sig delaktiga och har förtroende för varandra. Ett ekonomiskt starkt Finland kan erbjuda samhällstjänster på ett hållbart sätt för nuvarande och kommande generationer, och det är även kristalligt. Dessa mål stärker också rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och skapar trygghet för dem i en osäker värld.

Personer med funktionsnedsättning behöver också tjänster som motsvarar deras behov för att trygga deras rättigheter. Under denna regeringsperiod träder den nya lagen om funktionshinderservice i kraft. Den uppdaterade och fungerande lagstiftningen tryggar i högsta grad stabiliteten i samhället och skyddar individers grundläggande fri- och rättigheter.

Regeringen vill främja öppen och fungerande förvaltning där man satsar på kontinuitet och konsekventa verksamhetsformer. Delaktighet och möjligheter att påverka är grunden för ett demokratiskt samhälle och dessa möjligheter ska säkerställas även för personer med funktionsnedsättning.

Helsingfors 13.9.2024

Social- och hälsovårdsminister Kaisa Juuso

1 Referensram: viktiga internationella dokument

1.1 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Förenta nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (FördrS 26 och 27/2016; FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, funktionsrättskonventionen) och dess fakultativa protokoll trädde i kraft i Finland i juni 2016. Konventionens syfte är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inneboende värde.

Enligt 22 § i grundlagen (731/1999) ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Finland har ratificerat konventionen och därmed förbundit sig till att tillgodose de rättigheter som anges i konventionen. Funktionsrättskonventionen utgör en del av Finlands nationella lagstiftning. I enlighet med denna ska myndigheterna i all sin verksamhet se till att rättigheterna för personer med funktionsnedsättning beaktas och främjas.

Funktionsrättskonventionen omfattar 50 artiklar. Genomgående artiklar är bestämmelserna om konventionens syfte, allmänna principer och åtaganden, jämlikhet och likabehandling, kvinnor och barn med funktionsnedsättning, ökad medvetenhet, tillgänglighet samt definitioner som är väsentliga med tanke på konventionen. Dessa ska beaktas när man tolkar innehållet i alla artiklar.

De övriga artiklarna i funktionsrättskonventionen innehåller närmare bestämmelser om de nationella åtgärder som konventionen förutsätter samt om det internationella samarbetet, den nationella övervakningsmekanismen, den internationella mekanismen för övervakning av konventionen samt konventionsstatskonferensen.

Enligt konventionen innefattar personer med funktionsnedsättning bland annat personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra.

Funktionsrättskonventionen ökar medvetenheten om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning, vilket förbättrar deras möjligheter att delta i samhället. Genom den ökade medvetenheten påverkas den enskildes ställning genom en förändring av attityderna. Konventionen ökar också medvetenheten hos personer med funktionsnedsättning om deras rättigheter.

Funktionsrättskonventionen betonar att personer med funktionsnedsättning och de organisationer som företräder dem ska inkluderas och få delta i allt beslutsfattande som gäller dem. Konventionen garanterar personer med funktionsnedsättning rätt till ett oberoende liv som en del av samhället. Busservice ska vara tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Vid behov ska de även ha tillgång till individuella specialtjänster.

I funktionsrättskonventionen betonas vikten av skäliga anpassningar för att rättigheterna för personer med funktionsnedsättning ska tillgodoses. Vägran att göra skäliga anpassningar är diskriminering.

1.2 FN:s agenda för hållbar utveckling 2030

Målen för FN:s agenda för hållbar utveckling 2030 godkändes 2015. De gäller från början av 2016 fram till 2030. Målen för hållbar utveckling är en fortsättning på FN:s millenniemål. Målet med dem är att göra världen till en bättre plats genom att beakta både miljö, människor, mänskliga rättigheter och ekonomiska aspekter. Dessa mål är universella, de gäller alltså alla: stater, kommuner, företag och andra aktörer. Målen gäller alla FN:s medlemsstater.

I agendan för hållbar utveckling betonas att alla mål är viktiga och kopplade till varandra. Ett mål kan inte uppnås utan ett annat, och för att uppnå dem behövs såväl stater och beslutsfattare som medborgare.

Ett viktigt mål är att minska ojämlikheten och främja fredliga, rättvisa och inkluderande samhällen samt trygga de mänskliga rättigheterna. Mottot för Agenda 2030 är att ingen ska lämnas utanför (eng. "Leave no one behind"). Man strävar efter att först nå dem som hamnat mest efter. Redan i beredningen av publiceringen har man fäst uppmärksamhet vid de allra fattigastes och de mest utsattas röst.

Målen för hållbar utveckling beaktar funktionsnedsättningar och personer med funktionsnedsättning. Funktionsnedsättning nämns 11 gånger i målen, särskilt i anslutning till utbildning, tillväxt och sysselsättning, ojämlikhet, tillgänglighet,

datainsamling och uppföljning av målen. Även om funktionsnedsättning inte nämns i alla mål, är målen betydelsefulla med tanke på full inklusion av personer med funktionsnedsättning.

Agenda 2030 beaktar också tillgodosendandet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och i den internationella funktionshinderspolitiken har den lyfts upp parallellt med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Funktionshinderrörelsens motto har länge varit "Nothing about us without us" (Inget om oss utan oss) och nu används även det ovan nämnda mottot "Leave no one behind".

2 Nationellt genomförande av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

2.1 Nationellt genomförande och uppföljning av funktionsrättskonventionen

För genomförande av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning fungerar utrikesministeriet (UM) och social- och hälsovårdsministeriet (SHM) som nationella kontaktpunkter. I anslutning till SHM har det inrättats ett nationellt samordningssystem, delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning VANE. Delegationens uppgift är att underlätta det nationella genomförandet av konventionen inom statsförvaltningen.

Riksdagens justitieombudsman, Människorättscentret och dess människorättsdelegation, som utgör den nationella människorättsinstitutionen, svarar för uppgifterna i den självständiga och oberoende mekanism som avses i funktionsrättskonventionen. Mekanismens syfte är att främja, skydda och följa upp genomförandet av funktionsrättskonventionen.

Genomförandet av funktionsrättskonventionen övervakas internationellt genom rapporter som parterna lämnar in regelbundet till kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Den första rapporten ska tas fram inom två år efter funktionsrättskonventionens ikraftträdande. Finland lämnade in sin första rapport till kommittén under hösten 2019. Därefter sker rapporteringen vart fjärde år och på kommitténs begäran. Det civila samhället har möjlighet att lämna in sin parallellrapport till kommittén. Kommittén behandlar rapporten och utfärdar slutsatser och rekommendationer om den.

Övervakningen kompletteras av ett fakultativt protokoll genom vilket enskilda personer eller grupper av personer kan anföra klagomål till kommittén för personer med funktionsnedsättning om de anser att deras rättigheter enligt funktionsrättskonventionen har kränkts. I det fakultativa protokollet föreskrivs det också om ett utredningsförfarande på kommitténs initiativ angående allvarliga eller systematiska kränkningar.

2.2 Delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning VANE

Delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (VANE) är ett statligt samordningsorgan enligt konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Dess uppgift är att underlätta det nationella genomförandet av funktionsrättskonventionen.

Delegationen finns i anslutning till social- och hälsovårdsministeriet. Bestämmelser om dess uppgifter utfärdas genom förordning (908/2016), enligt vilken dess uppgift är att främja det nationella genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och beaktandet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i verksamheten inom alla förvaltningsområden samt bland sina medlemmar utse en representant för personer med funktionsnedsättning att delta i verksamheten för de kontaktpunkter som avses i artikel 33 i konventionen.

Delegationen består av representanter för ministerierna, personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga, arbetsmarknadsorganisationerna, kommunerna och välfärdsområdena samt forskningen. Förutom en ordförande och en vice ordförande har delegationen högst 16 medlemmar. Delegationen har en generalsekreterare och en halv tjänst som specialsakkunnig till sitt förfogande. Delegationen tillsätts av statsrådet för fyra år i sänder.

2.3 Handlingsprogrammet

Bestämmelser om uppgörandet av ett handlingsprogram ingår i förordningen om delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (908/2016). Enligt förordningen ska delegationen göra upp ett verksamhetsprogram för sin mandattid. I verksamhetsprogrammet ska den ange viktiga nationella mål för att främja genomförandet av konventionen och metoder för att nå målen samt behövlig uppföljning.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning fungerar som utgångspunkt för programmet och är i kraft som lag i Finland. Enligt grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Programmets mål och åtgärder är dock inte juridiskt bindande. Ministerierna och andra myndigheter ansvarar för verkställandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning enligt sina egna ansvarsområden. Ministerierna har deltagit aktivt i beredningen

av programmet och ansvarat för skrivningarna om sitt eget ansvarsområde. Programmet står i linje med strategier och program som godkänts särskilt av statsrådet och utgör en del av genomförandet av dessa i enlighet med vad som avtalats särskilt.

Verksamhetsprogrammet verkställer konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning nationellt. Således ska man även i detta arbete beakta skyldigheten enligt konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning att inkludera personer med funktionsnedsättning fullt ut i hela processen via de organisationer som representerar dem. Arbetet med verksamhetsprogrammet samordnas av delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som omfattar sex representanter för funktionsrättsorganisationerna utsedda av funktionsrättsorganisationerna. Delegationen har också inom sig utsett en arbetsgrupp för programmet, där även funktionsrättsorganisationerna har varit representerade.

Som stöd för arbetet med programmet ville man också höra funktionsrättsorganisationerna och olika intressentgrupper i större utsträckning. För detta ändamål ordnades två samrådsmöten för de riksomfattande funktionsrättsorganisationerna och andra intressentgrupper. Vid det första samrådsmötet ombads deltagarna göra observationer om nuläget och nämna de viktigaste sakerna som borde lyftas fram i programmet. Utlåtanden lämnades av 22 funktionsrättsorganisationer / intressentgrupper och 18 instanser höll ett anförande under evenemanget. Det andra mötet ordnades när ministerierna redan hade kommit långt i formuleringen av sina mål och åtgärder. Vid detta möte var det möjligt att kommentera skrivningarna och föreslå ändringar i dem. Vid det andra mötet gjordes 16 anföranden och 18 skriftliga utlåtanden lämnades in.

Då verksamhetsprogrammet gjordes upp träffade delegationen centrala ministerier i fråga om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Delegationen träffade undervisnings- och kulturministeriet (UKM), justitieministeriet (JM), social- och hälsovårdsministeriet (SHM), kommunikationsministeriet (KM), arbets- och näringsministeriet (ANM), miljöministeriet (MM), utrikesministeriet (UM), inrikesministeriet (IM) och finansministeriet (FM). Dessutom fördes förhandlingar med Folkpensionsanstalten (FPA). I mötena deltog VANEs ordförande och generalsekreterare, en specialsakkunnig från SHM och medlemmar i arbetsgruppen för programmet samt tjänstemän som ansvarar för de helheter som behandlas vid varje enskilt ministerium.

3 Utgångspunkter för utarbetandet av handlingsprogrammet

3.1 Funktionsrättspolitik

3.1.1 Finlands funktionsrättspolitik

Med funktionsrättspolitik avses åtgärder genom vilka man tryggar och främjar ställningen och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Enligt Finlands funktionsrättspolitiska principer har personer med funktionsnedsättning

- rätt att bli behandlade på lika villkor som andra och att inte bli diskriminerade
- rätt att delta i samhället och beslutsfattandet
- självbestämmanderätt
- ett självständigt liv samt
- rätt att få service och stöd enligt sina individuella behov

Funktionsrättspolitiken utgår från de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. I Finlands grundlag ingår bestämmelser om icke-diskriminering av personer med funktionsnedsättning. Enligt grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

Ett viktigt mål för funktionsrättspolitiken är att integrera rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Enligt konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska personer med funktionsnedsättning göras delaktiga i beslutsfattande som gäller dem själva och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning ska beaktas i beredningen, beslutsfattandet, verkställandet och uppföljningen inom alla förvaltningsområden och på alla förvaltningsnivåer.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning erbjuder vid sidan av grundlagen en stark och bestående grund för den nationella funktionsrättspolitiken. I utarbetandet av verksamhetsprogrammet är det också viktigt att beakta det internationella samarbetet om funktionshinder och de

dokument som styr det, utöver konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i synnerhet andra människorättskonventioner samt strategiska dokument som styr samarbetet, såsom EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning och Nordiskt program för samarbete om funktionshindersfrågor.

3.1.2 EU:s funktionsrättspolitik och EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Europeiska unionen bygger på värderingar som jämlikhet, social rättvisa, frihet, demokrati och mänskliga rättigheter. Fördraget om Europeiska unionens funktionsätt (EUF-fördraget) och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna utgör grunden för bekämpningen av all slags diskriminering och gör jämlikhet till en hörnsten i EU:s politik. EU främjar tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. EU och alla dess medlemsländer har ratificerat FN:s funktionsrättskonvention. Att se till att konventionen genomförs är således ett gemensamt mål.

EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning¹ har publicerats för åren 2021–2030. Syftet med strategin är att säkerställa att personer med funktionsnedsättning till fullo kan delta i samhället. De centrala principerna i strategin är likabehandling och icke-diskriminering.

Strategin är ambitiös och omfattande. Strategin omfattar åtta innehållsområden: tillgänglighet, EU-medborgares rättigheter, god livskvalitet och självständigt boende, lika tillgång och icke-diskriminering, främjande av rättigheter för personer med funktionsnedsättning globalt, effektivt verkställande, ledning genom exempel samt medvetenhet, styrning och mätning av framsteg.

För varje innehållsområde har man fastställt initiativ genom vilka antingen kommissionen eller medlemsländerna eller båda tillsammans främjar målen i strategin. Strategin omfattar sju flaggskeppsinitiativ, 57 initiativ till kommissionen och 23 åtgärdsinitiativ riktade till medlemsländerna. I strategin betonas att genomförandet förutsätter samordnat samarbete både på nationell nivå och på EU-nivå. Innehållet i strategin omfattar de centrala innehållsområdena i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

1 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/ALL/?uri=CELEX%3A52021DC0101>

Finland har förbundit sig till målen för EU:s strategi för personer med funktionsnedsättning och ett effektivt genomförande av strategin. Strategin och dess mål är förenliga med Finlands funktionsrättspolitiska mål. I strategin betonas att det för att uppnå målen krävs engagemang inte bara av medlemsstaterna, utan också av de regionala och lokala myndigheterna. Det är ändamålsenligt att koppla verkställandet av strategin till processen för det nationella verksamhetsprogrammet och på så sätt säkerställa genomförandet nationellt.

3.1.3 Nordisk funktionsrättspolitik och Nordiskt program för samarbete om funktionshindersfrågor 2023–2027

Mänskliga rättigheter och delaktighet är bärande principer för det nordiska samarbetet inom funktionshindersfrågor. Norden strävar efter en hållbar samhällsutveckling som grundar sig på nordbornas individuella frihet och möjlighet att förverkliga sig själva. Målet med funktionsrättspolitiken är att skapa ett hållbart samhälle där ingen lämnas utanför. Målet är att personer med funktionsnedsättning ska vara delaktiga inom alla samhällsområden. Genom sitt samarbete lyfter de nordiska länderna fram ett inkluderande samhälle och nyttan av planering som lämpar sig för alla. Samtliga nordiska länder är parter i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Nordiskt program för samarbete om funktionshindersfrågor² har publicerats för åren 2023–2027. Programmet är tväradministrativt. Samarbetsprogrammet fokuserar på mänskliga rättigheter, delaktighet och fri rörlighet. För varje delområde har man fastställt åtgärder som främjar programmets mål under en femårsperiod. Programmet betonar delaktighet för barn och unga med funktionsnedsättning i beslutsfattandet.

Enligt programmet handlar principerna för välfärdssamhället i Norden om medborgarnas förutsättningar att ha lika möjligheter och trygghet oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion, övertygelse, funktionsförmåga, ålder eller sexuell läggning. Alla ska genom sina sociala rättigheter ha jämlik tillgång till hälsosystem, sociala tjänster, utbildning, kultur och arbetsliv.

2 <https://www.norden.org/sv/publication/nordiskt-program-samarbete-om-funktionshindersfragor-2023-2027>

Programmet innehåller bland annat åtgärder för att öka tillgängligheten på arbetsmarknaden, förutsättningar för erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling, satsningar på att ge barn och unga en starkare röst och delaktighet i det nordiska samarbetet. Genom det nordiska samarbetet om funktionshindersfrågor skapas synergier och djup i andra internationella samarbetsformer och samarbetsprocesser.

Programmets mål och prioriteringar är väl förenliga med målen för Finlands funktionsrättspolitik.

3.2 Statsminister Petteri Orpos regeringsprogram

Målet för regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering, Ett starkt och engagerat Finland³, är att vårt land ska ta sig genom världens stormar. Regeringen utgår från att människorna i ett starkt och engagerat Finland har möjlighet att öka sin kompetens, att sysselsätta sig, att klara sig på sin lön eller pension och att leva i trygghet. I ett samhälle där de grundläggande frågorna är i ordning har människorna rätt och frihet att försöka skapa ett gott liv efter sitt eget tycke. Människor känner sig delaktiga och har förtroende för varandra. Man tar hand om dem som har det sämst ställt. Statsmaktens uppgift är att skapa förutsättningarna för friheten och möjligheterna.

Enligt regeringsprogrammet ska Finland kunna trygga tjänster för människor i alla åldrar, från småbarnspedagogik till utbildning, social- och hälsovårdstjänster samt omsorg, oberoende av personens inkomstnivå och boningsort. Man säkerställer att också de kommande generationerna ska få tjänster och möjligheter. I familjer, i gemenskaper och i samhället bär människorna ansvar för sig själva och för varandra.

Regeringen strävar efter att Finland ska vara en föregångare inom tekniken som till fullo utnyttjar de möjligheter som digitaliseringen och artificiell intelligens erbjuder, och alla görs delaktiga i denna utveckling.

3 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165043/Regeringsprogrammet-f%c3%b6r-statsminister-Petteri-Orpos-regering-20062023_.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Grunden för välfärd är en hållbar ekonomi. Regeringens viktigaste finanspolitiska mål är att åstadkomma en hållbar tillväxt. I ett starkt och engagerat Finland är företagande och arbete lönsamt och fruktbart. Ett ekonomiskt starkt Finland är också kriståligt.

Ett starkt och engagerat Finland är ett öppet och internationellt land, som tillsammans med andra stater och folk är verksamt i europeiska och västliga värde- och säkerhetsgemenskaper. Energiomställningen och ren teknik ger Finland möjligheter att skapa arbete, export, ekonomisk tillväxt och välfärd.

En aktuell och fungerande lagstiftning tryggar stabiliteten i samhället och skyddar individernas grundläggande fri- och rättigheter. Regeringen främjar en högklassig och kunskapsbaserad konsekvensbedömning av lagberedningen samt en avvägning av regleringsmetoderna.

Ett starkt och engagerat Finland är ett stabilt och pålitligt land, en stark demokrati och en självständig rättsstat där alla har ett värde som en jämlik medlem av samhället. Regeringen främjar en fungerande och öppen förvaltning där man satsar på kontinuitet och konsekventa verksamhetssätt. Delaktighet och möjligheter att påverka är grunden för det demokratiska samhället.

I regeringsprogrammet fästs uppmärksamhet vid många frågor som är viktiga för personer med funktionsnedsättning. En del av skrivningarna påverkar personer med funktionsnedsättning indirekt och en del mycket direkt. Skrivningarna i regeringsprogrammet går igenom mer detaljerat inom olika innehållsområden, till exempel i fråga om lägesbilderna. Regeringsprogrammet påverkar också de mål och åtgärder som ministerierna ställt upp för innehållsområdena.

3.3 Hörande av intressentgrupper

För beredningen av handlingsprogrammet ordnades samrådsmöten för funktionsrättsorganisationerna och andra intressentgrupper i februari och juni 2024. De instanser som hördes ombads lämna in sina anföranden och en skriftlig utsaga om sina utlåtanden.

Målet med det första samrådsmötet som ordnades i februari 2024 var att utifrån de utarbetade lägesbilderna få intressentgruppernas observationer om frågor som borde behandlas i handlingsprogrammet. Vid evenemanget i februari hölls ett

anförande av 18 instanser och sammanlagt 22 instanser lämnade in ett utlåtande. Utlåtanden beaktades i beredningen av handlingsprogrammet. I detta kapitel har de huvudsakliga observationerna sammanställts.

Delaktighet och deltagande både i processer som gäller det egna livet och i större utsträckning, till exempel i utvecklingen av lagstiftning, lyftes fram i många utlåtanden och anföranden. Möjligheterna för personer med funktionsnedsättning och funktionshinderråden att delta och bli hörda i olika utvecklingsprocesser ansågs vara bristfälliga. Man önskade också att funktionsrättsorganisationerna skulle göras mer delaktiga i uppföljningen och utvärderingen av åtgärderna. I många utlåtanden efterlystes åtgärder som främjar och stöder delaktigheten för personer med funktionsnedsättning både inom statsförvaltningen och i kommunerna och välfärdsområdena.

Många organisationerna fäste uppmärksamhet vid självbestämmanderätt, likabehandling och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning. På temat framkom ett behov av åtgärder för att hitta lösningar för att minska diskrimineringen. Utmaningarna i anslutning till likabehandling och jämlikhet lyfts fram bland annat i anslutning till utbildning, tillgång till tjänster och sysselsättning. Stöd i att fatta beslut ansågs vara ett centralt sätt att ordna tjänster som ökar delaktigheten och självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning. Lagstiftningen om självbestämmanderätt bör utvecklas med beaktande av perspektivet för personer med funktionsnedsättning.

I utlåtandena och även i anförandena betonades behovet av att öka medvetenheten och kunskapsunderlaget. Kunskapsunderlaget om personer med funktionsnedsättning ansågs till många delar bristfälligt. Till exempel kan nuläget för statistiken och forskningsdata om personer med funktionsnedsättning inte anses vara tillräckligt. Det förekommer i synnerhet informationsbrist om till exempel delaktigheten i arbetslivet och användningen av tjänster för personer med funktionsnedsättning. Utöver bristerna i kunskapsunderlaget lyftes också bristfälligt utnyttjande av tillgänglig information fram. Medvetenheten om bland annat rättigheterna för personer i olika åldrar och med olika funktionsnedsättningar borde utökas.

Tillgänglighet var ett centralt tema som många organisationer fäste uppmärksamhet vid. Behovet av att utvidga lagstiftningen om tillgänglighet lyftes fram i flera utlåtanden. Tillgängligheten bör utvecklas målmedvetet och systematiskt för att personer med funktionsnedsättning ska ha möjlighet till jämlik delaktighet och deltagande. Tillgängligheten borde uppmärksammas allt mer även i skol- och

arbetsmiljöer samt inom kulturtjänster. Utöver den fysiska miljön lyftes digitala tjänster och deras tillgänglighet fram. I utvecklingen av digitala tjänster ska man också beakta personer med funktionsnedsättning som behöver starkt stöd.

Organisationerna lyfte också fram de språkliga rättigheterna. Rätten att få svenskspråkiga tjänster lyftes fram som en viktig rättighet. Det har observerats många brister i tillgången till service på det egna modersmålet för personer med funktionsnedsättning. Behovet av att öka bland annat tillgången till information på teckenspråk och lättläst språk ansågs också behöva främjas. Även utveckling och harmonisering av tolkningstjänster samt jämlik tillgång till sådana lyftes fram i utlåtandena och anförandena. Samiskspråkiga personer med funktionsnedsättning behöver också service på sitt modersmål och det bör vara möjligt att beakta deras kulturella särdrag när servicen ordnas.

Funktionshindersservicen och dess betydelse lyftes fram i såväl skriftliga utlåtanden som i anföranden. I synnerhet framkom jämlik tillgång till tjänster och tjänsternas tillgänglighet, boendeservice samt tjänster i anslutning till rörlighet. I anslutning till jämlik tillgång till tjänster och tjänsternas tillgänglighet framkom hur välfärdsområdesreformen och välfärdsområdets ekonomiska situation påverkar tillgången till tjänster. Tillgången till de tjänster som välfärdsområdena producerar har fördröjts och de har varit bristfälliga.

Rimliga anpassningar ansågs vara något som inte uppfylls i tillräcklig utsträckning vare sig i utbildningsmiljön och arbetsmiljön eller den kulturella miljön. Det ansågs förekomma många brister och oklarheter i myndigheternas och de offentliga aktörernas verksamhetssätt i fråga om rimliga anpassningar. Till exempel i skolvärlden är kunskapen om rimliga anpassningar och skyldigheten att genomföra dem dålig.

Tillräcklig levnadsstandard och social trygghet var teman som behandlades i många utlåtanden och anföranden. Bedömningen av konsekvenserna av förändringarna i den sociala tryggheten för personer med funktionsnedsättning ansågs vara bristfällig. I förändringarna borde man särskilt beakta perspektivet för personer med funktionsnedsättning och sörja för att de har tillräcklig utkomst och levnadsstandard.

Rätten till hälsa och rehabilitering lyftes fram i många utlåtanden och anföranden. Det upplevdes allt svårare att få tillgång till hälso- och sjukvård som kräver specialkompetens. Välfärdsområdenas ekonomiska sparåtgärder ansågs ha en negativ inverkan på bland annat tillgången till rehabiliterings- och hjälpmedelstjänster för personer med funktionsnedsättning.

I utlåtanden och anföranden ansågs arbete och sysselsättning vara en central rättighet. Sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning förverkligas inte på samma sätt som för andra. I utlåtandena betonades vikten av olika stödåtgärder för att förbättra den avlönade sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning. Det har även förekommit många oklarheter med de tolkningstjänster som behövs i arbetslivet, vilket försvårar möjligheten att arbeta och få en sysselsättning.

Säkerhet och risksituationer var ett tema som flera organisationer lyfte fram bland annat i fråga om räddnings-, kris- och beredskapsplanering samt beredskap. I kris- och beredskapsplaneringen har det framkommit många brister i fråga om personer med funktionsnedsättning. När det gäller personer med funktionsnedsättning är kris- och beredskapsplaneringen förknippad med specialfrågor som borde beaktas bättre redan i planeringsskedet. I räddnings-, kris- och beredskapsplaneringen borde de språkliga rättigheterna beaktas bättre. Även beaktandet av personer med funktionsnedsättning i nödkommunikationen och de brister som framkommit i den togs upp i utlåtandena.

Vid det andra samrådsmötet som hölls i juni 2024 ombads intressentgrupperna kommentera utkastet till handlingsprogrammet och de preliminära målen och åtgärdsförslagen. Anföranden hölls av 16 instanser och 18 instanser lämnade in ett utlåtande. Vid det andra samrådsmötet fokuserade intressentgrupperna i stor utsträckning på samma teman som vid det första mötet. Programmets mål ansågs i regel vara värda att understödjas, men åtgärderna ansågs ofta otillräckliga och framstegen långsamma. Flera aktörer var särskilt oroade över bland annat nedskärningarna i den sociala tryggheten och nedskärningarnas inverkan på personer med funktionsnedsättning samt följderna av ändringen av tillämpningsområdet för lagen om funktionshinderservice. Även tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna och säkerheten betonades i flera utlåtanden.

3.4 Utredning om tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning

Delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (VANE) lät år 2023 Helsingfors universitet göra en utredning om tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. I utredningen "Epävarmuutta

ja vaihtelevaa osallisuutta”⁴ (ung. Osäkerhet och varierande delaktighet) granskas hur personer med funktionsnedsättning upplever att deras mänskliga rättigheter tillgodoses i vardagliga situationer och hur de mer allmänt anser att rättigheterna för personer med funktionsnedsättning tillgodoses. Syftet med utredningen är att komplettera statistiken och annan forskningsinformation uttryckligen i fråga om egna erfarenheter som personer med funktionsnedsättning har. Utredningen utnyttjades särskilt när man utarbetade resultatindikatorer för detta handlingsprogram.

Utredningen genomfördes som en webbenkät som kompletterades med gruppintervjuer. Syftet med gruppintervjuerna var att nå personer som vanligen inte deltar i webbenkäter (t.ex. döva och funktionshindrade invandrare) och vars deltagande omfattas av en specialskyldighet (barn och unga med funktionsnedsättning). 541 personer deltog i webbenkäten och 41 personer i intervjuerna. När resultaten av utredningen behandlades var man tvungna att beakta att den besvarats av en begränsad grupp och även att man i utredningen nådde sådana personer med funktionsnedsättning som kunde besvara enkäten eller delta i intervjun, och som kunde nås av frågeformuläret som skickades ut per e-post. Resultaten av utredningen kompletterar lägesbilden och fungerar som en viktig informationskälla, men resultaten kan som sådana inte generaliseras till att gälla alla personer med funktionsnedsättning.

I utredningen observerade man att det fanns stora skillnader mellan respondenterna i hur delaktiga de upplevde sig vara och hur omfattande och ofta olika hinder i deras vardag påverkade dem. En central observation var att respondenterna inte upplevde att de kunde lita på att rättigheterna tillgodoses. Osäkerheten och variationen hade både att göra med skillnaderna mellan olika personer med funktionsnedsättning och den upplevda situations- och kontextbundenheten i tillgodosendandet av rättigheterna i respondenternas liv.

Utredningen är indelad enligt det operativa programmens innehållsområden och resultaten specificeras närmare i avsnittet Resultatindikatorer för varje innehållsområde. Alla innehållsområden som granskades var förknippade med negativa erfarenheter och många av frågorna gav fler negativa än positiva svar. Särskilt tillgodosendandet av rätt till arbete, levnadsstandard och säkerhet upplevdes som dålig. Det varierande tillgodosendandet av rättigheterna återspeglar osäkerheten och

4 Katsui, Mietola, Laitinen, Honkasilta & Ritvaniemi: Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Helsingfors universitet, Helsingfors;
<https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/loppuraportti.pdf>

slumpmässigheten i tillgodoseendet av de grundläggande mänskliga rättigheterna i vardagen för personer med funktionsnedsättning. Utifrån resultaten konstateras det i utredningen att medborgarskapet som personer med funktionsnedsättning upplever i det finländska samhället på 2020-talet definieras av osäkerhet och situationsbundenhet när det gäller tillgodoseende av rättigheterna.

4 Innehållsområden, lägesbilder, mål och åtgärder

I detta kapitel presenteras de centrala kraven i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, lägesbilden samt de mål och åtgärder med vilka konventionen verkställs.

I beskrivningen av nuläget har man utnyttjat människorättsindikatorerna från kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter⁵. Indikatorerna har utvecklats för att stödja utvärderingen och uppföljningen av verkställandet och främjandet av människorättskonventionerna. I handboken om människorättsindikatorerna definieras en indikator på följande sätt: *"... exakt information om läget i fråga om en sak, händelse eller verksamhet som kan vara kopplad till en människorättsnorm eller standard som visar eller återspeglar principen eller omsorgen om de mänskliga rättigheterna och som kan användas vid bedömning eller uppföljning av främjandet och genomförandet av de mänskliga rättigheterna."*

I publikationen betonas behovet av kvantitativa och kvalitativa samt subjektiva och objektiva indikatorer. Det är dock viktigt att vara medveten om att användningen av dem är begränsad och att de inte kan ersätta en kvalitativ eller juridisk helhetsbedömning. I den utvecklade indikatormodellen har man använt differentiering i struktur-, process- och resultatindikatorerna. Så beskrivs för det första acceptansen, planen eller åtagandet för människorättskyldigheten, därefter de åtgärder som behövs för att genomföra förpliktelsen och slutligen effekterna av åtgärderna.

I arbetet med verksamhetsprogrammet har modellen tillämpats så att lägesbilden är tredelad. Först beskriver man strukturer som stöder tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning, såsom lagstiftning och laglighetsövervakning. I den andra delen beskrivs processen, det vill säga de politiska åtgärder genom vilka rättigheterna för personer med funktionsnedsättning främjas inom förvaltningsområdet i fråga. I det tredje avsnittet beskrivs resultatet, det vill säga hur rättigheterna förverkligas. Som material används bland

5 Human Rights Indicators: A Guide to Measurement and Implementation; United Nations Human Rights; Office of the High Commissioner; https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Human_rights_indicators_en.pdf

annat insamlad erfarenhetsbaserad information och statistik. I avsnittet har man utnyttjat Helsingfors universitets utredning om tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.⁶

Ministerierna har utarbetat beskrivningar av nuläget för sina egna ansvarsområden. De fyra första innehållsområdena (inkludering, likabehandling och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning, ökad medvetenhet och större kunskapsunderlag samt tillgänglighet) är genomgående teman som också ska beaktas när andra artiklar verkställs. Dessutom har ställningen och rättigheterna för kvinnor och barn med funktionsnedsättning beaktats som särskilda genomgående teman i detta verksamhetsprogram.

Målen och åtgärderna har ställts upp utifrån de gjorda lägesbilderna samt utifrån de frågor som funktionsrättsorganisationerna och intressentgrupperna lyft fram. Ministerierna har förbundit sig att genomföra de mål och åtgärder som de ansvarar för. För varje åtgärd har en eller flera ansvariga instanser utsetts.

4.1 Delaktighet för personer med funktionsnedsättning (artikel 4.3 i funktionsrättskonventionen)

Enligt funktionsrättskonventionen förutsätts att man i beslutsfattande som berör personer med funktionsnedsättning samråder med och involverar dessa personer i beslutsfattandet. Personer med funktionsnedsättning görs främst delaktiga genom funktionstärtsorganisationerna. Även barn med funktionsnedsättning ska göras delaktiga i beslutsfattande som berör dem.

Strukturindikatorer

Enligt Finlands grundlag (731/1999) ska det allmänna främja den enskildes möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller honom eller henne själv.

6 Katsui, Mietola, Laitinen, Honkasilta & Ritvaniemi: Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Helsingfors universitet, Helsingfors;
<https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/loppuraportti.pdf>

Utrikesministeriet och social- och hälsovårdsministeriet är de nationella kontaktpunkterna när det gäller genomförandet av funktionsrättskonventionen. I anslutning till social- och hälsovårdsministeriet finns det ett nationellt samordningssystem, delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning VANE, där centrala aktörer med tanke på rättigheterna för personer med funktionsnedsättning är representerade. I VANE ingår representanter för funktionsrättsorganisationerna. Delegationen utser inom sig en företrädare för personer med funktionsnedsättning för den nationella kontaktpunktens verksamhet.

Uppgifterna för den självständiga och oberoende strukturen som konventionen avser sköts av Riksdagens justitieombudsman, Människorättscentret och dess människorättsdelegation, vilka utgör Finlands nationella människorättsinstitution. Strukturen har till uppgift att främja, skydda och följa genomförandet av konventionen.

I Finland har de riksomfattande funktionsrättsorganisationerna organiserat sig som Handikappforum rf, som fungerar som paraplyorganisation för cirka 30 funktionsrättsorganisationer. Dessutom bildar de svenskspråkiga organisationerna Samarbetsförbundet kring funktionshinder (SAMS) rf. De flesta funktionsrättsorganisationer är också medlemmar i social- och hälsovårdsorganisationernas takorganisation SOSTE Finlands social och hälsa rf. Social- och hälsoorganisationernas understödscentral (STEA) stöder största delen av medlemsorganisationerna i Handikappforum ekonomiskt.

Rätten för barn med funktionsnedsättning till delaktighet i sina gemenskaper och i samhället har fastställts i bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Utöver konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning förpliktar FN:s konvention om barnets rättigheter (59–60/1991) staterna att vidta åtgärder för att stärka och stödja barns delaktighet.

År 2021 utarbetades en nationell barnstrategi för Finland. Ett av dess mål är att konsekvent befästa barnets rättigheter och ställning i all politisk och faktisk verksamhet. Detta förutsätter att barnens delaktighet stärks. Till målen hör också att trygga utsatta barns ställning och bättre identifiera deras behov.

FN:s kommitté för barnets rättigheter har i sina slutsatser till Finland (2011, 2023) uttryckt sin oro över diskriminering av barn med funktionsnedsättning och uppmanat Finland att stärka åtgärder som främjar delaktigheten för alla barn, i synnerhet utsatta barn.

Syftet med speciallagstiftningen om funktionshinderservice är bland annat att främja de handikappades förutsättningar att leva och vara verksamma som jämbördiga medlemmar av samhället samt att förebygga och undanröja olägenheter och hinder som handikappet medför (Lagen om service och stöd på grund av handikapp 380/1987). Syftet med den nya lagen om funktionshinderservice (675/2023, träder i kraft 1.1.2025) är att uppnå likabehandling, delaktighet och deltagande i samhället för personer med funktionsnedsättning samt att förebygga och undanröja hinder för uppnåendet av dessa syften. Dessutom är syftet med lagen att stödja ett självständigt liv och tillgodoseendet av självbestämmanderätten samt att trygga tillräcklig och god service i enlighet med det individuella behovet och intresset. Lagen innehåller också bestämmelser om delaktighet och service för barn med funktionsnedsättning.

Finansministeriets kommun- och regionavdelning har stöttat delaktigheten för personer med funktionsnedsättning genom att stödja funktionshinderrådens arbete i kommunerna och i välfärdsområdena som inledde sin verksamhet i början av 2023. Välfärdsområdena och kommunerna har olika praxis, utbyte av information och god praxis behövs även i fortsättningen för att säkerställa att påverkansorganen är representativa i stor utsträckning och samarbetar bra med olika aktörer i organisationerna. När medborgarpaneler blir vanligare är det viktigt att även personer med funktionsnedsättning är representerade. Genom medborgarpanelerna kan man säkerställa att de mest utsatta personernas röst hörs och bidra till att tjänsterna utvecklas. Detta är allt viktigare i ett ekonomibetonat diskussionsklimat.

Justitieministeriet upprätthåller de elektroniska demokratitjänsterna medborgarinitiativ.fi, invånarinitiativ.fi, dinåsikt.fi, digiraati.fi och utlåtande.fi. Målet med tjänsterna är att göra förvaltningen öppnare och öka medborgarnas möjligheter att delta i beredningen av ärenden och beslutsfattande. Tjänsterna finns samlade på webbplatsen demokrati.fi.

Processindikatorer

Enligt regeringsprogrammet ska självbestämmanderätten, de mänskliga rättigheterna och likabehandlingen när det gäller personer med funktionsnedsättning respekteras i beslutsfattandet under personernas hela liv, och vid planeringen av tjänster ska det säkerställas att vardagen fungerar för dessa personer. Man fäster vikt vid att delaktighet garanteras och att personer med funktionsnedsättning hörs. Lagstiftningen om funktionshinderservice har förnyats och förnyas fortfarande. Funktionsrättsorganisationernas förfaranden för hörande har genomförts i stor utsträckning och samma tillvägagångssätt fortsätter.

Statsrådet har den 23 november 2023 tillsatt en parlamentarisk arbetsgrupp för att utveckla praxis i anslutning till röstning och val. Till arbetsgruppens uppgifter hör att utreda och genomföra följande skrivningar i regeringsprogrammet. Enligt regeringsprogrammet säkerställer regeringen att röstningsställena och fullmäktigesalarna är tillgängliga genom lagstiftning samt genom bättre styrning och utbildning i kommunerna. De som omfattas av färdtjänsten beviljas rätt till röstningsresa, och bland dem beviljas de som innehar ett politiskt förtroende-uppdrag eller som är kandidater i ett val rätt till ett visst antal resor som inte förbrukar deras rätt till övriga resor. Det ska ges bättre information om möjligheten till hemmaröstning än för närvarande.

Justitieministeriet har den 13 november 2023 tillsatt en sektorsövergripande arbetsgrupp vars uppgift är att bereda det nationella program för att främja demokrati och deltagande som fastställs i statsminister Petteri Orpos regeringsprogram samt samordna verkställandet av programmet i statsrådet.

I nätverket för inrikesministeriets koncernstrategi finns en representant för funktionsrättsorganisationerna.

I det praktiska genomförandet av delaktighetshelheten i beredningen av barnstrategin beaktades i mån av möjlighet många olika barns delaktighet och man testade modeller för att främja delaktighet för alla barn. I verkställandet av strategin genomfördes höranden av barn och unga i ministeriernas beredningsarbete. Målet är att bygga permanenta modeller för att stärka barns delaktighet och hörande inom statsförvaltningen, kommunerna och välfärdsområdena samt att olika barngrupper med olika bakgrund ska delta i större utsträckning under regeringsperioden 2023–2027.

I barnstrategin har man samarbetat med Finlands Ungdomsfullmäktiges Förbund (Nuva). Gemensamma diskussioner har hållits med Nuva och Stödstiftelsen för barn och ungdomar med funktionsnedsättning (Vamlas) om ungdomsfullmäktigeturredningen 2022 "Nuorisovaltuustoissa saa ja voi olla kaikki mukana" (ung. I ungdomsfullmäktige får och kan alla vara med). I utredningen granskade man hur ungdomar med funktionsnedsättning, personer som hör till neurominoriteter och långtidssjuka syns i ungdomsfullmäktiges verksamhet. Samtidigt utreddes jämlikheten och tillgängligheten i ungdomsfullmäktige. Regeringsprogrammet fokuserar på ungas delaktighet i stället för på barns. Målet är att främja ungas delaktighet och regionala jämlikhet bland annat genom att ungdomsfullmäktiges ställning stärks i kommunerna och välfärdsområdena.

Resultatindikatorer

I delaktighetsarbetet i den nationella barnstrategin säkerställdes olika barngruppers delaktighet, inklusive barn med funktionsnedsättning. I synpunkterna från barn och unga med funktionsnedsättning betonades på olika sätt delaktighet i "den vanliga vardagen", möjligheten att tillbringa fritiden på ett åldersanpassat sätt, få kompisar och träffa dem. Dessutom önskade de att de fick uppleva att de hörde till gruppen. De upplevde också att deras välbefinnande ökade om de fick uttrycka sin åsikt och upplevde att de blev hörda.

Barn och unga önskade också att deras perspektiv skulle beaktas när beslut som påverkar deras liv fattas, till exempel när funktionshinderservice ordnas. Barns och ungas individuella upplevelse bör beaktas bättre när tjänster planeras och när det fattas beslut om var, hur och av vem olika tjänster ordnas.

Enligt barn och unga med funktionsnedsättning borde vuxna i framtiden ha mer tid att utreda deras synpunkter och åsikter. Även barn och unga som hör till specialgrupper önskade att de kunde påverka samhället i större utsträckning.

Sammandrag av resultaten av utredningen "Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta"⁷, Delaktighet i beslutsfattandet:

"82 procent av respondenterna i utredningen svarade att delaktigheten är svag i beslutsfattandet (förverkligas dåligt/ganska dåligt/varierande). I de öppna svaren bedömer respondenterna ofta hur delaktigheten förverkligas utifrån om det är möjligt att delta i ärenden och miljöer som direkt berör dem. I många svar framfördes också synpunkter på deltagandestrukturerna och praxisen mer allmänt. Funktionsrättsorganisationerna fick både beröm och kritik i svaren, i synnerhet i de öppna svaren funderade man på effekterna av organisationernas verksamhet och hur representativa de är. Respondenterna lyfte fram behovet av att göra deltagandet mångsidigare genom att vid sidan av etablerade strukturer (organisationer för personer med funktionsnedsättning, funktionshinderåd) föra in nya kanaler och forum för att höra medborgare med funktionsnedsättning. För att stärka delaktigheten måste man därför beakta tillgängligheten på ett heltäckande sätt i medborgarnas delaktighet på alla samhällsnivåer. Dessutom förutsätter en stark delaktighet för personer med funktionsnedsättning

7 Katsui, Mietola, Laitinen, Honkasilta & Ritvaniemi: Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Helsingfors universitet, Helsingfors;
<https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/loppuraportti.pdf>

genomslagskraft: erfarenheter av så kallat skenbart deltagande uppmuntrar inte till deltagande och stärker upplevelsen av marginaliserat medborgarskap."

Mål och åtgärder för att stärka delaktigheten

Mål: Säkerställa att personer med funktionsnedsättning deltar i beslutsfattande som gäller dem själva.

Åtgärd:

1. Personer med funktionsnedsättning görs delaktiga i lagstiftningsprojekt och andra projekt som gäller dem i olika skeden av beredningen. Särskild uppmärksamhet fästs vid mångsidiga och tillgängliga sätt att engagera och möjliggöra tidig påverkan.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvariga myndigheter: alla ministerier

Mål: Främja delaktigheten och jämlikheten för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

2. Man beaktar mångfalden av personer med funktionsnedsättning och det intersektionella perspektivet, det vill säga olika faktors inverkan på ställningen för personer med funktionsnedsättning och tillgodoseendet av deras rättigheter. Särskild uppmärksamhet fästs vid bland annat främjandet av rättigheterna för romer med funktionsnedsättning och samer med funktionsnedsättning.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvariga myndigheter: alla ministerier

Mål: Främja delaktigheten för barn med funktionsnedsättning systematiskt.

Åtgärd:

3. Delaktigheten och hörandet av barn med funktionsnedsättning utvecklas och stärks som en del av verkställandet av barnstrategin och skapandet av bestående strukturer för hörande av barn och unga inom statsförvaltningen, kommunerna och välfärdsområdena. Detta förutsätter en bredare förståelse för och stöd för olika kommunikationssätt samt utveckling och ibruktagande av metoder för hörande och delaktighet som lämpar sig för behoven hos barn med funktionsnedsättning. Arbetet utförs tillsammans med funktionsrättsorganisationerna och andra intressentgrupper.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvariga aktörer: Den nationella barnstrategin i samarbete med ministerierna, välfärdsområdena, kommunerna och funktionsrättsorganisationerna

Mål: Stödja påverkansorganens verksamhet.

Åtgärd:

4. Ett inofficiellt nätverk inrättas för att förbättra samarbetet mellan kommuner, välfärdsområden, kommuninvånare och organisationer. Nätverket består förutom av myndigheter även av representanter för invånare och organisationer. Särskilt fokus skulle läggas på att stödja påverkansorganens arbete även i fråga om äldre råden och funktionshinderråden. Trots den sträva man efter att genomföra nätverkets verksamhet så praktiskt som möjligt och så att olika områden gynnas. Nätverket skulle också påverka informationsutbytet vid kommun- och välfärdsområdesvalet 2025.

Tidsplan: 2024–2025

Ansvarig aktör: FM

4.2 Likabehandling och jämlikhet (artiklarna 5, 6, 7, 12, 13 och 16 i funktionsrättskonventionen)

Alla är lika inför lagen och har rätt till lika skydd och lika förmåner. En effektiv tillgång till rättsskydd ska säkerställas för personer med funktionsnedsättning på lika villkor som för andra. Det ska ordnas stöd som personer med funktionsnedsättning behöver för att fatta beslut. Diskriminering på grund av funktionsnedsättning är förbjuden. I funktionsrättskonventionen fästs särskild uppmärksamhet vid funktionshindrade barns och kvinnors ställning. De ska kunna åtnjuta alla rättigheter på lika grunder som alla andra. Personer med funktionsnedsättning ska skyddas mot alla former av utnyttjande, våld och misshandel i och utanför hemmet. Det ska finnas tillgång till stöd, information och utbildning.

Strukturindikatorer

En persons rätt att bestämma om sig själv och sina handlingar tryggas i stor utsträckning i Finlands lagstiftning. Finlands grundlag (731/1999) och även social- och hälsovårdslagstiftningen innehåller flera bestämmelser om klienters och patienters självbestämmanderätt. Grundlagen ska trygga människovärdets okränkbarhet och den enskilda människans frihet och rättigheter samt främja rättvisa i samhället. Grundlagen innehåller grundläggande rättigheter för var och en, bland annat jämlikhet, rätt till liv, rätt till personlig frihet och integritet, rörelsefrihet, rätt till skydd för privatlivet, rätt till social trygghet samt rätt till eget språk.

Syftet med diskrimineringslagen (1325/2014) är att främja likabehandling och förebygga diskriminering samt att effektivisera rättssäkerheten för den som utsatts för diskriminering. Lagen tillämpas på såväl offentlig som privat verksamhet, dock inte på verksamhet som hör till privatlivet eller familjelivet och inte heller på religionsutövning. En delreform av diskrimineringslagstiftningen trädde i kraft i juni 2023. Reformen omfattar flera förbättringar som är viktiga med tanke på rättsskyddet för personer med funktionsnedsättning. Till exempel preciserades bestämmelserna om rimliga anpassningar och till definitionen av trakasserier fogades ett omnämnande om människogrupp. I och med reformen har diskrimineringsombudsmannen behörighet att behandla enskilda fall i arbetslivet. Främjandet av likabehandling och likabehandlingsplaneringen utvidgades till anordnare av småbarnspedagogik och serviceproducenter på varje verksamhetsställe. Utbildningsanordnarnas skyldighet att ingripa i trakasserier som de fått vetskap om. Dessutom kan diskriminerings- och jämställdhetsnämnden rekommendera att gottgörelse ska betalas ut. Ett ärende kan föras till diskriminerings- och jämställdhetsnämnden utan att det finns ett namngivet offer.

Justitieministeriet ansvarar för samordningen av verkställandet av diskrimineringslagen i statsrådet och utarbetar anvisningar och stöd för bedömning av lika-behandling och likabehandlingsplanering.

Socialvårdslagen (1301/2014) främjar och upprätthåller välfärd och social trygghet, minskar ojämlikhet och främjar delaktighet, tryggar på lika grunder behövlig, tillräcklig och högklassig socialservice samt andra åtgärder som främjar välfärden och främjar klientorientering samt klientens rätt till god service och gott bemötande inom socialvården.

Lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) och lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) främjar klientorienteringen och förtroendefulla klientrelationer samt klientens och patientens rätt till god service och gott bemötande inom social- och hälsovården. Lagarna tillämpas på social- och hälsovård som produceras av både myndigheter och privata instanser. Lagarna innehåller bestämmelser om beaktande av klientens och patientens intresse, önskemål och åsikter samt utredning av klientens och patientens vilja, respekt för självbestämmanderätten samt klientens och patientens möjligheter att delta i och påverka planeringen och genomförandet av sina tjänster.

Enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987) är syftet att främja de handikappades förutsättningar att leva och vara verksamma som jämbördiga medlemmar av samhället samt att förebygga och undanröja olägenheter och hinder som handikappet medför. Den nya lagen som ersätter den nuvarande lagstiftningen om handikappservice, lagen om funktionshinderservice (675/2023), träder i kraft den 1 januari 2025. Stöd i att fatta beslut är en ny tjänst enligt den nya lagen. Syftet med den är bland annat att personer med funktionsnedsättning själva ska kunna fatta beslut som gäller det egna livet. Stödet i att fatta beslut ges till exempel som stöd för erhållande av information, utredande av besluts- eller verksamhetsalternativ och uttryckande av egen vilja. Stöd i att fatta beslut ska vid behov fås under hela beslutsprocessen.

Enligt regeringsprogrammet bedömer regeringen "om det finns ett behov av lagstiftning som förpliktigar kommunerna och välfärdsområdena att stärka strukturerna för förebyggande och motverkande av våld." I samband med bedömningen kan man bedöma behovet av lagstiftning även med tanke på tillgodo-seendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning med beaktande av våld mot sådana personer.

Organet GREVIO som övervakar Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen) har i sina rekommendationer om Finland lyft fram kvinnor med funktionsnedsättning och tillgänglighet på skyddshem. GREVIO har uppmanat de finländska myndigheterna att bedöma hur skyddshemmen i praktiken är tillgängliga för kvinnor med funktionsnedsättning. Institutet för hälsa och välfärd (THL) har ofta genom olika åtgärder bidragit till att förbättra skyddshemmens tillgänglighet.

Kommittén som övervakar verkställandet av FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) upprepade i sina slutsatser för 2022 sina rekommendationer till Finland från 2014 om att stärka rätten för kvinnor med funktionsnedsättning att delta, genom att rekommendera åtgärder för tillträde till utbildning och arbetsmarknaden för kvinnor med funktionsnedsättning och underlätta deltagande i det offentliga och politiska livet samt för att förnya steriliseringslagstiftningen. Dessutom lyfte kommittén fram säkerställandet av skyddshemmens tillgänglighet och förutsatte att följande rapport ger detaljerad information om diskriminering av utsatta grupper, inklusive kvinnor med funktionsnedsättning.

Processindikatorer

Vid justitieministeriet har det funnits en expertgrupp för uppföljning av diskriminering där uppföljningen av uppgifter om diskriminering av personer med funktionsnedsättning har varit en viktig del av arbetet. Arbetet med att följa upp diskriminering kommer att fortsätta. Dessutom genomförs verkställandeprojektet för meddelandet om likabehandling i samarbete mellan statsrådets kansli och justitieministeriet. Sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga bereds vidare utifrån statsrådets arbetsgrupp och processen inleds vid justitieministeriet. År 2024 genomförs också teckenspråksbarometern i syfte att kartlägga frågor som gäller språkliga rättigheter och språkförhållanden med tanke på det finska och det finlandssvenska teckenspråket.

Justitieministeriet genomför likabehandlings- och icke-diskrimineringsprojekt där funktionsrättspolitiska frågor beaktas. I projektet Jämlika mot hat grundas ett kompetenscentrum på webben där man samlar information om hatbrott och hatretorik. Informationen produceras i tillgänglig form, till exempel på lättläst språk. Inom projektet upprätthålls ett nätverk med representanter för funktionsrättsorganisationerna. Projektet Välplanerat stärker praxisen för likabehandlingsplanering. I den utbildning som projektet ordnar behandlas funktionsnedsättning som diskrimineringsgrund och rimliga anpassningar.

Den nya lagstiftningen om funktionshinderservice träder i kraft den 1 januari 2025. Enligt regeringsprogrammet preciseras tillämpningsområdet för den nya lagen om funktionshinderservice, vars syfte bland annat är att trygga tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och tillgången till service samt att säkerställa att lagen förblir en speciallag avsedd för personer med funktionsnedsättning. Avsikten är att den nya lagen ska träda i kraft i sin helhet den 1 januari 2025.

Vid social- och hälsovårdsministeriet pågår ett projekt om självbestämmanderätt som fortsätter att utveckla lagstiftningen om självbestämmanderätt. Projektet inleddes 2021 och fortsätter under regeringsperioden 2023–2027 enligt följande skrivning i regeringsprogrammet för Petteri Orpos regering: *"Arbetet med lagstiftningen om klienters och patienters självbestämmanderätt fortsätter i syfte att stödja och stärka självbestämmanderätten och säkerställa att de grundläggande rättigheterna tillgodoses. Kundernas säkerhet och individuella behov ska dock kunna beaktas i alla situationer. Lagstiftningen utvecklas i juridisk prioritets- och angelägenhetsordning."*

För att följa beredningen av lagstiftningen har social- och hälsovårdsministeriet tillsatt en bredbasig uppföljningsgrupp med uppgift att

1. främja, följa upp och stödja arbetet för att stärka klientens och patientens självbestämmanderätt, inklusive beredningen av lagstiftning,
2. delta i bedömningen av alternativ och förslag samt deras konsekvenser, samt
3. producera expertinformation och -uppfattningar som stöd för beredningen.

Uppföljningsgruppens första mandatperiod upphörde i slutet av 2023. Social- och hälsovårdsministeriet kommer att tillsätta en uppföljningsgrupp för följande mandatperiod (2024–2026). Handikappforum rf och Kehitysvammaisten Tukiliitto ry är representerade i uppföljningsgruppen för projektet för självbestämmanderätt, och VANEs generalsekreterare är en permanent sakkunnig i gruppen.

Syftet med projektet för självbestämmanderätt är att lagstiftningen om klientens och patientens självbestämmanderätt och verkställandet av den ska uppfylla kraven i grundlagen och människorättskonventionerna i första hand i de social- och hälsovårdstjänster där sådan reglering saknas helt. Den nuvarande lagstiftningen

uppfyller inte kraven på att begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna ska grunda sig på lag och att begränsningarna ska vara noggrant avgränsade och tillräckligt exakt definierade.

I beredningen beaktas internationella människorättskonventioner, de krav som grundlagen ställer samt de utredningar och rapporter om självbestämmanderätten som utarbetats vid social- och hälsovårdsministeriet, liksom de initiativ som lämnats till social- och hälsovårdsministeriet. På grund av en betydande berednings-skuld graderas projektet med iakttagande av den rättsliga angelägenhets- och prioritetsordningen.

Vid inrikesministeriet ansvarar den operativa arbetsgruppen för jämställdhet och likabehandling för att främja jämställdhet och likabehandling samt följa upp hur de uppställda målen uppnås. Avsikten är att tillsätta arbetsgruppen på nytt från och med början av 2024. Ministeriets jämställdhets- och likabehandlingsplan för 2022–2025 fastställdes år 2022. I planen betonas bland annat i styrningen av verksamheten bevarande av möjligheten att sköta ärenden via flera kanaler, tillgång till tjänster och tillgänglighet. Ett prioriterat område i planen är dessutom att öka delaktigheten i beredningen av ärenden särskilt för personer med funktionsnedsättning men även för andra grupper som riskerar att diskrimineras. Planen fäster också uppmärksamhet vid att utöka säkerhetskommunikationen på lätt språk och teckenspråk.

För Gränsbevakningsväsendets del kommer en ny åtgärd i jämställdhets- och likabehandlingsplanen 2024–2025 att vara skrivelsen *"förutsättningarna för att erbjuda sysselsättningsmöjligheter för partiellt arbetsföra personer utanför Gränsbevakningsväsendet ska utredas"*, vilket således också skulle gälla personer med funktionsnedsättning.

Handlingsplanen för jämställdhet och likabehandling inom räddningsbranschen (publicerad 2021) innehåller långsiktiga mål för att främja jämställdhet och likabehandling inom räddningsbranschen. Ett av målen är: Att utveckla arbetsförhållanden, löner och rekryteringspraxis så att de blir mer jämställda och likvärdiga, att öka antalet personer med funktionsnedsättning och partiellt arbetsföra bland personalen inom räddningsväsendet och att stärka hbtqi-personers ställning. Åtgärd för att uppnå målet: I rekryteringsprocesserna i räddningsbranschens organisationer ska man införa rutiner som utvecklar jämställdheten och likabehandlingen, såsom rutiner för anonym rekrytering, och när positiv särbehandling är möjlig ska man överväga att använda den. Det ska satsas på rekryteringen av partiellt arbetsföra och personer med funktionsnedsättning. Åtgärderna ska beskrivas i organisationens jämställdhets- och likabehandlingsplan.

I regeringsprogrammet för Petteri Orpos regering ingår flera skrivningar om förebyggande av våld. I dessa nämns dock inte personer med funktionsnedsättning explicit.

I organisationsarbetsgruppen som lyder under kommissionen för bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (NAPE) finns representanter för funktionsrättsorganisationernas kvinnonätverk från Invalidförbundet. År 2023 ordnade NAPE och THL ett webinarium om våld mot personer med funktionsnedsättning.

Skyddshemmen har under de senaste åren vidtagit flera åtgärder för att förbättra tjänstens tillgänglighet. Man har både gjort konkreta förbättringar i skyddshemmens lokaler (bland annat renoverat lokalerna så att de är tillgängliga) och lagt till information om skyddshemstjänsterna för personer med funktionsnedsättning och yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården. Dessutom har man utbildat skyddshemmens anställda om personer med funktionsnedsättning som upplever våld i nära relationer. Skyddshemmen har haft möjlighet att ansöka om statsunderstöd för tillgänglighetsreparationer.

Med hjälptelefonen för våldsoffer och deras närstående har Nollinjen sedan 2021 haft en chatttjänst som möjliggör eller främjar användningen av tjänsten för personer med funktionsnedsättning.

Resultatindikatorer

THL genomförde 2022 en VN TEAS-utredning om våld i nära relationer bland personer med funktionsnedsättning. I utredningen samlade man också in enkät- och intervjumaterial från personer med funktionsnedsättning. Enligt utredningen har personer med funktionsnedsättning, i synnerhet kvinnor och flickor, oftare än den övriga befolkningen upplevt våld i nära relationer. Enligt utredningen fick man mycket hjälp med våldet mot personer med funktionsnedsättning av organisationer och i mindre utsträckning av det offentliga servicesystemet. Upplevt våld anmäls ofta inte alls och en orsak till att inte anmäla var att respondenterna upplevde att ingen skulle tro på att de har utsatts för våld. Det framkom också att man talade förbi personen och lyssnade på assistenten eller yrkespersonen i stället för på personen med funktionsnedsättning, vilket kan tyda på strukturell diskriminering och en nedvärderande attityd mot personer med funktionsnedsättning. För att förebygga våld mot personer med funktionsnedsättning och i synnerhet flickor och kvinnor och för att påverka de yrkesutbildade personernas attityder och identifiering av våld behövs utbildning och nätverkssamarbete.

Enligt ovan nämnda VN TEAS-utredning upplever personer med funktionsnedsättning många typer av våld i sina nära relationer (inklusive assistenter) och de har svårare att söka hjälp för det våld de utsatts för. Det kan också vara fråga om olika former av vanvård eller försummelse. För att främja likabehandling, identifiera och förebygga mobbning, diskriminering, misshandel och våld mot personer med funktionsnedsättning samt förbättra tillgången till hjälp behövs bland annat resurser och utbildning riktad till olika yrkesutbildade personer. För att identifiera våld ska man dessutom med hjälp av tillgängligt material säkerställa att personer med funktionsnedsättning får undervisning i sina egna gränser och säkerhetsfärdigheter från barndomen till vuxen ålder. När det gäller befintliga verktyg för identifiering av våld bör man beakta att de även lämpar sig för personer med funktionsnedsättning.

Sammandrag av resultaten av utredningen "Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta"⁸, Delaktighet och jämställdhet:

"Utifrån resultaten av utredningarna förverkligas likabehandling och jämställdhet för personer med funktionsnedsättning dåligt i Finland. 75 procent av respondenterna hade upplevt diskriminering under de senaste 12 månaderna. Var fjärde hade upplevt kontinuerlig diskriminering (minst varje månad). Dessutom bedömde över 80 procent av respondenterna att såväl likabehandlingen av personer med funktionsnedsättning som rättigheterna för barn och kvinnor med funktionsnedsättning tillgodoses dåligt (dåligt/ganska dåligt/ varierande). Enligt utredningen förverkligas inte full likabehandling av personer med funktionsnedsättning på grund av negativa attityder mot funktionsnedsättningar, och personer med funktionsnedsättning utsätts för kontinuerlig diskriminering i sin vardag. Medvetenheten om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning är bristfällig särskilt i situationer där man möter diskriminering. I stället för upplevelser av likabehandling och jämlikhet fick upplevelser av strukturell, systematisk och attitydmässig ojämlikhet en central roll i svaren."

8 Katsui, Mietola, Laitinen, Honkasilta & Ritvaniemi: Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Helsingfors universitet, Helsingfors; <https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/loppuraportti.pdf>

Mål och åtgärder för att stärka jämlikheten

Mål: Bedöma projektens inverkan på rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

5. Man bedömer hur lagstiftningsprojekt och andra projekt som påverkar tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning påverkar deras rättigheter. I konsekvensbedömningen fästs särskild uppmärksamhet vid skyldigheterna enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Man fäster också uppmärksamhet vid de sammantagna konsekvenserna av olika projekt.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvariga myndigheter: alla ministerier

Mål: Bedöma delreformen av diskrimineringslagstiftningen i enlighet med riksdagens uttalande.

Åtgärd:

6. I bedömningen av diskrimineringsombudsmannens arbetslivsmandat granskas särskilt tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: JM

Mål: Fullfölja sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga i samarbete med det teckenspråkiga samhället.

Åtgärd:

7. Den statliga sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga inleds.

Tidtabell: under programperioden/kontinuerlig

Ansvarig aktör: JM

Mål: Utveckla en god diskussionskultur.

Åtgärd:

8. Ett samordningsnätverk för en god diskussionskultur inrättas där man beaktar det som sägs om personer med funktionsnedsättning.

Tidsplan: 2024–2027

Ansvariga aktörer: JM, IM, Polisstyrelsen, Polisyreshögskolan, Tivi

Mål: Personer med funktionsnedsättning som upplever våld eller hot om våld i nära relationer får hjälp av skyddshemstjänsterna.

Åtgärder:

9. Informationen om personer med funktionsnedsättning som utsatts för våld i nära relationer samt om rätten och möjligheten att använda skyddshemstjänster för personer med funktionsnedsättning utökas bland skyddshemspersonal och andra yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården.
10. Man fortsätter att förbättra tillgängligheten på skyddshemmen och främjar rimliga anpassningar där.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: THL i samarbete med skyddshemmen

Främja självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

11. Arbetet med lagstiftningen om klientens och patientens självbestämmanderätt fortsätter i rättslig prioriterings- och angelägenhetsordning. Man säkerställer att rättigheterna för personer med funktionsnedsättning beaktas och att de är delaktiga i beredningen.

Tidtabell: under programperioden och under fortsatt beredning

Ansvarig aktör: SHM

4.3 Öka medvetenheten och kunskapsunderlaget (artiklarna 8 och 31 i funktionsrättskonventionen)

Man bör öka medvetenheten om de rättigheter personer med funktionsnedsättning har och motarbeta stereotyper, fördomar och skadlig praxis i anslutning till personer med funktionsnedsättning. För genomförandet av konventionen ska statistik och forskningsdata samlas in.

Strukturindikatorer

Att öka medvetenheten om funktionsnedsättningar i samhället och bland personer med funktionsnedsättning är en sektorsövergripande uppgift, men skyldigheten att främja det gäller särskilt de strukturer som avses i artikel 33 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Funktionsrättsorganisationerna har också en viktig roll i att öka medvetenheten.

På webbplatsen för delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning VANE (vane.to) finns information om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning på olika språk. Presentationstexterna på sidorna finns på finska och svenska men även på finskt och finlandssvenskt teckenspråk, på de tre samiska språk som talas i Finland och på lättläst finska och svenska. VANE har också producerat avtalstexten i sin helhet på teckenspråk, på lättläst finska, i punktskrift och som ljudupptagning.

I Finland är flera myndigheter skyldiga att samla in information om olika frågor som gäller personer med funktionsnedsättning (t.ex. Statistikcentralen, Folkpensionsanstalten och Institutet för hälsa och välfärd). Dessutom samlar olika myndigheter, organisationer, serviceproducenter och forskare in och/eller utnyttjar information. I Finland finns också vissa lagstadgade register, såsom Synskaderegistret. Befolkningens hälsa och välfärd följs upp med hjälp av befolkningsundersökningar.

Processindikatorer

Institutet för hälsa och välfärd upprätthåller den elektroniska Handboken om funktionshinderservice. Innehållet i handboken publiceras på finska och svenska men även i tillämpliga delar på samiska och engelska. Handboken är avsedd som stöd för yrkespersoner inom funktionshinderområdet, men innehållet utnyttjas också av många andra målgrupper. Handboken fungerar som en viktig plattform för förmedling av information om funktionshindersfrågor.

Utöver handboken om funktionshinderservice ordnar THL flera olika tillställningar och evenemang i syfte att sprida information och medvetenhet om funktionsnedsättningar och service för personer med funktionsnedsättning. De årliga rådplägningsdagarna Vammaispalvelujen neuvottelupäivät är det största evenemanget inom funktionshinderservicen och det samlar experter, yrkesutbildade personer, myndigheter, organisationsaktörer och klienter. THL ordnar tillsammans med Vårdsområdesbolaget Hyvil Ab månatligen webbevenemang om nätverksinriktad funktionshinderservice (Verkoistuvat vammaispalvelut) som är avsedda för alla som är intresserade av funktionshinderservice, särskilt yrkesutbildade personer och representanter för organisationer. Programmet för evenemangen innehåller förutom ett varierande aktuellt tema även hälsningar från Vårdsområdesbolaget Hyvil Ab och THL samt aktuella frågor från social- och hälsovårdsministeriet.

Uppföljningsregistret för socialvården är ett verktyg för uppföljning av socialvårdens uppgifter som THL upprätthållit sedan 2023. I registret samlas till en början centrala klient- och serviceuppgifter från socialvården, och registret utvidgas senare till att omfatta ingående uppgifter som beskriver servicebehovet och serviceprocesserna. Informationen samlas in för att socialvårdens tjänster ska kunna utvecklas och bli bättre. Myndigheterna utnyttjar uppföljningsregistret för socialvården i utvärderingen, styrningen och övervakningen av socialservicen. Vårdsområdena använder uppföljningsregistret som stöd för sin informationsledning. Målbilden är att kunna avstå från flera av socialvårdens nuvarande separata datainsamlingar och få motsvarande uppgifter från Klientdataarkivet för socialvården.

I uppföljningsregistret för socialvården samlas först uppgifter om klientrelationer inom socialvården. Datainsamlingen utvidgas när strukturerad lagring av klientuppgifter blir vanligare inom socialvården. Det blir obligatoriskt att registrera och arkivera strukturerade uppgifter under övergångsperioden från den 1 september 2024 till den 1 september 2026. För funktionshindersservicens del gäller skyldigheten att ansluta sig till Kanta från och med slutet av 2025. Den nuvarande bedömningen är att uppföljningsinformationen från uppföljningsregistret kommer att vara heltäckande och tillförlitlig 2027 i fråga om funktionshindersservicen.

Strukturerat handlingsmaterial som samlas i Klientdataarkivet för socialvården utnyttjas redan under övergångsperioden för sekundär användning till exempel för forskning och utveckling. Under de närmaste åren mångdubblar den strukturerade arkiveringen av handlingar datainnehållet i uppföljningsregistret. Det är till exempel möjligt att granska skillnader i serviceprocesserna eller servicebehovens inverkan på genomförandet av tjänsterna. I början ger uppföljningsregistret endast tillgång till klientuppgifter på serviceuppgiftsnivå, det vill säga hur många klientrelationer det sammanlagt finns inom funktionshindersservicen.

Verksamhetsstatistiken inom socialservicen är en separat datainsamling som kompletterar datainsamlingen i registret. En betydande del av det nuvarande kunskapsunderlaget om funktionshindersservicen grundar sig på verksamhetsstatistiken. THL har samlat in uppgifterna sedan verksamhetsåret 2015. Innan dess genomförde Statistikcentralen datainsamlingen. Verksamhetsstatistiken ger information om antalet klienter inom socialservicen områdesvis och till exempel enligt åldersgrupp i fråga om vissa typer av funktionshindersservice.

Uppgifterna samlas in från välfärdsområdena statistikårsvis i januari–februari. Välfärdsområdena utnyttjar klient- och patientdatasystemleverantörernas statistiksökningar, vars resultat välfärdsområdena matar in på THL:s elektroniska blankett. Liksom före social- och hälsovårdsreformen strävar man också efter att därefter samla in uppgifter kommunvis förutom på välfärdsområdesnivå. Detta har dock visat sig vara utmanande och i en granskning på kommunnivå är kvaliteten på informationen sämre och bristerna större än tidigare. Uppgifterna samlas in endast på summanivå – med andra ord överförs inga specificerande uppgifter om klienterna, såsom personbeteckning, till THL vid leveransen av uppgifterna. Detta innebär att uppgifterna om dem som använder tjänsterna inte kan kopplas till andra informationskällor, till exempel FPA:s register, i forsknings- eller informationsledningssyfte.

Med hjälp av befolkningsundersökningen Hälsosamma Finland (Terve Suomi) följer man upp befolkningens välfärd och hälsa och förändringarna i dem i olika befolkningsgrupper och regioner. Undersökningen är den enda befolkningsenkäten

som producerar uppföljnings- och utvärderingsinformation om tillfredsställelsen i anslutning till befolkningens servicebehov samt om befolkningens synpunkter på social- och hälsovårdens servicesystem, tjänsternas tillgänglighet, kvalitet och användning. Enkäten Hälsosamma Finland är den enda omfattande befolkningsenkäten som omfattar frågor om socialservice.

Hälsosamma Finland producerar en viktig del av de uppgifter som behövs för uppföljningen och utvärderingen av välfärdsområdena och möjliggör en jämförelse mellan områdena i förhållande till situationen i hela landet. Hälsosamma Finland svarar på frågor om befolkningens upplevda välfärd, behovet av tjänster och användningen av tjänster, som det övriga materialet och registren för närvarande inte producerar information om.

Befolkningssenkäter ger information om hälsa, välfärd, levnadsförhållanden och användning av tjänster för personer med funktionsnedsättning med hjälp av så kallade Washington Group Short Set -frågor. Syftet med frågorna är att identifiera personer som har en funktionsnedsättning. Genom att isolera denna grupp från populationen är det möjligt att granska hälsan, välbefinnandet, levnadsförhållandena och användningen av tjänster för personer med funktionsnedsättning i förhållande till den övriga befolkningen. För närvarande är urvalet per välfärdsområde dock för litet för att situationen för personer med funktionsnedsättning ska kunna granskas områdesvis. På riksnivå är detta dock möjligt.

Liksom för andra offentliga social- och hälsovårdstjänster grundar sig kostnadsinformationen om funktionshindersservicen på Statskontorets datalager för ekonomiska uppgifter, där välfärdsområdena rapporterar sina ekonomiska uppgifter formbundet. Kostnadsuppgifterna för funktionshindersservicen grundar sig å ena sidan på rapportering enligt de så kallade AURA-serviceklasserna och å andra sidan på THL:s separata datainsamlingar som kompletterar bokslut (HHYTT). I AURA-klassificeringen är socialservicen för personer med funktionsnedsättning en egen summanivå och det finns dessutom kostnadsuppgifter på serviceklassnivå om separata tjänster. AURA-klassificeringen och rapporteringsanvisningarna om den håller på att förnyas i början av 2024 för att den i början av 2025 bättre ska motsvara tjänsterna i den förnyade lagstiftningen och uppföljningens behov. Utöver AURA-klassificeringen föreslår THL att man i synnerhet i fråga om helt nya tjänster ska göra en datainsamling av separata uppgiftsbehov (HHYTT) från välfärdsområdena.

Utöver det kontinuerligt uppdaterade statistik- och registerdataunderlaget gör THL tidvis olika separata utredningar om aktuella kunskapsintressen och informationsbehov. Som exempel kan nämnas utredningen Service för personer med

funktionsnedsättning 2022 som publicerades 2023 och beskriver situationen inom servicen för personer med funktionsnedsättning ur serviceanordnarens synvinkel 2022, strax före övergången till den nya social- och hälsovårdsstrukturen. Utredningen baserade sig på två separata enkäter, varav den första riktades till anordnare av funktionshinderservice i kommuner och samkommuner och den andra till socialarbetare inom funktionshinderservicen.

När lagstiftningen om funktionshinderservice förnyas i början av 2025 är det viktigt att fastställa behoven av uppföljning av lagstiftningen. Det är viktigt att bland annat få tillförlitlig information om den nya servicen i lagen och hur den genomförs samt om tillfredsställelsen av servicebehovet och tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning för att det ska gå att bedöma hur målen i lagstiftningen uppfylls. THL granskar tillsammans med SHM behoven och målen för uppföljningen av den förnyade lagstiftningen 2024, och planerar uppföljningens struktur och genomförande utifrån detta.

Sällsynta sjukdomar utgör en betydande grupp bestående av 7 000 olika sjukdomar. Antalet personer som lider av en sällsynt sjukdom uppskattas till över 300 000 i Finland, och en betydande del av denna befolkningsgrupp utgörs av personer med funktionsnedsättning. THL fick 2021 i uppgift att sköta den nationella samordningen av sällsynta sjukdomar, och det har lett till att kunskapen och medvetenheten om sällsynta sjukdomar har ökat betydligt. Som ett resultat av samordningen och samarbetet med serviceanordnarna tas de så kallade ORPHA-koderna i bruk i patient- och klientdatasystemen inom social- och hälsovården. De är en egen diagnosklassificering för sällsynta sjukdomar. Med hjälp av den nya klassificeringen får man i fortsättningen bättre information om sällsynta sjukdomar, personer med sällsynta sjukdomar och deras servicebehov och serviceanvändning. Detta gör det möjligt att utveckla servicesystemet, förbättra ställningen för personer med sällsynta sjukdomar och öka delaktigheten. I januari 2024 publicerades det tredje nationella programmet för sällsynta sjukdomar för perioden 2024–2028, och en prioritering i programmet är att bygga upp register och kunskapsunderlag samt dela information.

Resultatindikatorer

I redogörelsen för den inre säkerheten från 2021 ingick en enkät om säkerhet som riktades till utsatta personer, inklusive syn- och hörselskadade.

Sammandrag av resultaten av utredningen "Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta"⁹, Öka medvetenheten och kunskapsunderlaget:

"Utifrån resultaten av utredningen kan man konstatera att det inte anses att medvetenheten och kunskapsunderlaget ökade tillräckligt under den gångna perioden. 87 procent av respondenterna bedömde att olika aktörers medvetenhet är dålig och 74 procent bedömde att tillgången till information är dålig (förverkligas dåligt/ganska dåligt/varierande)."

9 Katsui, Mietola, Laitinen, Honkasilta & Ritvaniemi: Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Helsingfors universitet, Helsingfors; <https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/loppuraportti.pdf>

Mål och åtgärder för att stärka medvetenheten och kunskapsunderlaget

Mål: Stärka informationen och medvetenheten om den nya lagen om funktionshinderservice, dess tjänster och tillämpning bland dem som ordnar och producerar service och bland andra aktörer.

Åtgärd:

12. Velfärdsområdena och andra aktörer stöds i tillämpningen av lagstiftningen genom att upprätthålla Handboken om funktionshinderservice som administreras av Institutet för hälsa och välfärd. Dessutom fortsätter THL:s evenemang om nätverksinriktad funktionshinderservice (Verkoistuvat vammaispalvelut) och annat samarbete och annan utveckling med olika aktörer.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: THL

Mål: Utveckla och stärka kunskapsunderlaget om funktionsnedsättningar.

Åtgärd:

13. Ett sektorsövergripande diskussionstillfälle ordnas för att utveckla statistikföringen och kunskapsunderlaget.

Tidtabell: under programperioden

Ansvariga aktörer: THL i samarbete med SHM och VANE

Mål: Införa indikatorer som beskriver sysselsättning bland personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

14. Statistikcentralen har för första gången samlat in statistik om sysselsättningen bland partiellt arbetsföra och personer med funktionsnedsättning 2022. Uppgifterna samlas in vartannat år. ANM tar i bruk statistikmaterialet och följer med hjälp av det utvecklingen av sysselsättningen bland personer med funktionsnedsättning och partiellt arbetsföra.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: ANM

4.4 Tillgänglighet (artiklarna 9 och 21 i funktionsrättskonventionen)

Personer med funktionsnedsättning ska garanteras likvärdig tillgång till fysiska miljöer, transport, information och kommunikation. De ska tryggas tillgång bland annat till data- och kommunikationsteknik och -system samt till arrangemang och tjänster som är öppna för eller erbjuds till allmänheten. Rätten ska tillgodoses på lika villkor både i stads- och landsbygdsområden.

Personer med funktionsnedsättning ska ha rätt till uttrycks- och åsiktsfrihet och tillgång till information. I detta ingår rätten att söka, ta emot och förmedla information och tankar via den kommunikationsform man själv valt. Privata aktörer och kommunikationsmedel bör uppmuntras att ge ut information och tjänster i tillgängligt format.

Information som avses för allmänheten ska vara tillgänglig för personer med funktionsnedsättning utan extra kostnader. Personer med funktionsnedsättning ska kunna använda den kommunikationsmetod de själva väljer, till exempel teckenspråk, punktskrift, eller kommunikation som stöder eller ersätter tal, i all officiell interaktion och kommunikation.

Strukturindikatorer

Tillgängligheten beaktas som ett allmänt perspektiv i den nuvarande markanvändnings- och bygglagen (132/1999) i målen för områdesplaneringen (5 §), i målen för styrningen av byggandet (12 §) och i kraven beträffande byggande (117 §).

Skyldigheterna i markanvändnings- och bygglagen (132/1999) preciseras i statsrådets förordning om byggnaders tillgänglighet (241/2017, nedan tillgänglighetsförordningen). Avsikten med minimikraven i fråga om tillgängligheten i byggnader är att främja jämlikheten mellan människor, dvs. vars och ens möjlighet att delta i samhällets funktioner, använda tjänster, arbeta, välja bostät och bo hemma. Skyldigheterna i tillgänglighetsförordningen gäller byggnaden och dess tomt eller byggnadsplats.

I miljöministeriets förordning om säkerhet vid användning av byggnader (1007/2017) föreskrivs dessutom om sådana krav i anslutning till säkerheten som är väsentliga med tanke på tillgängligheten, såsom ledstänger och belysning.

Det finns ingen förordning som preciserar skyldigheterna i den nuvarande markanvändnings- och bygglagen (132/1999) om tillgänglighet på allmänna områden. Dessutom gäller skyldigheterna i tillgänglighetsförordningen endast uppförande av nya byggnader och tillståndspliktiga reparationer av byggnader. Planmässig fastighetshållning ger dock anvisningar om hur tillgängligheten ska beaktas, även om ingen åtgärd som kräver bygglov har inletts.

Riksdagen har den 1 mars 2023 godkänt en bygglag som gör bekämpningen av klimatförändringen till en heltäckande del av bygglagstiftningen. Syftet med lagen är också att göra byggandet smidigare och förbättra kvaliteten på det genom att förtydliga ansvarsfördelningen. Det kommer inte att ske några ändringar i kraven i anslutning till tillgänglighet, men begreppen har preciserats. Nuvarande bygglov och åtgärdstillstånd ersätts med en tillståndsform, bygglov, och tröskeln höjs för byggprojekt som kräver bygglov. Bygglagen träder i kraft den 1 januari 2025. Samtidigt ändras namnet på markanvändnings- och bygglagen till lagen om områdesanvändning enligt det innehåll som blir kvar i lagen.

Miljöministeriet har publicerat en anvisning som sammanfattar bestämmelserna i tillgänglighetsförordningen och rekommendationerna om tillämpningen av dem. Dessutom har miljöministeriet publicerat planeringsguiden Tillgängliga byggnader och deras omgivning.

Ekonomiskt stöd och understöd är, vid sidan av reglering och informationsstyrning, ett viktigt sätt att främja tillgängligheten. Lagen om reparationsunderstöd för bostadsbyggnader och bostäder (1087/2016) innehåller bestämmelser om understöd som beviljas av statens medel för installation av hiss i efterhand och undanröjande av hinder för tillgänglighet i bostadsbyggnader samt för reparation av bostäder för äldre och personer med funktionsnedsättning för att främja hemmaboende. Understöden beviljas av Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA).

Med understöden möjliggörs tillträde för rörelse- och funktionshindrade personer till bostadsbyggnaden, bostäderna eller andra utrymmen i den. Dessutom beviljar ARA understöd för reparation av bostäder för äldre och personer med funktionsnedsättning med låga inkomster. Statsrådet har utfärdat förordningen om reparationsunderstöd för bostadsbyggnader och bostäder (1373/2016), enligt vilken understöd kan beviljas för åtgärder i bostäder där hushållet omfattar minst en i bostaden stadigvarande bosatt person som har fyllt 65 år eller en person som på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom långvarigt har särskilda svårigheter att klara de funktioner som hör till normal livsföring.

Den nya lagen om funktionshinderservice (675/2023) träder i kraft den 1 januari 2025. Enligt den har en person med funktionsnedsättning rätt att få skäligt stöd för tillgängligt boende, om personen behöver det för att kunna bo i sin stadigvarande bostad.

Välfärdsområdet ska ordna stöd för tillgängligt boende

1. för ändringsarbeten i bostaden,
2. för att avlägsna hinder i bostadens närmaste omgivning,
3. för redskap och andra tekniska lösningar som möjliggör ett tillgängligt boende,
4. för planering av tillgängligt boende.

Välfärdsområdet kan också avgiftsfritt ställa redskap och andra tekniska lösningar till förfogande för personen med funktionsnedsättning.

Diskrimineringslagen (1325/2014) förpliktar myndigheter, utbildningsanordnare, arbetsgivare samt tillhandahållare av varor eller tjänster att främja tillgängligheten och förutsätter rimliga anpassningar och även beredskap för de vanligaste anpassningssituationerna. Med rimliga anpassningar avses dock endast ändringar

som genomförs vid behov och från fall till fall och som inte medför oskälig belastning och som säkerställer jämlikheten mellan personer med funktionsnedsättning och andra.

Enligt 4 § i terrängtrafiklagen (1710/1995) har svårt rörelsehindrade och deras följeslagare rätt att färdas i terrängen med motordrivna fordon utan markägarens eller markinnehavarens tillstånd. Med detta undantag från den grundläggande bestämmelsen har man velat göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att koppla av i naturen, till exempel på en terränghjuling eller snöskoter.

Europeiska kommissionen gav 2015 ett förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar vad gäller tillgänglighetskrav för produkter och tjänster (det så kallade tillgänglighetsdirektivet). Förslaget godkändes våren 2019. I Finland har direktivet satts i kraft genom lagen om tillgänglighetskrav för vissa produkter (102/2023) och genom ändringar av vissa andra lagar. De tillgänglighetskrav som grundar sig på direktivet ska tillämpas från och med den 28 juni 2025.

I tillgänglighetsdirektivet ingår bilaga III där det ställs tillgänglighetskrav också på den bebyggda miljön för de produkter och tjänster som omfattas av direktivets tillämpningsområde. Medlemsstaterna får själva bestämma om tillgänglighetskraven enligt bilaga III ska inkluderas i den nationella lagstiftningen. Kommissionen är dock skyldig att i sina rapporter följa upp huruvida tillämpningen av direktivet har närmat sig tillgänglighetskraven som gäller den bebyggda miljön för tjänsterna i medlemsstaterna. I Finland har bilaga III till tillgänglighetsdirektivet inte verkställts. I direktivets genomförandeskede ansågs det dock problematiskt att tillgängliga tjänster får placeras i en otillgänglig miljö. Riksdagens ekonomiutskott konstaterade i sitt betänkande att när det gäller den byggda miljön fortsätter arbetet som ett separat projekt och i samarbete med berörda grupper.

Tillgänglighet förutsätter också att de språkliga rättigheterna beaktas. 17 § i grundlagen (731/1999) innehåller bestämmelser om rätten till eget språk och egen kultur. Enligt grundlagen är Finlands nationalspråk finska och svenska. Vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk skall tryggas genom lag. Det allmänna ska tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällseliga behov enligt lika grunder. Enligt grundlagen tryggas rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt som behöver tolknings- och översättningshjälp genom lag (17.3 §).

Bestämmelser om språkliga rättigheter, såsom rätt till tolkning, finns i lagstiftningen för olika förvaltningsområden. Till exempel i lagen om tolkningstjänst för handikappade personer (133/2010) föreskrivs om rätten som i Finland bosatta handikappade personer har till tolkningstjänst ordnad av Folkpensionsanstalten. Syftet med teckenspråkslagen (359/2015) är att främja förverkligandet av de språkliga rättigheterna för dem som använder teckenspråk. Enligt teckenspråkslagen ska myndigheterna i sin verksamhet främja möjligheterna för dem som använder teckenspråk att använda och få information på sitt eget språk. Enligt förvaltningslagen (434/2003) ska myndigheterna använda ett sakligt, klart och begripligt språk.

Genom lagen om tillhandahållande av digitala tjänster verkställs kraven på tillhandahållande av digitala tjänster och övervakning av överensstämmelse med kraven i webbtillgänglighetsdirektivet och tillgänglighetsdirektivet. Kraven gäller till exempel tjänsternas tillgänglighet. Lagen har senast uppdaterats i enlighet med kraven i tillgänglighetsdirektivet och som bäst bereds ett förslag till centralisering till en myndighet av tillsynsuppgifterna i anslutning till digitala tjänster som ingår i tillgänglighetsdirektivet och webbtillgänglighetsdirektivet. Tillsynsmyndigheten har till uppgift att bereda tillsynen tillsammans med funktionsrättsorganisationerna.

FPA håller regelbundet kontakt med de viktigaste kundorganisationerna i anslutning till tolkningstjänsten för personer med funktionsnedsättning. Cirka fyra gånger om året samlas under ledning av FPA ett samarbetsnätverk för tolkningstjänsten för personer med funktionsnedsättning, där organisationer för hörsel-, syn- och talskadade och SHM är representerade. FPA deltar också i en delegation som sköter ärenden som berör personer med talstörning. Delegationen sammanträder cirka tre gånger per år. Dessutom håller man vid behov kontakt med kundorganisationerna utifrån frågor och förslag.

Processindikatorer

Enligt regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering utarbetar regeringen en lag om områdesanvändning som främjar bland annat en god livsmiljö. En åtgärd är också att säkerställa att lagstiftningen om markanvändning och byggande är kompatibel. I regeringsprogrammet ingår dessutom en korrigerande bygglagen och en lindring av byggbestämmelserna samt en uppdatering av lagstiftningen om underhåll så att den motsvarar dagens behov. Miljöministeriet har tillsatt arbetsgrupper för att bereda reformen av lagen om områdesanvändning samt reformen av lagstiftningen om genomförande av planer och underhåll av gator och vissa allmänna områden.

Miljöministeriet främjar friluftsliv genom sin verksamhet. I den nationella strategin för friluftsliv 2030¹⁰ lyfts en jämlik och tillgänglig tillgänglighet till närliggande natur fram som ett av de huvudsakliga målen. Strategin bereddes sektorsövergripande under ledning av miljöministeriet och gavs som principbeslut av statsrådet i maj 2022. Handlingsplanen för strategin¹¹ färdigställdes i november 2023.

I slutet av 2022 tillsatte miljöministeriet en arbetsgrupp för att skapa en lägesbild av tillgängligheten i den byggda miljön och lägga fram förslag till utveckling av lagstiftningen och andra åtgärder. Arbetsgruppen lyfte fram stärkandet av tillgängligheten utifrån de mänskliga rättigheterna, förebyggandet av tillgängligheten, utvecklingen av tillgängligheten som helhet samt utvecklingen av lokaler och tjänster som är öppna för allmänheten och främjandet av tillgänglighetskunskapen.

Inom inrikesministeriets förvaltningsområde sörjer man för tillgängligheten när nya brandstationer byggs och fäster uppmärksamhet vid goda förbindelser. I tillgängligheten till webbplatser och säkerhetskommunikation beaktas skyldigheterna till exempel vid utvecklingen av e-tjänster och material. Till exempel enligt effektmålen i räddningsväsendets åtgärdsprogram för förebyggande av olyckor ska de elektroniska tjänsterna omfatta alla befolkningsgrupper före 2024.

Målet med finska statens strategi för förvaltning av fastigheter och lokaler utomlands 2019–2030 är att säkerställa att lokalerna är trygga och sunda. Utifrån dessa utgångspunkter har lokalernas tillgänglighet en betydande roll ur såväl utrikesministeriets anställdas som kundernas synvinkel. Man har strävat efter att tillgängligheten ska motsvara kraven i Finland med beaktande av de krav som myndigheten i mållandet ställer på tillgängligheten samt eventuella lokala krav på brandsäkerhet och byggnadsskydd. Samordningen sker alltid från fall till fall och eventuella brister i tillgängligheten, såsom att den tillgängliga toaletten placerats på övre våningen i en kontorsbyggnad, och de ersättande lösningarna som görs på beskickningarna tillkännages för de anställda och kunderna.

Målet för utrikesministeriets enhet för fastighetstjänster är att tillsammans med beskickningarna i utlandet utreda tillgänglighetssituationen i samtliga lokaler och bedöma hur dessa uppgifter tas upp på beskickningarnas webbplatser för kännedom till kunderna.

10 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164147>

11 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165225>

”Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och äldre stärks och deras möjligheter att delta i det digitaliserade samhället stöds” enligt regeringsprogrammet. Finansministeriet håller på att inleda ett projekt som främjar prioriteringen av digitala tjänster och som om det genomförs också främjar möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att självständigt uträtta ärenden i digitala servicekanaler. För att främja digital likabehandling förutsätts dessutom ett nära samarbete för att utveckla digitala stödtjänster (till exempel elektronisk identifiering och fullmakt) samt att man säkerställer tjänsternas och produkternas tillgänglighet.

Enligt regeringsprogrammet utreds det under regeringsperioden om den långvariga rätten till tolkningstjänst kan begränsas till tre år, med undantag för särskilda fall som gäller till exempel personer med funktionsnedsättning. I justitieministeriets kommunikation strävar man efter ett allt tydligare och begripligare språk bland annat genom att kartlägga tonen i webbkommunikationen. Det teckenspråkiga innehållet på ministeriets webbplats uppdateras och utvidgas under 2023–2024. Lättläst innehåll skapas också om andra ämnen än val. År 2025 utarbetar justitieministeriet en ny språkberättelse.

Ett av målen med nationalspråksstrategin är att behovet av lättläst språk ska beaktas som en del av tillgängligheten. Som en åtgärd i anslutning till detta har man i strategin fastställt att man ska utöka användningen av lätt finska och lätt svenska i ministeriernas och förvaltningsområdenas verksamhet, i kommunikationen och i planeringen av evenemang samt kompetensen i användningen av lättläst och tydligt allmänspråk. Dessutom utnyttjas visuellt uttryck vid sidan av verbalt uttryck. Alla ministerier ansvarar för åtgärden.

För att trygga servicen för klienter som tidigare använt texttelefon-tjänsten har Arbetsgruppen för textsamtaltjänstens framtid som social- och hälsovårdsministeriet tillsatt utrett hur nedläggningen av texttelefon-tjänsten påverkar de klienter som använder den. På förslag av arbetsgruppen har FPA den 7 november 2023 inlett ett försök för kunder som använder skrivtolkningstjänster. Försöket pågår i cirka ett halvt år och under försöket är avsikten att utreda hur skrivtolkning lämpar sig för kortvariga ärenden som sköts på distans.

Resultatindikatorer

ETillgänglighetsförordningen och diskrimineringslagen räcker för närvarande inte till för att uppfylla alla krav på tillgänglighet i den byggda miljön som ingår i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Syftet med

rimliga anpassningar är inte att ersätta grundläggande lösningar för tillgänglighet, och tillgänglighetsförordningen tillämpas endast på byggande som kräver tillstånd, alltså gäller den bara en del av den byggda miljön.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och tillgänglighetsförordningen främjar för sin del ställningen och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Diskrimineringsombudsmannen har dock i sina rekommendationer till regeringsprogrammet 2023–2027 konstaterat att hinder i den befintliga byggda miljön fortfarande är ett betydande problem i Finland. Ombudsmannen har rekommenderat att tillgänglighetslagstiftningen utvidgas till att gälla befintliga lokaler och allmänna områden som är avsedda för allmänheten och att det i lagstiftningen ska ingå en skyldighet att genomföra enkla tillgänglighetsreparationer.

Statsrådets förordning om byggnaders tillgänglighet förblir oundvikligen allmän till sin natur och minimikraven garanterar inte alltid lika möjligheter för alla användare. De grundläggande lösningarna för tillgängligheten i rörligheten förverkligas i nybyggen, men tillgängligheten i syn- och hörselmiljön behöver fortfarande utvecklas.

Kommunernas byggnadstillsynsmyndigheter tillämpar tillgänglighetsförordningen i praktiken. De ska ha sakkunskap om tillgänglighetens betydelse och förståelse för dess effekter. I en del kommuner begärs ett utlåtande om tillgängligheten av rådet för personer med funktionsnedsättning i samband med bygglovsprocessen för betydande byggprojekt.

Vårt nuvarande bostadsbyggnadsbestånd är ännu rätt otillgängligt. När befolkningen åldras ökar behovet av tillgänglighet i bostäderna ytterligare. Det behövs fler tillgängliga bostäder, inte bara genom nybyggen, utan också genom reparationer. Här är statens reparationsunderstöd viktiga och det behövs även reparationsrådgivning.

Utifrån en uppskattning som baserar sig på tidpunkten för byggandet av bostäderna kan man anta att cirka 23 procent (700 000 bostäder) av de nuvarande bostäderna är tillgängliga. De största utmaningarna i gamla höghus är att de saknar hiss eller att hissarna är små. I utredningen Hissit kartalle (Hissar på kartan) från 2016 har man granskat var och hurdan information som finns tillgänglig om placeringen av hisslösa byggnader och byggnader med hiss. Enligt Statistikcentralens utredning Bostadsbeståndet 2020 saknade 2 200 av höghusen med över

tre våningar hiss år 2020. I dem fanns cirka 64 000 bostäder och sammanlagt 85 000 invånare. Endast 24 procent av byggnaderna med tre våningar hade hiss. 362 000 finländare bodde i hisslösa hus med tre våningar.

Det förekommer fortfarande brister i tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna. Myndigheter ska i sin verksamhet till exempel främja möjligheterna för den som använder teckenspråk att använda sitt eget språk och få information på sitt eget språk, men i praktiken förverkligas detta inte alltid.

FPA följer regelbundet upp hur tolkningstjänsten för personer med funktionsnedsättning lyckas bland annat med hjälp av statistik. Med hjälp av statistiken följer man bland annat upp antalet kunder som använder olika tolkningstyper, tillgången till tolkning på riksnivå, regionalt och enligt tolkningsprodukt, förmedlingsarbetets framgångsprocent och så vidare. Dessutom följer man bland annat upp antalet besvär och klagomål och deras innehåll samt utvecklingsbehoven utifrån dem. Tjänsten utvecklas kontinuerligt med beaktande av kundernas och intressentgruppernas synpunkter och behov.

FPA samlar in kundrespons direkt från kunderna och får dessutom respons bland annat via kundorganisationerna. Bland annat har man fört en regelbunden dialog med Finlands Dövas Förbund, där även erfarenhetsexperter har deltagit. Till serviceproducenternas avtal hör att samla in kundrespons och de skickar sammandrag av responsen till FPA. Till marknadsdialogen i samband med planering av upphandlingar hör också en kundenkät som kartlägger kundernas synpunkter på ordnandet av servicen. Under den senaste tiden har likabehandlingsfrågor lyfts fram både mellan klienterna och i förhållande till personer utan funktionsnedsättning.

Tillsynsmyndigheten (regionförvaltningsverket i Södra Finland) för en aktiv dialog med olika medborgarorganisationer om de digitala tjänsternas tillgänglighet.

Sammandrag av resultaten av utredningen "Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta"¹², Tillgänglighet:

"Utmaningarna i anslutning till tillgängligheten påverkar livet för många personer med funktionsnedsättning på ett övergripande sätt inom alla delområden av livet. Särskilt vanligt är det att uppleva utmaningar i offentliga lokaler (med

12 Katsui, Mietola, Laitinen, Honkasilta & Ritvaniemi: Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Helsingfors universitet, Helsingfors; <https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/loppuraportti.pdf>

undantag av arbets- eller studieplatser) och i trafiken samt i anslutning till information och kommunikation. I den egna vardagen upplever 64 procent av respondenterna att tillgängligheten i offentliga lokaler är dålig (förverkligas dåligt/ganska dåligt/varierande), 70 procent upplever att kollektivtrafiken och rörligheten är dålig och 64 procent att informationen och kommunikationen är dåliga. Man bedömer också att rätten att använda den kommunikationsform som man valt i den officiella interaktionen förverkligas dåligt (85 % dåligt/ganska dåligt/varierande). I resultaten betonas i synnerhet variationerna i tillgängligheten."

Mål och åtgärder för att förbättra tillgängligheten

Mål: Främja förverkligandet av tillgänglighet i ministeriernas verksamhet och lokaler.

Åtgärd:

15. I all verksamhet och i alla ministeriers lokaler fästs särskild uppmärksamhet vid tillgängligheten och utbildningsbehoven i anslutning till den. Man ser till att kommunikationen är tillgänglig. Särskild uppmärksamhet fästs vid tillgängligheten vid evenemang som ordnas.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig instans: alla ministerier

Mål: Skapa förutsättningar för att göra tillgänglighet till en del av olika datasystemprojekt och logiska datamodeller.

Åtgärder:

16. En logisk datamodell av tillgänglighetsförordningens datakomponenter genomförs och erbjuds som en del av den som en semantiskt interoperabel och harmoniserad begreppsapparat.
17. Tillgänglighetsterminologin för den byggda miljön upprätthålls. Man fortsätter att etablera användningen av enhetliga begreppsdefinitioner.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: MM

Mål: Främja planering som lämpar sig för alla och tillgängligheten i byggnadsbeståndet och närmiljön vid ny- och ombyggnadsprojekt samt som en del av den planmässiga fastighetsskötseln genom informationsstyrning och utvecklingsverksamhet. Byggnadstillsynens verksamhet stöds genom informationsstyrning för att säkerställa deras påverkningsmöjligheter.

Åtgärder:

18. Delta i att ordna utbildningar om tillgänglighet och tillgänglighetsförordningen via samarbetsnätverk. Budskapet om betydelsen av tillgängligt byggande lyfts fram.
19. En rapport om planering som lämpar sig för alla i den byggda miljön genomförs.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: MM

Mål: Övervaka efterlevnaden av funktionsrättskonventionen vid genomförandet av tillgänglighetsförordningen. Beakta tillgänglighetens olika delområden i utvecklingen av tillgänglighetslagstiftningen.

Åtgärder:

20. Tillgänglighetsförordningens funktionalitetsbedömning genomförs och i samband med den utreds vilka utvecklingsbehov det finns för att säkerställa tillgängligheten i planerings- och bygglovsprocessen.
21. Ett diskussionstillfälle om den byggda miljöns tillgänglighet ordnas för funktionsrättsorganisationerna.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: MM

Mål: Beakta tillgängligheten och skyldigheterna enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning på ett ändamålsenligt sätt i beredningen av lagstiftningen om samhällsbyggande som gäller allmänna områden.

Åtgärd:

22. Tillgängligheten granskas som en del av regleringen av byggande, underhåll och planering av allmänna områden.

Tidsplan: 2024–2025

Ansvarig aktör: MM

Mål: Fortsätta det av statsrådets kansli påbörjade utvecklingsarbetet för att säkerställa tillgängligheten i statsrådets lokaler och service samt lika möjligheter till deltagande.

Åtgärd:

23. Samordna åtgärderna för utveckling av tillgängligheten i statsrådets lokaler. Uppgifterna om möteslokalers tillgänglighet hålls uppdaterade i Senaattila. Granskningar och kartläggningar av tillgängligheten (i samband med planeringen av renoveringar) genomförs i samarbete med Senatfastigheter.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: SRK i samarbete med alla ministerier

Mål: Främja tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

24. Möjligheterna att göra en bedömning av tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning utreds. I granskningen bör särskild uppmärksamhet fästas vid hur de tolkningstjänster som ordnas inom olika förvaltningsområden och lagstiftningen fungerar.

Tidtabell: under programperioden med beredskap för nästa regeringsperiod

Ansvariga aktörer: ministerierna

Mål: Utredda hur de språkliga rättigheterna för dem som använder finskt och finlandssvenskt teckenspråk tillgodoses.

Åtgärd:

25. Teckenspråksbarometern genomförs.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: JM

Mål: Utveckla genomförandet av FPA:s tolkningstjänster för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

26. a) FPA ordnar tolkningstjänster för personer med funktionsnedsättning genom att köpa dem av andra serviceproducenter. I fråga om tolkningstjänster utreds möjligheten att använda ett registreringsförfarande.
- b) Arbetslivstolkningen utvecklas så att klientens servicebehov beaktas individuellt och övergripande.
- c) Blanketten för ansökan om utlandsresa utvecklas så att ansökan blir så smidig som möjligt och de uppgifter som behövs för att avgöra ärendet samlas in på en gång.
- d) Möjligheten att i samarbete med klientorganisationerna genomföra en informationskampanj om tolkningstjänsten utreds. Målgruppen är klienterna och andra som är skyldiga att ordna tolkning.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: FPA

4.5 Säkerhet och risksituationer (artikel 11 i funktionsrättskonventionen)

Alla nödvändiga åtgärder ska vidtas för att trygga skyddet och säkerheten för personer med funktionsnedsättning i risksituationer. Denna skyldighet omfattar också väpnade konflikter, humanitära nödlägen och naturkatastrofer.

Strukturindikatorer

Gränsbevakningsväsendet, räddningsväsendet och polisen, som hör till inrikesministeriets förvaltningsområde, förpliktas av de allmänna principerna i lagstiftningen, såsom proportionalitetsprincipen. Åtgärderna ska kunna försvaras i förhållande till hur viktigt, farligt och brådskande uppdraget är, det mål som eftersträvas samt uppträdande, ålder, hälsa och andra motsvarande omständigheter som gäller den person som är föremål för åtgärden och övriga omständigheter som inverkar på helhetsbedömningen av situationen. Detta förutsätter att myndigheterna är medvetna om olika befolkningsgruppers behov.

Räddningsväsendets värderingar "mänskligt, professionellt och tillförlitligt" bygger på stark etik. Etik är ett kännetecken för god förvaltning och syftet med de etiska koderna är att stärka det allmänna förtroendet för myndigheterna. Jämlik behandling är grundläggande för alla säkerhetsmyndigheter.

I 18 § i räddningslagen (379/2011) innehåller bestämmelser om utrymnings-säkerhet i vårdinrättningar samt vid service- och stödboende. Enligt den ska verksamhetsidkaren genom på förhand gjorda utredningar och planer och genom åtgärder som vidtagits på grundval av dem se till att det vid en eldsvåda eller någon annan farlig situation är möjligt för de boende och de personer som vårdas att lämna lokalen tryggt antingen självständigt eller med hjälp. Med verksamhetsidkare avses kommuner och andra offentligrättsliga samfund som ombesörjer driften av vårdinrättningar och ordnandet av service- och stödboende samt företag och andra sammanslutningar som ingått avtal med dem. Uppfyllandet av kraven i lagen övervakas genom brandsyn och dokumentkontroller som utförs av räddningsmyndigheten.

I bostadshus och utrymmen där de boendes funktionsförmåga är sämre än normalt ska verksamhetsidkaren enligt 19 § i räddningslagen (379/2011) göra en utredning om utrymningssäkerheten där det framgår hur sättet att använda byggnaden eller utrymmena och personernas begränsade, nedsatta eller avvikande funktionsförmåga och andra faktorer som påverkar utrymningssäkerheten beaktas i beredskapen för eldsvådor och andra farliga situationer och i utrymningsarrangemangen. Räddningslagen kommer att revideras under denna regeringsperiod 2023–2026 och regleringen av utrymningssäkerheten granskas även i samband med detta.

Den 1 januari 2024 trädde en ändring av räddningslagen i kraft, där anskaffnings- och underhållsansvaret för brandvarnare i bostäderna överförs från den boende till byggnadens ägare. I anslutning till verkställandet av ändringen bereds gemensamma anvisningar och kommunikationsmaterial, och finktionstärnsorganisationerna har deltagit i detta.

Lagen om nödcentralsverksamhet (692/2010) uppdaterades så att den motsvarar tillgänglighetskraven i tillgänglighetsdirektivet. Till lagen fogades bestämmelser om det allmänna nödnumrets (112) tillgänglighet. Enligt dem ska Nödcentralsverket svara på sådana nödmeddelanden till det allmänna nödnumret 112 som består av realtidstal eller realtidstext. Nödcentralsverket kan också svara på nödmeddelanden som sänts på något annat sätt som möjliggör interaktion mellan den som sänder meddelandet och Nödcentralsverket.

Nödcentralsverket ska på det allmänna nödnumret 112 svara med användning av samma kommunikationssätt som nödnumret kontaktats med. Samtidigt upphävdes bestämmelserna om nödtextmeddelanden och nödtextmeddelandens användarregister som otillgängliga. Ändringarna som gäller tillgängligheten i lagen om nödcentralsverksamhet träder i kraft den 28 juni 2025, dock så att svaren på det allmänna nödnumret ska bringas i överensstämmelse med kraven i lagen före utgången av år 2025.

Polisens centrala behörighetsbestämmelser (förundersökningslagen, polislagen och tvångsmedelslagen) förpliktar polisen att följa de allmänna principer som föreskrivs i dem. Respekt för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt principerna om proportionalitet, nödvändighet och ändamålsenlighet ska iakttas. Polisens åtgärder ska kunna försvaras i förhållande till hur viktigt, farligt och brådskande dess uppdrag är, det mål som eftersträvas samt uppträdande, ålder, hälsa och andra motsvarande omständigheter som gäller den person som är föremål för åtgärden och övriga omständigheter som inverkar på helhetsbedömningen av situationen. Polisen ska i sitt arbete respektera de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt när den utövar sina befogenheter välja det motiverade alternativ som bäst främjar tillgodoseendet av dessa rättigheter. Genom polisens åtgärder får det inte ingripas i någons rättigheter i större utsträckning och ingen får orsakas större skada eller olägenhet än vad som är nödvändigt för att utföra uppdraget.

En förundersökningsåtgärd och det ingripande i en persons rättigheter som den innebär ska vara försvarliga i relation till det brott som utreds, behovet av att utreda ärendet i fråga samt ålder, hälsa och andra motsvarande omständigheter som gäller den person som är föremål för åtgärden och övriga omständigheter som inverkar på saken. Om en målsägande behöver särskilt skydd i synnerhet med beaktande av målsägandens personliga omständigheter och brottets natur och detta inte avsevärt fördröjer handläggningen av målet eller medför andra olägenheter ska förhöret av målsäganden hållas i lokaler som planerats för förhör av personer som behöver skydd; ska alla förhören av målsäganden hållas av samma person eller personer, om målsäganden begär det, och ska förhørsledaren i mål som gäller sexualbrott som avses i 20 kap. i strafflagen och i andra brottmål där målsäganden har ett motiverat behov av det på grund av brottets beskaffenhet vara en person av samma kön som målsäganden, om målsäganden begär det. Förundersökningsmyndigheten ska utan ogrundat dröjsmål pröva om målsäganden behöver särskilt skydd vid handläggningen av målet vid förundersökning eller rättegång och bedöma om de skyddsåtgärder som avses i förundersökningslagen behövs. Vid bedömningen ska myndigheten beakta i synnerhet målsägandens personliga omständigheter och brottets natur.

Polisstyrelsen har fastställt att de etiska koder som ska tillämpas inom polisförvaltningen. De etiska koderna består av åtta principer som härletts från polisens värderingar. Syftet med koderna är att stärka befintliga goda rutiner.

Lagen om ordnande av social- och hälsovård (612/2021) innehåller bestämmelser om välfärdsområdenas beredskap för störningssituationer och undantagsförhållanden (kapitel 7). Enligt 50 § ska ett välfärdsområde genom beredskapsplaner och andra åtgärder i förväg skaffa sig beredskap inför störningssituationer och undantagsförhållanden. Välfärdsområdet ska även se till att tjänsternas kontinuitet säkerställs även när tjänsterna tillhandahålls genom att de skaffas hos privata tjänsteproducenter. Bestämmelser om beredskapsplanens innehåll finns i statsrådets förordning 308/2023 som utfärdats med stöd av 50 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård.

Processindikatorer

Boendet för personer med funktionsnedsättning beaktas i räddningsväsendets tillsynsverksamhet och i samarbetet med social- och hälsovårdsaktörerna. Nya verksamhetsmodeller utvecklas för att allt bättre beakta frågor som gäller personer med nedsatt funktionsförmåga. Till exempel strävar man i tre projekt i Södra Karelens räddningsverks och EKSOTE:s koncept om säkerhet i hemmet, Kotona asumisen turvallisuus (KAT), efter att i ett så tidigt skede som möjligt identifiera och hantera säkerhetsriskerna med att bo hemma. Genom helheten som genomförs i ett omfattande samarbete eftersträvas ett tydligt ansvarstagande aktörsnätverk samt en jämlik ställning för personer som använder tjänster som produceras av olika aktörer. Man strävar efter att sprida verksamhetsmodellen även till andra räddningsverks områden.

Räddningsväsendets åtgärdsprogram för förebyggande av olyckor bygger på åtta effektmål. I dessa mål ingår också trygghet av säkerheten för personer med funktionsnedsättning. Till exempel stärks människors funktionsförmåga när det gäller säkerhet i vardagen, man strävar efter att minska dödsfall på grund av brand samt olycksfall bland personer med begränsad funktionsförmåga före 2024, räddningsverkens elektroniska tjänster som omfattar alla befolkningsgrupper ska vara i bruk 2022, aktörer som producerar tjänster för hemmen ska vara aktiva främjare av säkerheten före 2025, kundgruppernas behov ska identifieras systematiskt och räddningsväsendet ska producera liknande service utifrån behoven. Man strävar också efter att öka känslan av omsorg när människor i högre grad hör till gemenskaper.

Räddningsväsendets åtgärdsprogram för förebyggande av olyckor uppdateras under 2024. I uppdateringen beaktas särskilt regeringsprogrammets mål 10.1 *”Olyckor förebyggs effektivt. Regeringen har som mål att antalet eldsvådor ska halveras före utgången av 2030.”*

Det gemensamma projektet Mutual Trust mellan funktionsrättsorganisationerna, räddningsmyndigheterna och trafikidkare som avslutades 2019 hjälpte till att kartlägga räddningsmyndigheternas beredskap att rädda personer med funktionsnedsättning samt utvecklade kunskaperna och förståelsen i anslutning till det.

Nödmeddelande har kunnat göras på finskt teckenspråk under ett försök (15.6.2021–31.12.2023). Tolkningen utförs av en utomstående serviceproducent, Folkpensionsanstalten (FPA) och dessa nödmeddelanden behandlas vid Åbo nödcentral. Tjänsten har varit tillgänglig vardagar klockan 08–16. Tjänsten på teckenspråk används med appen 112 Suomi, som användaren ska ladda ner i sin telefon. Med hjälp av appen får användaren kontakt med FPA:s teckentolknings-tjänst, därifrån tolken kontakter nödcentralen. Förbindelsen mellan service-användaren och tolkcentralen omfattar ljudförbindelse och textningsmöjlighet med hjälp av chatt. Kontakten mellan tolken och nödcentralen sker genom tal.

Följande framgår av Petteri Orpos regeringsprogram (2.4): *”Möjligheten att ta i bruk videosamtal till nödnumret utreds”.*

Det finns en obligatorisk utbildning i likabehandling för polisens personal. Utbildningen har utarbetats som en del av projektet Fakta mot hat och även personer med funktionsnedsättning har beaktats i utbildningen. Utbildningen för poliser har fortsatt som en del av projektet Kompetenta.

För att underlätta identifieringen av hatbrott och förbättra klassificeringen har Polisstyrelsen också gjort tekniska förbättringar i polisens elektroniska ärendehantering. I polisens elektroniska ärendehantering får anmälare numera i samband med anmälan om brott mot liv, hälsa eller heder frågan om de misstänker att de har blivit utsatta för brott på grund av etnisk eller nationell bakgrund, religion eller övertygelse, sexuell läggning, könsuttryck, könsidentitet eller funktionsnedsättning. Om anmälaren svarar ja på frågan, styr polisens datasystem handläggaren av brottsanmälan att klassificera anmälan rätt. Polisen tar emot ungefär hälften av polis-anmälningarna elektroniskt.

I eventuella krissituationer vid gränsövergångsställen beaktas alltid personer i särskilt utsatt ställning separat.

Beredskapsplaneringen inom social- och hälsovården genomfördes före välfärdsområdena som en del av kommunernas beredskapsplanering. Innehållet i beredskapsplanerna skiljde sig från varandra i olika kommuner och till exempel har beaktandet av personer med funktionsnedsättning i beredskapsplaneringen identifierats som bristfälligt till exempel i responsen från olika funktionsrättsorganisationer. Efter välfärdsområdesreformen har beredskapsplaneringen utvecklats enligt nationellt enhetliga principer så att man har strävat efter att förenhetliga välfärdsområdenas beredskapsplanering genom att bland annat skapa gemensamt material för välfärdsområdena. För beredskapsplanerna har man skapat en gemensam portal för beredskapsplanering (Valsu). I Valsu-portalen har det sedan sommaren 2023 funnits en separat punkt som handlar om att beakta specialgrupper i beredskapsplanerna. I Kehitysvammaliittos, Kommunförbundets och THL:s gemensamma projekt Framtiden skapas (01.02.2021–31.07.2023) utvecklades anvisningar och planer samt verksamhetsmodeller för hantering av undantags- och krissituationer på kommunnivå. Målet med projektet var att stödja personer med funktionsnedsättning och personer med utländsk bakgrund att klara sig och ha möjlighet att agera i undantags- och krissituationer. Under projektet producerades tre aktivitetskort som fördes in i Valsu-portalen för att stödja välfärdsområdenas beredskapsplanering. Aktivitetskorten är följande: 1. Tillgänglig kommunikation i störningssituationer och under undantagsförhållanden 2. Samarbete mellan yrkesutbildade personer i störningssituationer och under undantagsförhållanden 3. Tryggande av tjänster i störningssituationer och under undantagsförhållanden.

Enligt förordningen om beredskapsplanering (308/2023) ska att välfärdsområdenas beredskapsplaner vara klara senast den 31 december 2023. Regionförvaltningsverken ansvarar för övervakningen av beredskapsplanerna. I välfärdsområdena kommer beredskapsplaneringen att utvecklas under 2024. Enligt 1 § 3 mom. 4 punkten i förordningen ska beredskapsplanerna även innehålla planer för hur samarbetet med aktörer inom den tredje sektorn ska genomföras.

Resultatindikatorer

Inrikesministeriet har identifierat att det behöver produceras mer information om särskilda säkerhetsbehov hos personer med funktionsnedsättning.

Inom räddningsväsendet strävar man efter att kontinuerligt utveckla beaktandet av specialgrupper på basis av informationsledning bland annat med hjälp av brandutredning och analys av uppgifter i olycksstatistiksystemet (PRONTO).

Funktionsrättsorganisationerna tycker att det är viktigt att personer med funktionsnedsättning beaktas i förebyggandet och prognostiseringen av risksituationer, dock så att självständigheten inte begränsas utan grund. Funktionsrättsorganisationerna har framfört att personer med funktionsnedsättning har haft svårigheter med boendesäkerheten till exempel i fråga om underhåll av brandvarnare och driftsäkerhet. När det gäller personer med fysisk funktionsnedsättning orsakar snörika vintrar risksituationer under flera dagar, eftersom bostadsbolagen inte alltid kan ploga räddningsvägarna särskilt snabbt eller hålla dem plogade. Användningen av tolkningstjänst på teckenspråk vid nödmeddelanden har ansetts vara viktig i funktionsrättsorganisationerna.

Polisyrkeshögskolan har publicerat en översikt över hatbrott som kom till polisens kännedom i Finland 2022.

Funktionsrättsorganisationerna har aktivt varit i kontakt med välfärdsområdena och framfört att de vill delta i utarbetandet av beredskapsplanerna. Enligt responsen från Funktionsrättsorganisationerna ska personer med funktionsnedsättning och funktionsrättsorganisationer i fortsättningen i allt högre grad ses som samarbetspartner inom beredskapsplaneringen och inte enbart som föremål för planeringsarbetet. Personer med funktionsnedsättning har rikligt med kompetens och know-how bland annat i anslutning till evakuering av specialgrupper, förmåga att klara sig hemma under elavbrott och planering av tillgänglig kommunikation. Myndigheterna ska i fortsättningen bättre kunna identifiera och beakta behoven hos personer med funktionsnedsättning i beredskapsplaneringen och beredskapen för störningssituationer.

Sammandrag av resultaten av utredningen "Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta"¹³, Tillgänglighet:

"Brister och osäkerhet i anslutning till säkerheten påverkar på ett övergripande sätt vardagen för personer med funktionsnedsättning. De nuvarande skyddsarrangemangen anses inte vara tillräckliga för att garantera säkerheten för personer med funktionsnedsättning i Finland. 88 procent av respondenterna bedömde att de nuvarande arrangemangen inte garanterar säkerheten för personer med funktionsnedsättning i olika risk- och nödsituationer på lika villkor som för andra medborgare. Enligt respondenterna är olika aktörer dåligt förberedda på krissituationer. Likaså

13 Katsui, Mietola, Laitinen, Honkasilta & Ritvaniemi: Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Helsingfors universitet, Helsingfors; <https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/loppuraportti.pdf>

är det viktigt att beakta hur osäkerheten i tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning orsakar en känsla av otrygghet i vardagen för personer med funktionsnedsättning."

Mål och åtgärder för att säkerställa säkerhet och förebygga tillbud

Mål: Främja jämlikhet för personer med funktionsnedsättning i polisens verksamhet.

Åtgärd:

27. Polisens likabehandlingsutbildningar fortsätter och personer med funktionsnedsättning beaktas som en del av utbildningarna.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: IM

Mål: Tillgängliga nödmeddelanden.

Åtgärd:

28. Svaren på det allmänna nödnumret justeras till den nivå som tillgänglighetsdirektivet och ändringarna i lagen om nödcentralsverksamhet som träder i kraft den 28 juni 2025 förutsätter före utgången av 2025.

Tidsplan: 2025

Ansvarig aktör: IM

Mål: Personer med funktionsnedsättning ska delta och höras i all beredning.

Åtgärd:

29. a) I ett projekt som inletts av inrikesministeriet utarbetas anvisningar för räddningsplaner, ibruktagande och användning samt underhåll och inspektioner av skyddsrum.
- b) Vid inrikesministeriet inleds en reform av räddningslagens andra fas.
- c) Vid inrikesministeriet utarbetas en åtgärdsplan för halvering av bränder 2024.
- d) Inrikesministeriet uppdaterar räddningsväsendets åtgärdsprogram för förebyggande av olyckor före utgången av 2024.

Personer med funktionsnedsättning inkluderas i det beredningsarbete som nämns ovan.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: IM

Mål: Myndigheterna beaktar specialbehoven hos personer med funktionsnedsättning i störningssituationer.

Åtgärd:

30. I beredskapsplanerna för social- och hälsovården beaktas specialfrågor som gäller personer med funktionsnedsättning.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: Velfärdsområdena i samarbete med SHM

4.6 Att leva självständigt och att delta i samhället (artiklarna 12, 14, 19 och 29 i funktionsrättskonventionen)

Personer med funktionsnedsättning ska ha samma möjligheter som andra att välja sin bostätssort samt var och med vem de bor. Personer med funktionsnedsättning ska ha tillgång till de tjänster de behöver som stöd för sitt liv och sin delaktighet i samhället. Sådana tjänster är bland annat boendetjänster och personlig assistans. Personer med funktionsnedsättning ska ha lika tillgång till tjänster som avses för hela befolkningen som alla andra. Som stöd för ett självständigt liv ska de också erbjudas specialservice, stödåtgärder och anpassningsåtgärder. Personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i det politiska och offentliga livet på samma villkor som andra.

Strukturindikatorer

Specialservice för personer med funktionsnedsättning ordnas med stöd av lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987) och lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977). Den nya lagen om funktionshinderservice (675/2023) träder i kraft den 1 januari 2025 och ersätter den nuvarande speciallagstiftningen om funktionshinderservice. Lagstiftningen om klientprocessen och ordnandet av tjänster utgörs dessutom bland annat av lagen om klientavgifter (734/1992) samt lagarna om patientens och klientens ställning och rättigheter (785/1992, 812/2000). Ett självständigt liv för personer med funktionsnedsättning är i väsentlig grad förknippat med bland annat självbestämmanderätt och faktorer i anslutning till säkerheten. Dessa frågor har behandlats i punkterna 4.2 och 5.4.5 ovan.

Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet beviljar investeringsunderstöd för boende för grupper med särskilda behov. De regleras i lagen om understöd för förbättring av bostadsförhållandena för grupper med särskilda behov (1281/2004). Syftet med understöden är att öka utbudet av hyresbostäder som lämpar sig för de behov i anslutning till boendet som personer som hör till grupper med särskilda behov har samt öka utbudet av bostäder med skäliga boendekostnader. Understöd kan beviljas endast tillsammans med räntestödslån som godkänts av ARA, så bostadsprojekt för grupper med särskilda behov får också statligt räntestöd och borgen.

Processindikatorer

I regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering nämns också att självbestämmanderätten, de mänskliga rättigheterna och likabehandlingen när det gäller personer med funktionsnedsättning ska respekteras i beslutsfattandet under personernas hela liv, och vid planeringen av tjänster ska det säkerställas att vardagen fungerar för dessa personer. I regeringsprogrammet konstateras också att utbudet av boendeservice görs mångsidigare så att det bättre svarar mot de individuella behoven hos personer med funktionsnedsättning.

Vårt land hade som funktionsrättspolitiskt mål att det inte längre skulle finnas någon kvar på institutionerna för personer med intellektuell funktionsnedsättning 2020. I slutet av 2023 fanns det 372 personer på långtidsplatser på institutioner för personer med intellektuell funktionsnedsättning och 79 personer på korttidsplatser.

Enligt THL Sotkanet fanns det i slutet av 2022 över 8 600 platser på grupphem där det fanns personal på plats dygnet runt. Antalet gemenskapsboenden och stöd-boenden har länge hållits på samma nivå, med cirka 3 500–4 000 platser. I olika utvecklingsprojekt har man bedömt att en stor del av de människor som bor i grupphem skulle klara sig i en egen bostad med stöd.

Miljöministeriet och ARA lät göra en utredning om boendesituationen för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Enligt en utredning (rapport från ARA 2023, Yksilöllisyys kehitysvammaisten ihmisten asumisessa, ung. Individualitet i boendet för personer med intellektuell funktionsnedsättning) är den nuvarande strukturen och boendelösningarna inom boendeservicen för ensidiga, eftersom de i huvudsak består av gruppboende och inte svarar tillräckligt på individuella behov och inte heller på internationella riktlinjer. Även om olika utvecklingsåtgärder har vidtagits och man har strävat efter att förbättra boendesituationen för personer med intellektuell funktionsnedsättning, verkar förändringen ha stannat upp.

Välfärdsområdena behöver stöd för att verkställa bestämmelserna om boende och ett självständigt liv i den kommande lagen om funktionshinderservice. Befintliga verksamhetssätt som konstaterats vara bra ska användas i planeringen och genomförandet av individuella boendelösningar för personer med funktionsnedsättning.

Resultatindikatorer

Lagen om funktionshinderservice som träder i kraft 2025 stöder ordnandet av boende för personer med funktionsnedsättning med mångsidiga metoder som starkt betonar individuella behov. Den nya lagen innehåller också egna bestämmelser om barns delaktighet och boende. Nedläggningen av institutioner för personer med funktionsnedsättning och boende och tjänster enligt individuella behov uppnås genom att man tar i bruk allt mångsidigare sätt att ordna och skaffa boende och tjänster. Boendelösningarna och ordnandet av boende ska utgå från sedvanligt boende. Eftersom människor har olika behov betonas också betydelsen av individuella lösningar i genomförandet av boendeservicen.

Bostäder behövs fortfarande för personer med intellektuell funktionsnedsättning som kommer från institutioner och flyttar från sina barndomshem. En del av de personer med funktionsnedsättning som bor i grupphem vill bo självständigt. Därför är det nödvändigt att göra boendelösningarna mångsidiga utifrån behoven. Utöver vanliga hyresbostäder behövs bostadsgrupper och bostadsnätverk med stöd- och servicepunkter. Bostadsnätverk är ett sätt att kombinera boendelösningar som stöds på olika sätt och med hjälp av dem kan man samtidigt erbjuda stöd i anslutning till bostaden och boendemiljön och stärka delaktigheten.

Institutet för hälsa och välfärd publicerade våren 2023 en utredning om funktionshinderservice 2022 som social- och hälsovårdsministeriet beställde.¹⁴ Målet med projektet var att utreda och bedöma nuläget för specialservicen för personer med funktionsnedsättning innan lagstiftningsreformerna trädde i kraft. Lägesbilden behövs för att man under de kommande åren ska kunna följa upp och bedöma effekterna av den nya lagen om funktionshinderservice som träder i kraft 2025 samt delvis effekterna av social- och hälsovårdsreformen. I projektet behandlades helheten stöd för boende.

Institutet för hälsa och välfärd genomförde ett försöksprojekt för personlig budgetering för personer med funktionsnedsättning 2020–2021, under ledning av social- och hälsovårdsministeriet.¹⁵ Projektet bestod av regional och nationell gemensam utveckling. I projektet sågs personlig budgetering som ett sätt att ordna

14 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146522/URN_ISBN_978-952-408-074-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

15 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143795/URN_ISBN_978-952-343-801-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

individuellt skräddarsydd hjälp och stöd, där personen själv står i centrum när det kommer till att planera, välja och ordna den hjälp, det stöd och den servicehelhet han eller hon behöver. Projektet behandlade boendeservice.

Sammandrag av resultaten av utredningen "Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta"¹⁶, Att leva självständigt och att delta i samhället:

"Var femte (21 %) respondent upplever att de påverkat sitt boende antingen lite eller inte alls. Dessutom upplever en femtedel av respondenterna som har en kognitiv eller social funktionsnedsättning att de inte alls har påverkat sitt eget boende. Man bedömde att rätten till ett självständigt liv och delaktighet tillgodoses dåligt inom alla efterfrågade områden, och när det kom till nödvändigt stöd i att fatta beslut och en jämlik möjlighet att delta i det politiska och offentliga livet ansåg nästan 49 procent av respondenterna att rätten tillgodoses dåligt eller ganska dåligt. I de öppna svaren ser tillgängligheten ut att vara ett genomgående villkor för att delaktigheten ska förverkligas: detta styr valet av boende, påverkar mängden stöd som behövs i vardagen och är ett villkor för att delta i det offentliga och politiska livet. På motsvarande sätt utgör brister i tillgängligheten betydande hinder i vardagen och ett hinder för likabehandling. Det otillräckliga utbudet av tillgängliga bostäder begränsar valfriheten, det knappa utbudet av tillgängliga bostäder till rimligt pris leder till och med till orimliga lösningar för personer med funktionsnedsättning (t.ex. att par bor åtskilda, att möjligheten att frigöra sig från hemmet fördröjs). Längst ifrån artikel 19 är situationen för de personer som kontinuerligt behöver hjälp och stöd i vardagen. För dem förverkligas inte de grundläggande rättigheterna i anslutning till boendet (var, hur och med vem man bor), utan det är ofta fråga om att placera den boende på en plats som blir ledig. Dessutom ger svaren en mycket stel bild av boendeservice i grupp (anstaltspraxis, brister i att svara på individuella behov och livsstil)."

16 Katsui, Mietola, Laitinen, Honkasilta & Ritvaniemi: Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Helsingfors universitet, Helsingfors; <https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/loppuraportti.pdf>

Mål och åtgärder för att stärka självständigt liv och delaktighet

Mål: Bevara den nya lagen om funktionshinderservice som en speciallag för att trygga tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och tillgången till service.

Åtgärd:

31. Lagstiftningsåtgärder som gäller lagen om funktionshinderservice vidtas för att den ska förbli en speciallag, alltså tryggas tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och tillgången till service.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: SHM

Mål: Främja ett mångsidigt ibruktagande av tjänster och utveckling av nya verksamhetsmodeller i verkställandet av den nya lagen om funktionshinderservice.

Åtgärd:

32. Främja ett mångsidigt ibruktagande av tjänster och utveckling av nya verksamhetsmodeller i verkställandet av den nya lagen om funktionshinderservice. Viktiga tjänster är bland annat helheten som stöder boendet, helheten som stöder rörligheten och servicen för barn med funktionsnedsättning. Tillsammans med verkställandet beaktas utgångspunkten i den nya lagen om funktionshinderservice om att service beviljas på basis av individuella behov.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: SHM i samarbete med THL

Mål: När den nya lagen om funktionshinderservice träder i kraft i början av 2025 är det viktigt att identifiera behoven för uppföljningen av lagstiftningen.

Åtgärd:

33. Uppföljningen av den nya lagen om funktionshinderservice främjas. Det är viktigt att få tillförlitlig information bland annat om den nya servicen i lagen och hur den genomförs samt om tillfredsställelsen av servicebehovet och tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning för att det ska gå att bedöma hur målen i lagstiftningen uppfylls.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: SHM i samarbete med THL

Mål: Främja genomförandet av individuellt boende för personer med funktionsnedsättning. Styra den statsstödda bostadsproduktionen inom boende för personer med funktionsnedsättning i en individuell och mångsidig riktning.

Åtgärder:

34. Boendelösningar och praxis för personer med funktionsnedsättning utvecklas i samarbete med välfärdsområdena.
35. Individuellt boende för personer med funktionsnedsättning främjas i den statsunderstödda bostadsproduktionen.
36. Tillgängligheten i det befintliga bostadsbeståndet stöds med reparationsunderstöd.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: MM och Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet ARA i samarbete med SHM

4.7 Rörlighet (artiklarna 9, 18 och 20 i funktionsrättskonventionen)

Personer med funktionsnedsättning ska ha möjlighet till rörelsefrihet. Personer med funktionsnedsättning har rätt till så fri personlig rörlighet som möjligt. Denna rättighet ska garanteras genom att underlätta rörligheten på det sätt de vill och när de vill och genom att ordna den skäligen hjälp och det stöd som behövs. Det är även viktigt att trygga tillgänglig tillgång till transport och tillgänglig information om tjänster.

Strukturindikatorer

Den primära utgångspunkten för rörligheten är att ordna en tillgänglig och fungerande kollektivtrafik. Transportservice för personer med funktionsnedsättning ordnas för närvarande med stöd av socialvårdslagen (1301/2014), lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987) och lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977). Den nya lagen om funktionshinderservice (675/2023) träder i kraft den 1 januari 2025 och ersätter den nuvarande speciallagstiftningen om funktionshinderservice. Helheten av stöd för rörligheten i den nya lagen utgår från att en person med funktionsnedsättning har rätt att få sådant skäligt stöd för rörligheten som personen behöver, om personen har särskilda svårigheter att röra sig och inte självständigt kan anlita offentlig kollektivtrafik utan oskäligt stora svårigheter. Lagen innehåller bland annat bestämmelser om för vilka behov tjänsten beviljas, hur den genomförs och i vilken mängd och omfattning. Bland annat i fråga om mängd och genomförande har man i allt högre grad strävat efter att beakta flexibilitet och individuella behov.

Folkpensionsanstalten ersätter resor till hälso- och sjukvården som görs på grund av sjukdom med stöd av sjukförsäkringslagen (1224/2004). Resorna ersätts till statens eller välfärdsområdets verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården. Resor till den privata hälso- och sjukvården ersätts under förutsättning att undersökningen eller vården ersätts enligt sjukförsäkringslagen. Resekostnaderna ersätts enligt hur mycket resan skulle ha kostat till närmaste undersöknings- och vårdplats där den försäkrade utan att personens hälsotillstånd äventyras kan få nödvändig undersökning och vård med användning av det billigaste tillgängliga resesättet, i första hand offentlig kollektivtrafik. Kostnader för specialfordon, såsom egen bil eller taxi, ersätts om den försäkrades sjukdom eller svåra funktionsnedsättning eller trafikförhållandena förutsätter användning av specialfordon.

En förutsättning för att användningen av taxi ska ersättas är dessutom att taxin ska vara beställd från en beställningscentral som ingått avtal med Folkpensionsanstalten, om det inom området finns en sådan. Lagstiftningen innehåller inga bestämmelser om rätten till en viss bekant taxi under resor till hälso- och sjukvården. I sin ersättningspraxis har Folkpensionsanstalten dock beviljat rättigheter till en viss bekant taxi enligt individuell prövning. En sådan situation kan uppstå till exempel för en kund som reser utan följeslagare och på grund av sitt hälsotillstånd inte kan resa med någon annan än en sådan förare som känner till hurdan hjälp personen behöver under resan.

Personer med funktionsnedsättning har också rättigheter i kollektivtrafiken. Europeiska unionens passagerarrättigheter består av fem förordningar om olika transportsätt: förordningarna om flygresor¹⁷, spårtrafik¹⁸, resor till sjöss och på inre vattenvägar¹⁹ samt busstransport²⁰. Passagerarrättigheterna omfattar bland annat rätten till icke-diskriminerande transport för personer med funktionsnedsättning och nedsatt rörlighet samt rätten till assistans i trafikmedel och på stationer.

De som tillhandahåller trafiktjänster inom olika trafikformer är enligt det nuvarande regelverket skyldiga att se till att passagerarna har tillgång till väsentlig information om tjänster och tillgängliga fordon. Det finns särskilda bestämmelser om de tekniska kraven på tillgängliga fordon.

I den taxireglering som ingår i lagen om transportservice lades under våren 2021 till en frivillig modell för förarutbildning i taxitrafik som är inriktad på grupper med särskilda behov med praktiska övningar och skapades en godkännandemodell för utbildningsorganisationer och utbildningsplaner.

De EU-förordningar som gäller flyg-, järnvägs-, sjö- och insjö- samt busstrafiken fastställer att personer med rörelse- och funktionshinder inte får diskrimineras och ska ha lika rätt att resa. Senast förnyades Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/782 om rättigheter och skyldigheter för tågresenärer. Genom reformen skärptes bland annat kraven på personalens kompetens.

17 (EG) nr 261/2004 och (EG) nr 1107/2006

18 (EU) 2021/782

19 (EU) nr 1177/2010

20 (EU) nr 181/2011

Kollektivtrafikens tillgänglighet utvecklas kontinuerligt, men trots det behöver personer med funktionsnedsättning fortfarande också specialtjänster för att kunna röra sig. Transportservice för personer med funktionsnedsättning ordnas för närvarande med stöd av socialvårdslagen (1301/2014), lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987) och lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977) och från och med den 1 januari 2025 med stöd av socialvårdslagen (1301/2014) och lagen om funktionshinderservice (675/2023).

Processindikatorer

Vid kommunikationsministeriet pågår flera lagberedningsprojekt och politiska projekt som gäller trafiktjänster och trafiksystemet och som har kopplingar till tillgänglighet.

Regeringens mål är att förnya trafiktjänsterna med hjälp av digitalisering. Regeringsprogrammet innehåller följande skrivning: *"Regeringen utvecklar den offentligt ordnade transportservicen som en helhet i samarbete med kommunerna och välfärdsområdena. Det säkerställs att man får ett så stort mervärde som möjligt av de resurser som riktas till ordnandet av servicen."*

Dessutom innehåller regeringsprogrammet riktlinjer för utvecklingen av tillgången till tjänster med beaktande av olika användargrupperns behov. När de digitala tjänsterna blir fler vill man säkerställa tillgången till tjänster och tillräckligt stöd även för sådana personer som har svårare att använda digitala lösningar.

Europeiska kommissionen har i slutet av 2023 publicerat två lagstiftningsinitiativ om passagerares rättigheter. Det ena syftar till att förenhetliga förordningarna om passagerares rättigheter när det gäller olika trafikformer genom att utvidga vissa skyldigheter i den reviderade förordningen om järnvägars ansvar till att gälla även andra trafikformer. Dessutom syftar förslaget till att förbättra funktionshindrade passagerares rätt till en avgiftsfri ledsagare i flygtrafiken. Det andra initiativet är en helt ny förordning om passagerares rättigheter i samband med multimodala resor. Målet med initiativet är bland annat att göra resorna smidigare för resenärer med funktionsnedsättning på resor som omfattar byte från en trafikform till en annan.

Inom ramen för det riksomfattande trafiksystemet har man genomfört projekt för att främja tillgängligheten. Den riksomfattande trafiksystemplanen för 2021–2032 (den s.k. Trafik 12-planen) är en strategisk plan för utveckling av trafiksystemet. Den riksomfattande trafiksystemplanen innehåller en beskrivning av nuläget för trafiksystemet och förändringarna i omvärlden, en vision för utvecklingen av

trafiksystemet fram till 2050, de mål som ställts upp för planen och de strategiska riktlinjer som preciserar målen samt ett åtgärdsprogram för staten och kommunerna för att uppnå målen. I planen ingår dessutom ett statligt finansieringsprogram samt en sammanfattning av konsekvensbedömningen.

Enligt Trafik 12-planen fastställer staten i samarbete med andra aktörer, i synnerhet olika befolkningsgrupper, målbilden för trafiksystemets tillgänglighet och de digitala tjänsternas tillgänglighet och identifierar de olika ansvariga aktörernas roller med tanke på såväl funktionaliteten i resekedjans olika delar som tillgodoseendet av passagerarnas rättigheter. Staten bör också definiera nationellt betydelsefulla förbindelsesträckor på vilka man i enlighet med design for all-principen strävar efter tillgängliga resekedjor på hög nivå. På dessa säkerställer man också tillgången till digital tillgänglighetsinformation och tillgängligheten. Dessutom genomförs pilotprojekt för tillgängliga resekedjor. För att främja planen i fråga om tillgänglighet tillsatte kommunikationsministeriet hösten 2021 en arbetsgrupp med uppgift att genomföra de tillgänglighetsåtgärder som ingår i den riksomfattande trafiksystemplanen.

Hösten 2023 publicerades en tillgänglighetsvision för trafiken, som ställer upp den målbild för tillgängligheten som avses i Trafik 12-planen²¹. Visionen definierar vilken utveckling som eftersträvas i fråga om tillgänglighet i transportsystemet i hela Finland. Visionen syftar till att garantera att alla kan resa smidigt, tryggt och självständigt, oavsett personliga begränsningar. Visionen bygger på värdena tillgänglig resekedja, multisensoriska tjänster, användarupplevelse och samarbete. Visionen innehåller mål som gäller trafiksystemets olika delområden.

Genomförandet av målen för tillgänglighetsvisionen eftersträvas som en del av ministeriets normala tjänstearbete. Tillgänglighetsvisionen kopplas också till det fortsatta arbetet med Trafik 12-planen. Åren 2024–2025 har ministeriet för avsikt att ordna diskussionstillfällen om visionens delområden för centrala aktörer och organisationer som stöd för att ändra inställningen och hitta lösningar som överskrider minimikraven i lagstiftningen.

Vid kommunikationsministeriet pågår också ett lagstiftningsprojekt om mikromobilitet enligt en skrivning i regeringsprogrammet. Enligt statsminister Petteri Orpos regeringsprogram kommer det under regeringsperioden att införas lagstiftning som styr mikromobiliteten (bland annat elsparkcyklar), och städerna

21 <https://valtioneuvosto.fi/sv/-/1410829/tillganglighetsvision-publicerad-malet-att-alla-kan-resa-smidigt-tryggt-och-sjalvstandigt>

och kommunerna kommer att ges verktyg för hantering av mikromobiliteten. Kommunikationsministeriet tillsatte den 16 oktober 2023 en arbetsgrupp för att bereda regeringens proposition om lagstiftning om mikromobilitet²² i enlighet med regeringsprogrammet. Den snabba utvecklingen av mikrotrafiktjänsterna har gjort det lättare och snabbare att ta sig fram. Samtidigt har de nya transportmedlen och de ökade hastigheterna orsakat oro med tanke på trafiksäkerheten och tillgängligheten. I det pågående lagstiftningsprojektet bedöms hurdan reglering som behövs för att det i fortsättningen ska vara så säkert som möjligt att röra sig och parkera med lätta elfordon och cyklar och för att tillgängligheten inte ska äventyras.

Kommunikationsministeriet har redan i flera års tid strävat efter att beakta funktionshindrade och äldre personers perspektiv i beredningen av olika projekt genom att bland annat ordna olika samrådsmöten om dessa och begära utlåtanden av organisationer eller deras takorganisationer. Organisationerna kommer att involveras även i fortsättningen.

Som bäst pågår även en utredning om inrättandet av den så kallade stationsförvaltarens lagstadgade uppgifter och ansvar på nationell nivå. En relativt omfattande bedömningspromemoria har utarbetats och skickats på remiss den 16 augusti 2024. Stationsförvaltare är en term som används i EU-lagstiftningen och avser en aktör som verkar på en järnvägsstation, som i egenskap av aktör inom spårtrafiken i lagstiftningen har ålagts skyldigheter i anslutning till förvaltningen av spårtrafiken och tillgängligheten till den. Bestämmelser om stationsförvaltarens uppgifter ingår i EU-förordningarna som är direkt tillämpliga. Begreppet stationsförvaltare har inte preciserats med tanke på förhållandena i Finland och stationsförvaltarens uppgifter har inte på annat sätt uttryckligen anvisats aktörer i den nationella lagstiftningen. Därför genomförs de uppgifter eller funktioner som EU-förordningarna anvisar stationsförvaltarna åtminstone inte till alla delar i Finland på det sätt som eftersträvas i förordningen.

Resultatindikatorer

Kommunikationsministeriet publicerade 2017 ett åtgärdsprogram för sitt förvaltningsområde, "Digitala transport- och kommunikationstjänster görs tillgängliga. Åtgärdsprogram 2017–2021". Programmet genomfördes förutom av ministeriet även av Transport- och kommunikationsverket, Trafikledsverket och Meteorologiska institutet. Åtgärdsprogrammet var indelat i fem delhelheter som omfattande

22 <https://lvm.fi/sv/-/en-arbetsgrupp-ska-bereda-lagstiftning-om-mikromobilitet>

sammanlagt 20 olika åtgärder. En viktig åtgärd var att göra lagstiftningen tydligare och uppdatera anvisningarna. Definitionerna på och tillgången till tillgänglighetsinformation förbättrades också och man ökade medvetenheten hos producenterna av mobilitetstjänster. Ämbetsverken på kommunikationens förvaltningsområde bör dessutom i fortsättningen erbjuda information om alternativa tjänster till dem som inte kan använda elektroniska tjänster och därmed riskerar att marginaliseras.

Under åtgärdsprogrammet har ämbetsverken satsat på att öka medvetenheten om tillgänglighet och på forskning om och utveckling av digitala tjänster. I de undersökningar som Transport- och kommunikationsverket publicerat har man utrett metoder med vilka man till exempel med hjälp av automatiska fordon och smarta trafik tjänster kan förbättra äldre personers och funktionshindrade personers förutsättningar att använda digitala trafik tjänster.

Åtgärdsprogrammet gällde i princip bara digitala tjänster. Det har dock haft en tydlig koppling även till trafikens och kommunikationens allmänna tillgänglighet. Utvecklingen av trafik tjänsterna betonas särskilt vid planeringen och genomförandet av åtgärderna i den riksomfattande trafiksystemplanen (Trafik 12).

Som en del av Trafik 12-arbetet publicerade kommunikationsministeriet 2022 en utredning om tillgängligheten till kollektivtrafikens resekedjor.²³ I utredningen tog syn- och hörselskadade passagerare, rörelsehindrade passagerare och passagerare som behöver lättläst service reda på hur de nuvarande kollektivtrafik tjänsterna och resekedjorna samt den nuvarande transportinfrastrukturen fungerar ur olika användargrupperns synvinkel. I utredningen testade passagerare som hör till olika funktionsnedsättningsgrupper resekedjor i kollektivtrafiken och bokningen av resor. Under försöksresan använde passagerarna både när- och fjärrtrafik tjänster i syfte att simulera en vardaglig situation. Försöksresorna avslöjade betydande brister i tillgängligheten i flera delar av resekedjan. I synnerhet medförde splittrad och bristfällig information utmaningar.

Sammandrag av resultaten av utredningen "Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta"²⁴, Rörlighet:

23 https://lvm.fi/sv/-/utredning-tillgangligheten-till-resekedjor-inom-kollektivtrafiken-kan-bli-bättre-1857030?languageld=sv_SE

24 Katsui, Mietola, Laitinen, Honkasilta & Ritvaniemi: Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Helsingfors universitet, Helsingfors; <https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/loppuraportti.pdf>

"Av resultaten av utredningen framgår att rörelsefriheten för personer med funktionsnedsättning anses förverkligas dåligt i Finland. 51 procent av respondenterna upplever att fysisk aktivitet i den egna vardagen fungerar dåligt eller varierande. Dessutom bedömde 80 procent av respondenterna att möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att röra sig självständigt och 81 procent att tillgängligheten i kollektivtrafiken förverkligas dåligt (dåligt/ganska dåligt/varierande). Möjligheten till personlig och fri rörlighet är en grundläggande mänsklig rättighet som har ett väsentligt samband med alla andra delområden som granskas i utredningen. När rörligheten är dålig eller varierande på grund av bristen på service och begränsningar i den, kan personer med funktionsnedsättning inte delta i samhällets verksamhet på ett rättvist sätt."

Mål och åtgärder för att stärka rätten till oberoende rörlighet

Mål: Trygga hållbara mobilitetstjänster med transportmedel som lämpar sig för alla. För att kunna trygga en tillräcklig servicenivå för rörligheten ska ordnandet av kollektivtrafiken granskas som en helhet. Samtidigt måste man säkerställa att resurserna för att ordna trafiken ger ett så stort mervärde som möjligt. Detta förutsätter en kraftig ökning av utnyttjandet av information om genomförandet av mobilitetstjänster över förvaltningsområdenas gränser.

Åtgärd:

37. Tillgången till tillgängliga mobilitetstjänster för olika kundgruppers behov främjas i enlighet med tillgänglighetsvisionen. Tillgängligheten i trafiktjänsterna och infrastrukturen främjas och tillgången till och utnyttjandet av information om tillgängliga mobilitetstjänster främjas.
Tidtabell: under programperioden
Ansvarig aktör: KM

Mål: Utveckla utbildningen av anställda hos tjänsteleverantörer och -producenter. Tjänsteleverantörerna och -producenterna identifierar olika specialgruppers behov samt de tjänster de behöver och hjälpbehovet genom att utveckla personalens utbildning så att det är möjligt att bättre bemöta personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

38. Tjänsteleverantörernas och -producenternas sakkunskap främjas genom att fortsätta samarbetet mellan olika aktörer och förvaltningsområdet.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: KM i samarbete med andra aktörer

4.8 Utbildning (artikel 24 i funktionsrättskonventionen)

Personer med funktionsnedsättning har samma rätt till utbildning som alla andra. Personer med funktionsnedsättning får inte uteslås från det allmänna utbildningssystemet på grund av sin funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättning ska få delta i en inkluderande, högklassig och avgiftsfri utbildning på första och andra stadiet på sina hemorter. Skäliga anpassningar ska göras för personer med funktionsnedsättning i enlighet med deras individuella behov. De ska ges nödvändigt stöd inom det allmänna utbildningssystemet.

Strukturindikatorer

Det övergripande målet för de olika utbildningsnivåerna i det finländska utbildningssystemet är att möjliggöra utbildning för alla enligt principerna för kontinuerligt lärande. Lagstiftningen om småbarnspedagogik, förskoleundervisning och grundläggande utbildning, grundläggande konstundervisning, fritt bildningsarbete, gymnasieutbildning, yrkesutbildning, yrkeshögskoleutbildning och universitetsutbildning möjliggör utbildning på lika villkor.

Enligt diskrimineringslagen (1325/2014) ska alla utbildningar göra sådana rimliga anpassningar som personer med funktionsnedsättning behöver. Anordnaren av småbarnspedagogik eller utbildning ska bedöma hur dess verksamhet påverkar olika befolkningsgrupper och hur likabehandling i övrigt förverkligas

i verksamheten samt vidta nödvändiga åtgärder för att främja likabehandling. Åtgärderna ska vara effektiva, ändamålsenliga och proportionerliga med tanke på verksamhetsmiljö, resurser och andra omständigheter inom småbarnspedagogiken eller på läroanstalten. Dessutom ska utbildningsanordnaren se till att läroanstalten har en plan för de åtgärder som behövs för att främja likabehandling.

Lagstiftningen om småbarnspedagogik, undervisning och utbildning innehåller bestämmelser som särskilt tryggar de behov som personer som behöver särskilt stöd och personer med funktionsnedsättning har och att de beaktas som en del av utbildningen. Individuella planer hjälper till att beakta individernas olika behov av handledning och stöd. Lagstiftningen innehåller bestämmelser som tryggar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och som beaktar möjligheten till särskilt stöd, specialundervisning eller specialarrangemang för att genomföra undervisning, utbildning eller examina.

Bestämmelserna ger individer rättigheter samt undervisningsanordnare och utbildningsanordnare skyldigheter som möjliggör jämlikt deltagande i småbarnspedagogiken, undervisningen och utbildningen samt de stöd- och assistenttjänster samt hjälpmedel som utbildningen förutsätter. Efter att den grundläggande utbildningen har avslutats ordnas de tjänster som studerande med funktionsnedsättning behöver i huvudsak med stöd av lagen om funktionshinderservice.

För att stärka elevernas och studerandenas delaktighet har det utfärdats bestämmelser om elev- och studentkårerna som en del av ordnandet av undervisning eller utbildning samt om elevhälsa, som avser främjande och upprätthållande av de studerandes studieframgång, goda psykiska och fysiska hälsa och sociala välbefinnande och understödjande verksamheter inom läroanstalten.

Enligt läropliktslagen (1214/2020) som trädde i kraft 2021 upphör läroplikten när personen fyller 18 år. Den läropliktige eller vårdnadshavaren kan ansöka om rätt att avbryta fullgörandet av läroplikten på grund av en långvarig sjukdom eller skada som hindrar fullgörandet av läroplikten.

Småbarnsfostran

Lagen om småbarnspedagogik (540/2018) förnyades under statsminister Marins regeringsperiod (2019–2023) i fråga om det stöd som barnet får i enlighet med en skrivning i regeringsprogrammet. Inom småbarnspedagogiken skapades en modell för allmänt, intensifierat och särskilt stöd och i lagen skrevs en bestämmelse in om att småbarnspedagogiken ska genomföras i enlighet med inkluderande principer. I och med reformen av lagen om småbarnspedagogik infördes ett nytt kapitel

om stöd till barnet inom småbarnspedagogiken. Lagändringen trädde i kraft den 1 augusti 2022. Lagen om småbarnspedagogik identifierade stödet redan tidigare, men innehöll till exempel inga bestämmelser om strukturen på det stöd som ges inom småbarnspedagogiken.

Genom reformen av stödet inom småbarnspedagogiken verkställdes FN:s konvention om barnets rättigheter (FördrS 59–60, i kraft i Finland sedan 1991) och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (FördrS 27/2016) samt Unescos Salamancadeklaration (1994) i Finland.

Enligt 15 a § i lagen om småbarnspedagogik har ett barn som deltar i småbarnspedagogiken rätt till sådant allmänt, intensifierat eller särskilt stöd som barnets individuella behov förutsätter utan dröjsmål när behovet av stöd framkommit. Om barnet deltar i småbarnspedagogik hos fler än en anordnare eller producent av småbarnspedagogik och barnet har behov av stöd, ska stödet planeras, genomföras och utvärderas i samarbete mellan anordnarna och producenterna av småbarnspedagogiken.

15 b–15 d § i lagen innehåller bestämmelser om hur stödet genomförs samt om stödtjänster och bedömning av stödbehovet. Stödet till barnet kan genomföras som pedagogiska, strukturella och terapeutiska åtgärder. När barnets stödbehov förutsätter det har barnet rätt att få undervisning och konsultation av en speciallärare inom småbarnspedagogik, tolknings- och assistanstjänster och hjälpmedel som deltagandet i småbarnspedagogiken förutsätter. Barnets stödbehov ska bedömas regelbundet. Enligt 23 § i lagen ska barnets behov av stöd enligt 15 b §, stödåtgärderna och genomförandet av dem samt bedömningen av stödets effektivitet antecknas i barnets plan för småbarnspedagogik. Om bedömningen av stödbehovet förutsätter social- och hälsovårdsmyndigheternas sakkunskap, ska dessa på begäran av anordnaren av småbarnspedagogik delta i bedömningen.

Enligt 15 e § i lagen ska ett förvaltningsbeslut fattas i fråga om barnets stöd. Enligt 62 § kan vårdnadshavarna begära omprövning av beslutet hos regionförvaltningsverket. Tidigare har vårdnadshavarna inte haft möjlighet att söka ändring i det stöd som barnet fått eftersom inga administrativa beslut om stöd till barn fattades. Förvaltningsbeslutet om barnets stöd ökar avsevärt vårdnadshavarnas rättsskydd och barnets rätt till det stöd han eller hon behöver inom småbarnspedagogiken.

Lagändringen ansågs stärka i synnerhet ställningen, rättsskyddet och jämlikheten för barn med funktionsnedsättning, sjuka barn och barn som fördröjts i sin utveckling oberoende av verksamhetsställe inom småbarnspedagogiken eller hemkommun. Barns rätt till det stöd de behöver fastställs också av preciseringar

som gjorts i 35 § och 38 § i lagen. Om det på ett daghem/familjehem finns ett eller flera barn med funktionsnedsättning eller barn som behöver intensifierat eller särskilt stöd, ska detta beaktas i antalet barn eller i antalet anställda som avses i 35 § 1 mom. i lagen, om det på daghemmet inte finns en assistent för sådana barn.

Förskoleundervisning och grundläggande utbildning

Enligt 16 § i lagen om grundläggande utbildning (628/1998) har elever som har svårigheter med inläring eller skolgång rätt att få specialundervisning på deltid vid sidan av den övriga undervisningen. Enligt 16 a § ska elever som för sin inläring eller skolgång behöver regelbundet stöd eller flera olika former av stöd samtidigt ges intensifierat stöd i enlighet med en plan för elevens lärande. 17 § i lagen om grundläggande utbildning innehåller bestämmelser om särskilt stöd som består av specialundervisning och annat stöd som ges enligt lagen i fråga.

Den specialundervisning som avses i 17 § ordnas, med beaktande av elevens bästa och förutsättningarna att ordna undervisning, i samband med den övriga undervisningen eller delvis eller helt i specialklass eller på något annat lämpligt ställe. Beslut om särskilt stöd ska fattas skriftligen. I beslutet ska anges den normala undervisningsgruppen, eventuella tolknings- och biträdestjänster samt övriga tjänster och vid behov undantagsarrangemang i undervisningen. Innan beslutet fattas måste eleven och dennes vårdnadshavare höras och en utredning om elevens framsteg vid inläringen, det intensifierade stöd eleven fått och helhetssituationen för honom eller henne inhämtas av dem som ansvarar för elevens undervisning. Dessutom ska en bedömning göras om behovet av särskilt stöd. Denna utredning ska vid behov kompletteras med ett psykologiskt eller medicinskt expertutlåtande eller en motsvarande social utredning. Utan den ovan beskrivna pedagogiska utredningen kan ett beslut om särskilt stöd fattas om det utifrån en psykologisk eller medicinsk bedömning framgår att undervisningen av eleven till följd av handikapp, sjukdom, försenad utveckling, störningar i känslolivet eller någon annan därmed jämförbar särskild orsak inte kan ordnas på annat sätt.

Enligt 31 § i lagen om grundläggande utbildning har handikappade elever och andra elever i behov av särskilt stöd dessutom rätt att avgiftsfritt få sådana tolknings- och biträdestjänster, övriga undervisningstjänster, särskilda hjälpmedel som är en förutsättning för att de ska kunna delta i undervisningen.

10 § i lagen om grundläggande utbildning innehåller bestämmelser om skolans undervisningsspråk, som också kan vara teckenspråk. Enligt 10 § 2 mom. ska hörselskadade vid behov också få undervisning på teckenspråk.

Gymnasie- och yrkesutbildning samt utbildning som handleder för examensutbildning

Enligt 28 § i gymnasielagen (714/2018) har en studerande som på grund av särskilda språkliga svårigheter eller andra inlärningssvårigheter har svårt att klara av studierna rätt att få specialundervisning och annat stöd för lärandet enligt individuella behov. Stödåtgärderna genomförs i samarbete av undervisningspersonalen. Stödbehovet ska bedömas i början av studierna samt regelbundet när studierna framskrider. Stödåtgärderna antecknas på den studerandes begäran i den studerandes individuella studieplan.

Enligt lagen om yrkesutbildning (531/2017) har en studerande rätt till särskilt stöd om han eller hon på grund av inlärningssvårigheter, funktionsnedsättning eller sjukdom eller av någon annan orsak behöver långvarigt eller regelbundet särskilt stöd i sitt lärande och sina studier för att uppfylla kraven på yrkesskicklighet och nå målen för kunnandet enligt examens- eller utbildningsgrunderna. Med särskilt stöd avses planenligt pedagogiskt stöd enligt den studerandes mål och färdigheter samt särskilda undervisnings- och studiearrangemang. En utbildningsanordnare som har fått till uppgift att ordna krävande särskilt stöd ska anordna utbildning för studerande som har stora inlärningssvårigheter eller svår funktionsnedsättning eller sjukdom, som gör att den studerande behöver individuellt, omfattande och mångsidigt särskilt stöd. Som en del av det krävande särskilda stödet ordnas utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv för studerande med svår funktionsnedsättning.

Det särskilda stödet enligt lagen om utbildning som handleder för examensutbildning (1215/2020) har samma innehåll som i lagen om yrkesutbildning. Även utbildning som handleder för examensutbildning kan ordnas som krävande särskilt stöd.

Högskoleutbildning

Enligt högskolelagstiftningen (universitetslagen 558/2009, 37 a § och yrkeshögskolelagen 932/2014, 26 §) får en omständighet som gäller sökandens hälsotillstånd eller funktionsförmåga inte utgöra ett hinder för antagning som studerande.

Undervisnings- och kulturministeriet har gett högskolorna anvisningar om att under 2022 utarbeta egna tillgänglighetsplaner utifrån de gemensamma riktlinjerna för tillgänglighetsplanen för högskoleutbildningen. Högskolorna följer regelbundet upp hur målen i deras tillgänglighetsplaner uppnås.

Processindikatorer

De projekt för att reformera utbildningslagstiftningen som pågår vid undervisnings- och kulturministeriet grundar sig på mål som ingår i statsminister Petteri Orpos regeringsprogram. Regeringsprogrammet har som mål att förtydliga stödet för lärandet och förenhetliga stödkedjan från småbarnspedagogiken till andra stadiet. Målet är att varje elev ska få det stöd han eller hon behöver under utbildningen.

Regeringen förnyar lagstiftningen om stöd för förskoleundervisning och grundläggande utbildning så att målet är att trygga tillräckligt stöd och minska undervisningspersonalens administrativa börda. Det är också möjligt med nödvändig undervisning i smågrupper och undervisning i specialklasser. Målet är att regeringens förslag ska överlämnas till riksdagen hösten 2024. Lagberedningen som utförs som tjänstearbete vid undervisnings- och kulturministeriet grundar sig på projektet Utbildning för alla och på de utvecklingsförslag som lagts fram utifrån arbetsgruppens arbete i dess slutrapport.

Arbetsgruppen som utvecklar stödet för lärande på andra stadiet har till uppgift att i enlighet med regeringsprogrammet utarbeta förslag till 1) harmonisering av stödet för lärande i gymnasieutbildningen och yrkesutbildningen med beaktande av utvecklingen av handledningen av studerande; 2) tidigt upptäcka stödbehov och ordna olika stödformer på andra stadiet, 3) trygga nödvändigt stöd och handledning för lärande samt multiprofessionellt stöd för studerande på andra stadiet och 4) ge övergripande stöd för pedagogiska stödåtgärder, handledning och den studerandes välbefinnande.

Undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen har inlett ett utvecklingsprogram för stöd för lärande inom gymnasieutbildning och yrkesutbildning, vars mål är att rikta systemet för stöd för lärande hos anordnare av gymnasieutbildning och yrkesutbildning mot de lagstiftningsändringar som nämns i regeringsprogrammet. Med stöd för lärande avses en omfattande helhet som består av personlig tillämpning av studierna, studiehandledning, särskilt stöd/specialundervisning samt åtgärder som stöder den studerandes studiefärdigheter och välbefinnande. I centrum för stödet för lärandet står den studerande och målen för stödet är välbefinnande, ork och smidiga studier. I detta ingår en mer systematisk kartläggning av de studerandes behov av handledning och stöd samt tillhandahållande av pedagogiska stödåtgärder i rätt tid och i rätt omfattning samt generellt inriktade elevhälsotjänster för att stärka den studerandes välbefinnande och studieförmåga.

Regeringen gör också en utredning om hur Hux-utbildningen fungerar. Målet med utredningen är att bedöma hur utbildningen hjälper dem som söker sig till gymnasiet och yrkesutbildning samt stöder stärkandet av de studerandes grundläggande färdigheter. Utifrån utredningen bedöms eventuella behov av lagändringar. Ett granskningsobjekt är hur Hux-utbildningen betjänar olika grupper, till exempel studerande med svår funktionsnedsättning.

Utvidgningen av läroplikten som trädde i kraft 2021 utvärderas i enlighet med en uppföljningsplan fram till slutet av 2024. Enligt regeringens proposition 173/2020 följer man systematiskt upp hur utvidgningen av läroplikten påverkar ungas tillgång till utbildning, förankring i utbildning, avläggande av examen på andra stadiet samt etablering i fortsatta studier eller sysselsättning.

Resultatindikatorer

Sammandrag av resultaten av utredningen "Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta"²⁵, Utbildning:

"Rätten till utbildning och jämlikheten i utbildningen förverkligas i varierande utsträckning utifrån svaren. Det är anmärkningsvärt att man utifrån svaren upplever att såväl närskoleprincipen, stödet för studierna som de rimliga anpassningarna som läroanstalterna gör till största delen genomförs ganska bra eller bra. Däremot är den allmänna uppfattningen om likabehandling av personer med funktionsnedsättning i utbildningen mer negativ. Efter grundskolan innebär jämlik rätt till utbildning inte samma inkluderande jämlikhetsprincip som i grundskolan. Eleverna och studerandena upplever diskriminering på grund av funktionsnedsättning från grundskolan till livslångt lärande – i undersökningen frågade man inte om småbarnspedagogiken. Slumpmässigheten i förverkligandet av likabehandling i utbildningen syns i de öppna svaren i hur delområdena i utbildningens tillgänglighet (fysisk och materiell, pedagogisk, social, psykologisk) och tung byråkrati överlappar varandra och bildar lager i vardagen för personer med funktionsnedsättning. Denna slumpmässighet kulminerar i hurdan makt enskilda aktörer och deras attityder och kunskaper har när det gäller att skapa dessa erfarenheter och tillgodose rättigheterna."

25 Katsui, Mietola, Laitinen, Honkasilta & Ritvaniemi: Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Helsingfors universitet, Helsingfors; <https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/loppuraportti.pdf>

Mål och åtgärder för att stärka lika möjligheter till utbildning

Mål: Förnya lagstiftningen om stöd för lärande inom förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen.

Åtgärd:

39. Målet med reformen är att trygga ett tillräckligt stöd och minska undervisningspersonalens administrativa börda. Målet är att stöd för lärandet ska erbjudas individuellt och enligt elevens behov, och att stödformerna ska vara enhetliga, tydliga och mångsidiga på riksnivå. Dessutom är det möjligt att ordna nödvändig undervisning i smågrupper samt i specialklasser, och man ser till att speciallärarna har tillräcklig utbildning.

Tidtabell: den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 augusti 2025

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Förnya lagstiftningen om stöd för lärande inom gymnasieutbildningen.

Åtgärd:

40. Målet med reformen är att förtydliga stödet för lärandet i gymnasieutbildningen och förenhetliga stödkedjan för lärandet från småbarnspedagogiken till andra stadiet. Målet är att trygga nödvändigt stöd och handledning för lärandet samt multiprofessionellt stöd för studerande inom gymnasieutbildningen.

Tidtabell: den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 2025

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Förnya lagstiftningen om stöd för lärande inom yrkesutbildningen.

Åtgärd:

41. Målet med reformen är att förtydliga stödet för lärandet inom yrkesutbildningen och förenhetliga stödkedjan för lärandet från småbarnspedagogiken till andra stadiet. Målet är att trygga nödvändigt stöd och handledning för lärandet samt multiprofessionellt stöd för studerande på andra stadiet.
Tidtabell: den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 2026
Ansvarig aktör: UKM

Mål: Bedöma hur utbildningen som handleder för examensutbildning fungerar och göra eventuella lagstiftningsändringar.

Åtgärd:

42. I utredningen som blir klar i slutet av juni 2024 granskas Hux-utbildningen som helhet i fråga om statistik, olika processer, styrkor och utvecklingsbehov, uppnående av målen samt verksamhetsmiljö. Dessutom granskas helheten med tanke på att möta de studerandes mångsidiga behov, hur samarbetsstrukturerna fungerar samt hur Hux-utbildningen betjänar olika grupper. Syftet med utredningen är att producera information för eventuella lagändringsbehov.
Tidtabell: utredningen blir klar sommaren 2024, beredningen av lagstiftningsändringar hösten 2024.
Ansvarig aktör: UKM

Mål: Följa upp genomförandet av läroplikten.

Åtgärd:

43. Bedömningen av hur målen för läropliktsreformen har uppnåtts, hur väl verkställandet har lyckats och dess effekter sammanställs i en utredning där man utnyttjar information från temaspecifika uppföljningar, utredningar och utvärderingar. Fokus ligger på utfallet av de centrala målen för reformen, framför allt på andelen avlagda examina på andra stadiet, ökningen av jämställdheten och jämlikheten i utbildningen, förebyggandet av marginalisering, ökningen av barns och ungas välbefinnande samt övergången till arbetslivet och fortsatta studier.

Tidsplan: Uppföljningstid till slutet av 2024

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Tillgodose funktionshindrades rättigheter i reformen av SORA-lagstiftningen.

Åtgärd:

44. Under regeringsperioden bereds en reform av SORA-lagstiftningen utifrån de utvecklingsbehov som konstaterats i slutrapporten för SORA-projektet. I reformen av SORA-lagstiftningen beaktas FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och diskrimineringslagen samtidigt som man säkerställer funktionsrättsorganisationernas möjlighet att delta i beredningsprocessen.

Tidsplan: Beredningen inleds våren 2025

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Utredda tillgången till tolkningstjänster inom småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen.

Åtgärd:

45. Det behövs klarhet i tolkningstjänsterna för barn och unga både vad gäller teckenspråk och tolkningstjänster för talskadade. Inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen ankommer ordnandet av tolkningstjänster på utbildningsanordnaren. Det finns ingen riksomfattande statistik över hur tjänsterna ordnas. Det behöver utredas hur barns och ungas rätt till de tolkningstjänster de behöver tillgodoses inom småbarnspedagogiken/skolan. Även andra situationer än undervisningssituationer ska beaktas; med tanke på delaktigheten är till exempel en lärare/assistent som har teckenspråk som modersmål inte alltid ett tillräckligt stöd.

Tidtabell: utredningsarbetet kräver finansiering, går inte att fastställa en tidtabell

Ansvarig aktör: UKM i samarbete med SHM

4.9 Hälsa och rehabilitering (artiklarna 25 och 26 i funktionsrättskonventionen)

Personer med funktionsnedsättning har rätt att åtnjuta bästa möjliga hälsa utan diskriminering på grund av sin funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättning ska erbjudas samma utbud, kvalitet och standard avseende gratis eller subventionerade tjänster som erbjuds andra personer. Dessutom har personer med funktionsnedsättning rätt till sådan hälso- och sjukvårdstjänster som de behöver särskilt på grund av sin funktionsnedsättning. Hälso- och sjukvårdstjänster ska erbjudas så nära personernas egna hemorter som möjligt, även på landsbygden.

För personer med funktionsnedsättning ska ordnas omfattande rehabiliteringstjänster som de behöver, bland annat kamratstöd, med hjälp av vilka de kan uppnå och bevara en så stor självständighet som möjligt, en så full fysisk, psykisk och social förmåga som möjligt samt fullständig delaktighet och deltagande inom alla livsområden.

Strukturindikatorer

Var och en har enligt grundlagen rätt till tillräckliga social- och hälsovårdstjänster. Enligt lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) har varje person som varaktigt bor i Finland utan diskriminering rätt till sådan hälso- och sjukvård som hans eller hennes hälsotillstånd förutsätter. Vården ska ordnas och patienten bemötas så att personens människovärde inte kränks och så att personens övertygelse och integritet respekteras. Personens modersmål och individuella behov samt den kultur som personen företräder ska i mån av möjlighet beaktas i vården och bemötandet.

Enligt lagen om ordnande av social- och hälsovård (612/2021) ansvarar välfärdsområdet för att ordna social- och hälsovård inom sitt område och för att ordna social- och hälsovård för sina invånare. De 21 välfärdsområdena och Helsingfors stad ansvarar för att ordna primärvården, socialvården, den specialiserade sjukvården, mun- och tandvården, mentalvårds- och missbrukartjänsterna, servicen för personer med funktionsnedsättning och boendeservicen för äldre. HUS-sammanslutningen ansvarar för ordnandet av specialiserad sjukvård enligt vad som föreskrivs särskilt.

Bestämmelser om rehabilitering ingår i flera olika materiella lagar, såsom hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010), socialvårdslagen (1301/2014), lagen om service och stöd på grund av handikapp; lagen om funktionshinderservice (380/1987; 675/2023), lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner (566/2005), arbetspensionslagarna och flera andra lagar. De materiella lagarna innehåller närmare bestämmelser om till exempel ordnande av rehabilitering och ansvarsfördelning.

Kommittén för en reform av rehabiliteringen publicerade 2017 sitt förslag till reform av rehabiliteringssystemet. Reformen av rehabiliteringen genomfördes 2020–2023 i enlighet med kommitténs förslag. Flera av kommitténs förslag och frågor i anslutning till verkställandet av dem gällde personer med funktionsnedsättning och deras rehabiliteringstjänster.²⁶

26 Reformen av rehabiliteringen 2020–2022.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164422>

Processindikatorer

Som en del av den nationella servicereformen i regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering förnyas lagstiftningen om innehållet i social- och hälsovården samt styrningen i anslutning till den så att den motsvarar de nuvarande social- och hälsovårdsstrukturerna och de riksomfattande social- och hälsovårdsmålen. Den nationella servicereformen kompletterar den förra reformen av strukturerna för social- och hälsovårdstjänster, där ansvaret för anordnandet av tjänsterna överfördes från kommunerna till välfärdsområdena i början av år 2023. Avsikten med den nationella servicereformen är att stödja välfärdsområdenas egna program för att effektivisera funktioner inom social- och hälsovård och utveckla nya förfaranden och distans- och e-tjänster. Det har satts upp fem mål för den nationella servicereformen:

- Bättre förebyggande
- Bättre förankring av tjänsterna i verksamheten och bättre tillgång till och kontinuitet i tjänsterna
- Ett enklare servicesystem
- Bättre effekt och kostnadseffektivitet
- Bättre beredskap och hantering av störningssituationer

Regeringen genomför reformer inom social- och hälsovårdstjänsterna genom vilka välfärdsområdena effektivare kan förbereda sig på framtida utmaningar. Servicestrukturen ska förnyas så att den fungerar stegvis. Målet är att flytta tyngdpunkten från korrigering av tjänster till stöd och hjälp i ett tidigare skede samt till förebyggande åtgärder. Tillgången till vård och tjänster i rätt tid säkerställs och serviceköerna förkortas. Tjänsternas verkningsfullhet förbättras. Vid utvecklandet av tjänsterna tar man på bred front tag i faktorer som försämrar välbefinnandet, från psykiska problem hos unga till missförhållanden inom äldreomsorgen.

I regeringsprogrammet för Orpos regering fästs uppmärksamhet vid att garantera delaktighet och höra personer med funktionsnedsättning. Inom hälso- och sjukvården finns olika lokala kundforum. Inom hälso- och sjukvården finns också verksamhetsmodeller där medborgarorganisationernas kamratstöds personer stöder och ger råd till sjuka och personer med funktionsnedsättning under vård- och rehabiliteringsprocessen. FPA har kund- och partnerskapsforum för rehabiliteringsärenden.

Enligt regeringsprogrammet kan man genom välfungerande rehabilitering minska komplikationer, behovet av sjukhusvård och intagning eller återintagning på sjukhus. Rehabilitering stöder också förmågan att delta i arbetsliv eller

studier. Reformen av rehabiliteringen fortsätter utifrån rehabiliteringskommitténs förslag och handlingsplanen för rehabiliteringsreformen 2023–2027, så att flerkansfinansieringen upprätthålls. Flera förslag gäller också personer med funktionsnedsättning. Enligt regeringsprogrammet preciseras bestämmelserna om medicinsk rehabilitering för att minimera överlappande åtgärder och effektivisera fördelningen av medel. Kompetensen i fråga om rehabiliterande vårdarbete utvecklas och det utarbetas indikatorer för att bedöma rehabiliteringens effekter. Större vikt ska fästas vid den rehabiliterande vårdens roll i att upprätthålla funktionsförmågan. Enligt regeringsprogrammet ska det bli enklare att få tillgång till personliga särskilda hjälpmedel.

I enlighet med regeringsprogrammet inleds hösten 2023 ett tidsbundet program där man satsar på rehabilitering och rehabiliteringstjänster avseende neuropsykologiska störningar hos barn och unga genom Folkpensionsanstaltens rehabilitering enligt prövning. Till Folkpensionsanstaltens rehabilitering enligt prövning har det riktats sammanlagt 25 miljoner euro i tilläggsfinansiering av engångsnatur för neuropsykiatriska rehabiliteringstjänster för barn och unga. FPA har informerat om att medlen särskilt går till LAKU-familjerehabilitering och Min egen väg-rehabilitering för unga. Tilläggsfinansieringen kan användas fram till 2027.

Reformen av rehabiliteringen fortsätter i enlighet med regeringsprogrammet och finansieringen via flera kanaler bevaras.

Resultatindikatorer

Sammandrag av resultaten av utredningen "Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta"²⁷, Hälsa och rehabilitering:

"Majoriteten av respondenterna upplevde att tillgången till rehabilitering antingen uppfylldes dåligt (40 % dåligt/ganska dåligt) eller att tillgången till rehabilitering var osäker (21 % varierande). Många respondenter upplever att överdriven byråkrati, otillgängliga tjänster och hög personalomsättning har lett till att hälso- och sjukvårdstjänsterna och rehabiliteringen inte har varit tillräckliga eller lämpliga för dem själva. Dessutom har många respondenter noterat att deras ansökningar får allt färre positiva beslut."

27 Katsui, Mietola, Laitinen, Honkasilta & Ritvaniemi: Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Helsingfors universitet, Helsingfors; <https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/loppuraportti.pdf>

Mål och åtgärder för att förbättra tillgången till habilitering, rehabilitering och hälso- och sjukvård

Mål: Förbättra arbets- och funktionsförmågan hos personer med funktionsnedsättning samt möjliggöra delaktighet.

Åtgärd:

46. Rehabiliteringen utvecklas med utgångspunkt i rehabiliteringskommitténs förslag och åtgärderna för att förnya rehabiliteringen med beaktande av rehabiliteringsbehoven hos personer med funktionsnedsättning. Grunderna för utlämnande av hjälpmedel för medicinsk rehabilitering uppdateras. Behovet av att uppdatera handboken för hänvisning till medicinsk rehabilitering bedöms i förhållande till rehabiliteringsbehovet hos personer med funktionsnedsättning.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: SHM

Mål: Utveckla rehabiliteringstjänsterna, förmåner och verkställandet av dem.

Åtgärd:

47. a) FPA utvecklar rehabiliteringstjänster bland annat för samisk-språkiga, familjerehabiliteringstjänster för svårt sjuka barn och rehabilitering för ändrade levnadssätt för personer med diabetes och sömnapné.
- b) Möjligheten att avlägsna termen lyte (vika) i rehabiliteringslagstiftningen i fråga om yrkesinriktad rehabilitering utreds.
- c) Våren 2024 färdigställdes en samarbetsanvisning för dem som verkställer lagstadgade rehabiliteringsförmåner i anslutning till rekommendationerna från kommittén för förnyandet av rehabiliteringen. Syftet med anvisningen är att förbättra smidigheten i verkställandet av rehabiliteringsförmåner som verkställs av olika institutioner. Förankringen av samarbetsanvisningen fortsätter. Dessutom granskas utvecklingsbehoven i anslutning till anvisningen årligen av dem som verkställer den. Målet är att förbättra klientstyrningen till de primära tjänsterna och göra verkställandet smidigare.
- Tidtabell:* under programperioden
- Ansvarig aktör:* FPA

Mål: Göra användningen av elektroniska läkarutlåtanden smidigare.

Åtgärd:

48. Man planerar ett elektroniskt läkarutlåtande som kombinerar B- och C-utlåtanden. Utlåtandet planeras så att det är så lätt och smidigt som möjligt att använda inom hälso- och sjukvården. Målet är att utöka användningen av elektroniska läkarutlåtanden.
- Tidsplan:* före utgången av 2026
- Ansvarig aktör:* FPA

4.10 Arbete och sysselsättning (artikel 27 i funktionsrättskonventionen)

Personer med funktionsnedsättning har rätt till arbete på samma villkor som andra. De har rätt att förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt arbete. Arbetsmiljön ska vara öppen, främja integration och vara tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Rätten till arbete, däribland för personer som förvärvar funktionsnedsättning under anställning, ska beskyddas.

Strukturindikatorer

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska man i främjandet av sysselsättningen för personer med funktionsnedsättning i första hand sträva efter arbetserfarenhet och avancemang i arbetslivet på den öppna arbetsmarknaden. I detta avseende är arbete där funktionsnedsättningar inte medför väsentliga olägenheter alltid den primära utgångspunkten. Sysselsättning i sådant arbete kan stödjas med olika tjänster, av vilka de viktigaste hänförs till hjälpmedel och andra anpassningsåtgärder i arbetet.

I diskrimineringslagen (1325/2014, 15 §) finns preciserande bestämmelser om vad som avses med rimliga anpassningar som behövs för att tillgodose likabehandling av personer med funktionsnedsättning. I reformen av diskrimineringslagen (2023) preciserades begreppet rimliga anpassningar i diskrimineringslagen så att det bättre motsvarar bestämmelserna i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. En myndighet, arbetsgivare och tillhandahållare av varor, tjänster och utbildning har enligt diskrimineringslagen en skyldighet att göra rimliga anpassningar för att tillgodose lika rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Författningen preciserades då lagen reformerades på så sätt att utgångspunkten för bedömningen av rimligheten på ett ännu tydligare sätt ska utgöras av behoven hos personen med funktionsnedsättning. Begreppet rimliga anpassningar preciserades också på så sätt att anpassningarna ännu tydligare också omfattar innehållet i myndighetstjänsterna och inte enbart (fysisk) tillgång till tjänster.

Enligt 8 § i lagen om offentlig arbetskrafts- och företagsservice (916/2012) ska arbets- och näringsbyrån, arbets- och näringsförvaltningens kundservicecenter och närings-, trafik- och miljöcentralen tillhandahålla offentlig arbetskrafts- och företagsservice på lika villkor och enligt samma principer oberoende av den enskilda kundens kön och de omständigheter som avses i 8 § 1 mom. i diskrimineringslagen (1325/2014). Arbets- och näringsmyndigheten ska presentera

arbets- och utbildningsalternativ, lediga jobb och arbetssökande så att de enskilda kunderna har samma möjligheter att söka arbete, utvecklas yrkesmässigt och få utbildning oberoende av kön och de omständigheter som avses i ovan nämnda bestämmelse.

Den offentliga arbetskrafts- och företagsservicen (AN-tjänsterna) överförs till kommunerna från och med den 1 januari 2025. Lagen om offentlig arbetskrafts- och företagsservice (916/2012) har upphävts genom lagen om införande av lagen om införande av lagen om ordnande av arbetskraftsservice och vissa lagar som har samband med den (383/2023). Den nya lagen träder i kraft den 1 januari 2025. Enligt 5 § i lagen om ordnande av arbetskraftsservice (380/2023) ska när offentlig arbetskraftsservice ordnas, produceras och utvecklas, när det informeras om offentlig arbetskraftsservice och när personer hänvisas till offentlig arbetskraftsservice likabehandling och jämställdhet på arbetsmarknaden främjas. När offentlig arbetskraftsservice ordnas ska det främjas särskilt att personer i svag ställning på arbetsmarknaden får arbete.

I lagen om offentlig arbetskrafts- och företagsservice (916/2012) ingår bestämmelser om lönesubvention som beviljas arbetsgivare. Lönesubvention är ett stöd som är avsett för att främja sysselsättningen av arbetslösa arbetssökande och som arbets- och näringsbyrån kan bevilja arbetsgivare för lönekostnader. Syftet med lönesubventionerat arbete är att främja sysselsättning av arbetslösa arbetssökande på den öppna arbetsmarknaden genom att förbättra deras yrkeskompetens. Genom arbete som stöds med lönesubvention främjas också möjligheterna för personer med nedsatt arbetsförmåga att få arbete och delta i arbetslivet. Arbets- och näringsbyrån kan bevilja lönesubvention när en arbetslös arbetssökandes möjligheter att få lämpligt arbete har minskat väsentligt på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom. Stödet beviljas för att sänka rekryteringströskeln i syfte att försätta personer med funktionsnedsättning och långtidssjuka i en mer jämlik ställning med de arbetssökande som inte har en funktionsnedsättning eller sjukdom.

Arbets- och näringsbyrån kan även bevilja arbetsgivare stöd för specialarrangemang på arbetsplatsen, om en person som ska anställas eller som är anställd har en skada eller sjukdom som förutsätter anskaffning av arbetsredskap eller ändringar på arbetsplatsen, och de kostnader som arbetsgivaren orsakas av anskaffningarna eller ändringarna ska anses betydande med beaktande av arbetsgivarens ekonomiska situation. Stöd för specialarrangemang på arbetsplatsen kan även beviljas som ersättning för den hjälp en annan arbetstagare ger. Genom förordning av statsrådet utfärdas bestämmelser om kostnader som kan ersättas med stöd för specialarrangemang på arbetsplatsen, stödets maximibelopp och maximitid samt förfarandet när stödet beviljas.

Eftersom det inte alltid är möjligt att sysselsätta sig på den öppna arbetsmarknaden har aktörerna på övergångsarbetsmarknaden en viktig roll i att främja sysselsättningen på den öppna arbetsmarknaden. Begreppet övergångsarbetsmarknaden har inte något etablerat innehåll som godkänts gemensamt av alla de som använder begreppet. Inom arbets- och näringsförvaltningen avser övergångsarbetsmarknad tidsbundna arbetsmöjligheter som erbjuds arbetslösa antingen i ett lönesubventionerat anställningsförhållande eller arbetsprövning utan anställningsförhållande. I vid bemärkelse utgörs aktörerna på övergångsarbetsmarknaden också av kommuner, utbildningsorganisationer och olika projekt som har grundats för att främja sysselsättningen av personer som har en svag ställning på arbetsmarknaden. Ett jobb eller en arbetsmöjlighet på övergångsarbetsmarknaden möjliggörs med hjälp av ekonomiskt stöd från samhället. Förväntningen är att arbetstagaren erbjuds mer arbetshandledning och stöd än på den normala arbetsmarknaden även när det gäller att hitta arbetstillfällen. De arbetsgivare som är verksamma på övergångsarbetsmarknaden är främst föreningar och sysselsättande stiftelser.

Bestämmelser om verksamhet i sysselsättningssyfte, arbetsverksamhet och arbetsträning för personer med funktionsnedsättning ingår i 27 § i 1982 års socialvårdslag (710/1982) och i 2 § 4 punkten och 35 § i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977). Enligt specialomsorgslagen ska man sträva efter att ordna arbetsträning och arbetsterapi samt annan stimulerande verksamhet för personer som är i behov av specialomsorger. Enligt 27 d § i socialvårdslagen anordnas verksamhet i sysselsättningssyfte för personer som på grund av handikapp, sjukdom eller någon annan motsvarande orsak under lång tid har särskilda svårigheter att klara de funktioner som hör till normal livsföring och som utöver arbetsförvaltningens tjänster och åtgärder behöver stödåtgärder för att komma ut på den öppna arbetsmarknaden. Som en del av den sysselsättningsfrämjande verksamheten kan man ordna arbete i ett anställningsförhållande. Enligt 27 e § i socialvårdslagen anordnas arbetsverksamhet för arbetsoförmögna personer som på grund av handikapp inte har förutsättningar att delta i arbete, och som får sin huvudsakliga försörjning av förmåner som beviljas på grund av sjukdom eller arbetsoförmåga. När den nya lagen om funktionshinderservice träder i kraft den 1 januari 2025 ingår motsvarande bestämmelser om arbetsverksamhet för personer med utvecklingsstörning som i den tidigare lagstiftningen i 27 § i lagen om funktionshinderservice (675/2023).

Inom servicen för personer med intellektuell funktionsnedsättning är skillnaden mellan arbets- och dagverksamhet ofta oklar och arbetsverksamheten kan genomföras som ett verktyg för att stöda sysselsättningen eller som en del av dagverksamheten. Service för personer med intellektuell funktionsnedsättning ska i första hand

ordnas med stöd av socialvårdslagen, även om arbetsverksamhet och arbetsträning enligt specialomsorgslagen påminner om arbetsverksamhet för personer med funktionsnedsättning enligt socialvårdslagen. Av en enkät till kommunerna och samkommunerna 2019 framgick att användningen av verksamhet i sysselsättnings- syfte i enlighet med den gamla socialvårdslagen är obetydlig. Detta syns också i statistiken. I praktiken ordnas dock arbetsverksamhet för personer med intellektuell funktionsnedsättning i allmänhet med stöd av lagen angående specialomsorger om personer med funktionsnedsättning, eftersom arbetsverksamhet enligt socialvårdslagen inte har ansetts vara en tillräcklig eller lämplig service för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Dessutom är nödvändiga resor till arbetsverksamheten som ordnas med stöd av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda avgiftsfria enligt 4 § 2 punkten i klientavgiftslagen, vilket gör servicen förmånligare för deltagaren²⁸.

Arbetsverksamhet och arbetsträning enligt specialomsorgslagen har i största delen av kommunerna antingen helt eller till största delen genomförts vid arbets- och dagverksamhetscenter eller på verkstäder. I arbetsverksamhet erbjuds individuell träning eller handledning, gruppverksamhet samt bedömning av arbets- eller funktionsförmågan. I praktiken har arbetsverksamheten för personer med intellektuell funktionsnedsättning vid arbets- och dagverksamhetscentren ofta förblivit en permanent lösning och öppen arbetsverksamhet på en arbetsplats har ofta inte heller lett till lönearbete²⁹.

Arbetsverksamhet har också ordnats som så kallad öppen arbetsverksamhet, där personen har placerats i arbetsuppgifter på vanliga arbetsplatser utanför arbetsverksamhetscentret. Utmaningen med denna verksamhet kan ha varit att den påminner om arbete i anställningsförhållande. Det öppna arbetet har utvecklats i praktiken och använts sedan 1980-talet. Personer med intellektuell funktionsnedsättning får i allmänhet ekonomisk ersättning för att de deltar i arbetsverksamhet. Denna ersättning kallas oftast flitpenning. Flitpenning har betalats ut både inom arbets- och dagverksamheten, och beloppen och praxisen för utbetalningen varierar regionalt. I och med delreformen av diskrimineringslagen gjordes ändringar i lagstiftningen i anslutning till arbetslivet. Diskrimineringsombudsmannen har i

28 Paanetoja, Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2019:20 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161425>

29 Nevala, N., Pehkonen, I., Teittinen, A., & Vesala, H. T. (2018). Kehitysvammaisten toimintakykyyn ja työllistymiseen sekä sitä estävät ja edistävät tekijät. Kela.

fortsättningen behörighet att behandla enskilda fall i arbetslivet och arbetsgivarens skyldighet att främja likabehandling preciseras och utökades med skyldigheten att bedöma likabehandling även vid anställning.

Processindikatorer

I enlighet med statsminister Petteri Orpos regeringsprogram går regeringen in för att höja uppskattningen av personer med funktionsnedsättning och partiellt arbetsföra personer som fullvärdiga medlemmar i arbetslivet. Regeringens mål är att mottagningskapaciteten inom arbetslivet ska stärkas så att till exempel partiellt arbetsföra, invandrare, äldre samt personer som arbetar i uppgifter med låga utbildningskrav sysselsätts bättre. Det utreds vilka åtgärder som behövs och ett utvecklingsprogram utarbetas. Arbets- och näringsministeriet ansvarar för planeringen och genomförandet av programmet. Att främja sysselsättningen och delaktigheten i arbetslivet för personer med funktionsnedsättning är en del av detta program.

Regeringens mål är att öka medvetenheten om sysselsättningsmöjligheterna för personer med funktionsnedsättning. Regeringen utvecklar stödet för specialarrangemang på arbetsplatsen och gör det mer känt bland arbetsgivare och sakkunniga inom arbets- och näringstjänsterna. Målet är också att skapa incitament för arbetsgivare att erbjuda personer med funktionsnedsättning arbete. Verksamhetsförutsättningarna för företagare med funktionsnedsättning förbättras också.

Fungerande arbetskrafts- och närings tjänster står i centrum när man strävar efter en så snabb och smidig sysselsättning som möjligt för personer med funktionsnedsättning. För närvarande bereds en historiskt stor reform där arbets- och närings tjänsterna överförs till kommunerna den 1 januari 2025. Reformen är en viktig del av regeringens sysselsättningsåtgärder som helhet. Målet är att ordna sysselsättningstjänsterna så att de så effektivt som möjligt stöder kommunernas och regionernas livskraft och konkurrenskraft, ökar sysselsättningen och utnyttjar kommunekosystemets många möjligheter: sysselsättningen effektiviseras när samma anordnare ansvarar för sysselsättningstjänsterna, kommunens utbildningstjänster och närings tjänsterna. Arbets- och näringsministeriet svarar för den allmänna styrningen, utvecklingen och övervakningen samt uppföljningen och utvärderingen av arbetskraftstjänsterna. Statsrådet ställer varje regeringsperiod upp riksomfattande mål för främjandet av sysselsättningen och i anslutning till arbets- och näringsministeriet tillsätts en riksomfattande delegation för främjande av sysselsättningen (22 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård).

Regeringen har som mål att uppnå ett gott arbetsliv. Regeringen främjar jämställdhet och likabehandling i arbetslivet och vill utrota all slags diskriminering i arbetslivet. Ett av regeringens mål är att genomföra ett handlingsprogram för att öka deltagandet i arbetslivet för grupper som är underrepresenterade i arbetslivet, såsom personer med funktionsnedsättning, romer och olika invandrargrupper. Regeringen undanröjer därtill diskriminerande förfaranden och strukturer i arbetslivet genom att främja efterlevnaden av lagstiftningen om diskriminering genom effektivare information.

Det finns ingen exakt statistik om sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning i Finland. I Finland förs inget register där antalet personer med funktionsnedsättning i arbetslivet eller som är arbetslösa entydigt framgår. Detta gör det svårt att följa upp sysselsättningen för olika personer med funktionsnedsättning samt att utvärdera och följa upp de politiska åtgärderna. EU:s statistik över inkomster och levnadsförhållanden, FPA:s statistik samt THL:s utredningar ger alla lite olika siffror när det gäller sysselsättningen för personer med funktionsnedsättning. Sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning har uppskattats till cirka en tredjedel av genomsnittet för befolkningen. I en enkät som genomfördes av Handikappforum och Människorättscentret (2018) bedömdes sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning vara 20 procent.

Kommissionen har uppmanat medlemsstaterna att senast 2024 ställa upp mål för att höja sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning och minska sysselsättningskillnaderna. Dessutom lyfte Europeiska revisionsrätten i sin berättelse fram brister i statistikföringen av personer med funktionsnedsättning. Kunskapen om omfattningen av sysselsättningen för personer med funktionsnedsättning är viktig för att planera de åtgärder som krävs för en hög sysselsättningsgrad.

Målet med programmet för arbetsförmåga i Marins regeringsprogram (2019–2023) var att använda individers befintliga arbetsförmåga genom att stödja arbets- och funktionsförmågan och sysselsättningen samt förebygga arbetsförmåga. Programmet strävade efter att öka förutsättningarna för partiellt arbetsföra arbetslösa att få sysselsättning samt att förbättra deras arbets- och funktionsförmåga och deras delaktighet i samhället. Dessutom var målet att skapa en sektorsövergripande servicehelhet där behovet av stöd för arbetsförmågan hos partiellt arbetsföra arbetslösa identifieras och där tjänsterna och servicevägarna fungerar på basis av kundernas behov.

Enligt utvärderingen och uppföljningsundersökningen som genomfördes i programmet för arbetsförmåga upplevde kunderna som fick stöd för arbetsförmågan att tjänsterna i regel motsvarade deras behov väl. Kunderna hade ofta upplevt långvarig arbetslöshet, bristande hälsa och arbetsförmåga och fått arbetslöshets- och sjukdomsförmåner. Tjänsten nådde personer som stod utanför tjänsterna som stöder arbetsförmågan och sysselsättningen. Social- och hälsovårdstjänsternas team för stöd för arbetsförmågan var sektorsövergripande och multiprofessionellt. Samarbetspartner var bland andra AN-tjänsterna och FPA. Som en del av programmet konstaterades att långvarig arbetsträning för stödd sysselsättning inom socialvården med sikte på sysselsättning är en nödvändig och fungerande metod för att sysselsätta personer med funktionsnedsättning. För personer med funktionsnedsättning stöddes arbetsträningen också av att de var klienter inom servicen för personer med funktionsnedsättning.

Det är nu viktigt att tjänsterna som stöder arbetsförmågan förankras vid social- och hälsocentralerna för att den positiva utvecklingen av de sektorsövergripande tjänsterna inte avbryts. Detta förankringsarbete stöds av Finlands program för hållbar tillväxt, med hjälp av vilket tjänster som stöder arbetsförmågan överförs till nya områden samtidigt som nationell utveckling möjliggörs (utvidgning av programmet för arbetsförmåga). Social- och hälsovårdsministeriet har beviljat 4,5 miljoner euro i statsunderstöd för att användas av sex välfärdsområden år 2023–2024.

Som en del av programmet för hållbar tillväxt utvecklas en digital tjänst för självutvärdering av arbets- och funktionsförmågan (Omavire). Under 2024 genomförs och överförs olika funktioner i Omavire stegvis till produktionen. Tjänsten testas i välfärdsområdena under kvartalen 2–4.

Ett nytt program för arbetsförmåga är enligt Orpos regeringsprogram under planering (även ANM deltar i samarbetet). Som en del av programmet beaktas också stärkandet av den kvalitetsbaserade arbetsträningen exempelvis inom social- och funktionshinderservicen, arbetsgivarsamarbetet för att stärka möjligheterna att stanna kvar i arbetet och skapa nya arbetsplatser för partiellt arbetsföra arbetslösa och personer med funktionsnedsättning. Åtgärderna inleds 2025.

Resultatindikatorer

Ett av de största hindren för sysselsättning av personer med funktionsnedsättning är diskriminering i arbetslivet. Enligt diskrimineringsombudsmannens årsrapport (2022) togs flest kontakter om diskrimineringsgrunder på grund av

funktionsnedsättning. Enligt justitieministeriets barometer för grundläggande rättigheter som publicerades 2021 uppgav 39 procent av personerna med funktionsnedsättning att de upplevt diskriminering i arbetet eller jobbsökningen under de senaste fem åren.

Enligt arbets- och näringsministeriets arbetsförmedlingsstatistik fanns det i slutet av november 2023 cirka 30 500 arbetslösa arbetssökande med funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom. Antalet har varit relativt stabilt under de senaste åren. Siffran steg något till följd av coronakrisen, men har under 2023 återgått till samma nivå som 2018. Man bör observera att hälsouppgifter kan registreras i arbets- och näringsförvaltningens kundinformationssystem endast om en långvarig sjukdom eller skada försämrar kundens möjligheter att få arbete, välja yrke eller avancera i karriären.

Antalet arbetslösa med funktionsnedsättning och långvarig sjukdom som antecknats i arbets- och näringsbyråns kundinformationssystem beskriver inte hela målgruppen. Om man har en bred förståelse för målgruppen omfattar den också de personer som av en eller annan orsak inte har registrerat sig som arbetssökande. En specialgrupp är arbetslösa som får invalidpension och som inte aktivt söker arbete alls eller inte gör det med hjälp av arbets- och näringsstjänsterna. Åtminstone indirekt finns det tecken på att personer som deltar i verksamhet och arbetsverksamhet i sysselsättningssyfte för personer med funktionsnedsättning enligt socialvårdslagen eller i tjänster enligt lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda ofta inte har anmält sig som arbetssökande.

Antalet klienter inom arbetsverksamhet för personer med intellektuell funktionsnedsättning statistikförs tillsammans med arbetsverksamhet enligt socialvårdslagen. Enligt Institutet för hälsa och välfärd fanns det 8 595 personer i dessa arbetsverksamheter den 31 december 2022. Här inkluderas klienter som deltar i verksamhet som upprätthåller och främjar funktionsförmågan och som ordnas av arbets- och verksamhetscenter (klienter inom verksamhet enligt 27 e § i socialvårdslagen och klienter inom verksamhet enligt 2 § 4 punkten i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda). I verksamhet i sysselsättningssyfte för personer med funktionsnedsättning fanns 1 818 personer den 31 december 2022 (klienter inom verksamhet enligt 27 d § i socialvårdslagen).

Sammandrag av resultaten av utredningen "Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta", Arbete och sysselsättning:

"För många personer med funktionsnedsättning tillgodoses inte rätten till arbete på lika villkor som för andra för närvarande. Cirka 40 procent av respondenterna hade upplevt diskriminering vid jobbsökning under de senaste 12 månaderna. På motsvarande sätt rapporterade 34 procent av respondenterna om diskriminering på arbetsplatsen under de senaste 12 månaderna. Över 60 procent av respondenterna bedömde att rätten för personer med funktionsnedsättning att få arbete och arbeta på lika villkor som andra tillgodoseddes dåligt eller ganska dåligt i Finland. Enligt de öppna svaren var det nästan omöjligt för personer med intellektuell funktionsnedsättning att få sysselsättning på den öppna arbetsmarknaden. Särskilt den låga flitpenningen ansågs vara ett problem i arbetsverksamheten för personer med intellektuell funktionsnedsättning."

Mål och åtgärder för att stärka sysselsättning och tillgång till arbete på lika villkor

Mål: Säkerställa olika myndigheters kompetens och ett fungerande sektorsövergripande samarbete inom tjänster som främjar sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

49. Det befintliga utbildningsmaterialet och utbildningspraxisen granskas och utbildningsmaterial produceras i samarbete med berörda aktörer.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: SHM och ANM

Mål: Utveckla stödet för specialarrangemang på arbetsplatsen och göra det mer känt bland arbetsgivare och AN-experten.

Åtgärd:

50. Användningen av stöd för specialarrangemang på arbetsplatsen har varit liten, vilket delvis beror på att man inte känner till stödet och dess användningsändamål tillräckligt väl. Omfattningen av stödet och andra sysselsättningsfrämjande tjänster för personer med funktionsnedsättning utreds och stödet utvecklas utifrån de utvecklingsbehov som erhållits i utredningen. Dessutom produceras vid behov utbildningsmaterial och servicebeskrivningar för arbetsgivare.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: ANM

Mål: Utredda en kvot för personer med funktionsnedsättning som en del av arbets- och näringsministeriets utredning om de modeller som används i olika europeiska länder för att stödja anställning av personer som har svårt att bli sysselsatta.

Åtgärd:

51. Gå igenom befintlig utrednings- och forskningsdata om europeiska kvotmodeller för personer med funktionsnedsättning.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: ANM

4.11 Tillräcklig levnadsstandard och social trygghet (artikel 28 i funktionsrättskonventionen)

Rätten för personer med funktionsnedsättning till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet för sig och sin familj ska tryggas. De ska garanteras tillräckligt med mat, kläder och en lämplig bostad. Det är viktigt att de har tillgång till rimligt prissatt service, anordningar och annat stöd för behov som är relaterade till deras funktionsnedsättning.

Strukturindikatorer

Den finländska sociala tryggheten består av förmåner, stöd och tjänster som tryggar utkomsten. Lagstiftningen om utkomstskydd omfattar bland annat sjukförsäkringslagen (1224/2004), lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner (566/2005), lagen om handikappförmåner (570/2007), folkpensionslagen (568/2007), lagen om garanti-pension (703/2010), arbetspensionslagarna, lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar (459/2015), trafikförsäkringslagen (460/2016), lagen om utkomstskydd för arbetslösa (1290/2002), lagen om allmänt bostadsbidrag (938/2014), lagen om bostadsbidrag för pensionstagare (571/2007), lagen om utkomststöd (1412/1997) och lagen om studiestöd (65/1994).

Lagen om handikappförmåner (570/2007) innehåller bestämmelser om handikappförmåner vars syfte är att stödja i Finland bosatta funktionshindrade eller långvarigt sjuka personers förmåga att klara av sitt dagliga liv, deras deltagande i arbetslivet eller studier, upprätthållandet av deras funktionsförmåga samt deras boende hemma, rehabilitering och vård. Handikappförmånerna består av handikappbidrag för personer under 16 år, handikappbidrag för personer över 16 år, vårdbidrag för pensionstagare samt veterantillägg som en del av vårdbidraget.

Europeiska kommittén för sociala rättigheter konstaterade i sitt avgörande om ett kollektivt klagomål (nr 172/2018) som publicerades den 15 februari 2023 att nivån på den sociala tryggheten i Finland är för låg för att täcka förmånstagares grundläggande behov på det sätt som den reviderade europeiska sociala stadgan förutsätter. Finland har även tidigare fått kritik från kommittén om att grundtryggheten är otillräcklig.

Processindikatorer

Utifrån regeringsprogrammet och planen för de offentliga finanserna för 2025–2028 har man genomfört och genomför flera ändringar i lagstiftningen om social trygghet, vars huvudsakliga mål är att stärka den offentliga ekonomin och sysselsättningen. Ändringarna gäller bland annat FPA:s rehabiliteringspenningar, sjukpensionen från folkpensionssystemet, handikappförmånerna, sjukdagpenningen, utkomstskyddet för arbetslösa, barnbidraget, bostadsbidraget för pensionstagare, det allmänna bostadsbidraget, utkomststödet, årssjälvrisker för läkemedelsersättning som kallas läkemedelstaket, vuxenutbildningsförmånerna och indexfrysningarna av den sociala tryggheten. Utkomststödet, förmånerna för personer med funktionsnedsättning, fronttillägget, pensionerna och underhållsbidraget har dock lämnats utanför indexfrysningarna. Ändringarna som gäller förmåner och stöd träder i kraft stegvis. Under remissbehandlingen av utkasten till regeringspropositioner har man fått omfattande respons från funktionsrättsorganisationerna.

Regeringsprogrammet innehåller också en skrivning om en måttlig höjning av kundavgifterna inom den offentliga hälso- och sjukvården, med vilken man strävar efter en anpassning på sammanlagt 50 miljoner euro till de offentliga finanserna. Syftet med höjningen är att stärka de offentliga finanserna och därmed välfärdsområdenas ekonomiska hållbarhet i produktionen av jämlika tjänster. Enligt regeringsprogrammet är avsikten att genomföra höjningarna från och med början av 2025. Enligt regeringsprogrammet genomförs höjningen av avgifterna med betoning på den specialiserade sjukvården så rättvist som möjligt och utan att öka ojämlikheten så att avgifterna inte utgör ett hinder för att få service.

Vid ramförhandlingarna den 15–16 april 2024 fattades dessutom beslut om ytterligare sparmål på 100 miljoner euro som ska uppnås genom höjningar av kundavgifterna. Avsikten är att genomföra tilläggsbesparingarna genom att höja maximibeloppen för kundavgifterna inom både primärvården och den specialiserade sjukvården, dock med betoning på den specialiserade sjukvården i enlighet med regeringsprogrammet.

Beredningen av en linjär modell för samordning av invalidpension och arbetsinkomster avbröts under förra regeringsperioden på grund av arbetsmarknadsorganisationernas avvikande åsikter.

I den nuvarande regeringens program står det att man inför en linjär modell för partiell sjuk- eller invalidpension och full sjuk- eller invalidpension som är kostnadseffektiv med tanke på de offentliga finanserna och stöder samordningen av lön

och pension så att det alltid lönar sig att arbeta. Dessutom innehåller regeringsprogrammet en skrivelse om att den temporära bestämmelsen om att en sjuk- eller invalidpension kan lämnas vilande blir permanent.

I enlighet med regeringsprogrammet har bakgrundsberedningen om den linjära modellen inletts. Behovet av att göra lagen om vilande invalidpension permanent bedöms senare.

Den parlamentariska kommittén för social trygghet fortsätter sitt arbete under statsminister Petteri Orpos regeringsperiod. Mandatperioden för kommittén för social trygghet är 23.3.2020–31.3.2027. Under sin första period utarbetade kommittén för social trygghet en mellanrapport som innehåller kommitténs 31 förslag till kommande regeringar vad gäller reformen av den sociala tryggheten samt riktlinjer för arbetet under kommitténs andra period. Mellanrapporten gavs ut i början av 2023 och var ute på en omfattande remissbehandling.

Kommittén för social trygghet har som uppgift att lägga fram förslag och initiativ för reformen av den sociala tryggheten samt att genomföra förstudier och bedömningar gällande dem. Kommittén drar upp riktlinjer för den sociala trygghetens framtida vision och principer. Den behandlar grundskyddet, det inkomstrelaterade skyddet, minimiskyddet, deras finansiering och kopplingen mellan dem samt åtgärder för att sammanpassa tjänsterna med förmånerna bättre än i dag. I arbetet beaktas mångfalden av livssituationer och förändringar i dem samt övergången från en förmån till en annan.

Under sin andra period som inleddes hösten 2023 behandlar kommittén för social trygghet förmånernas individuella och familjespecifika karaktär, kombinationer av sociala trygghetsförmåner och den sociala trygghetens nivå. Dessutom bedömer kommittén för social trygghet hur olika förmåner och tjänster bemöter människors olika slags livssituationer. I detta sammanhang granskas bland annat förmåner och tjänster i anslutning till arbetsförmåga och arbetsoförmåga. Kommittén för social trygghet följer också upp hur beredningen av det allmänna stödet framskrider.

För att trygga delaktigheten och möjligheterna att påverka för personer med funktionsnedsättning finns Handikappforum rf representerat bland de permanenta sakkunniga i kommittén för social trygghet.

Resultatindikatorer

Sammandrag av resultaten av utredningen "Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta"³⁰, Tillräcklig levnadsstandard och social trygghet:

"Fattigdom är en gemensam upplevelse för många respondenter som kan ha en betydande negativ inverkan på den psykiska hälsan. Trots att respondenterna antagligen är personer med funktionsnedsättning som klarar sig bättre än genomsnittet, hade 19 procent av respondenterna ansökt om utkomststöd under de senaste 12 månaderna. Dessutom svarade endast 34 procent av de personer som arbetade i enkäten att inkomsterna alltid räckte till och så många som 42 procent av de arbetslösa respondenterna svarade att inkomsterna i princip inte räcker till för att leva. Otillräckligt ekonomiskt stöd och merkostnader i anslutning till funktionsnedsättningarna är centrala utmaningar för många respondenter."

Mål och åtgärder för att stärka tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Mål: Utveckla den sociala tryggheten för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

52. I reformen av den sociala tryggheten beaktas olika livssituationer för personer med funktionsnedsättning. I reformen säkerställs delaktighet för personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, och det görs en bedömning och uppföljning av konsekvenserna för personer med funktionsnedsättning, barn, unga och familjer.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: SHM

30 Katsui, Mietola, Laitinen, Honkasilta & Ritvaniemi: Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Helsingfors universitet, Helsingfors; <https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/loppuraportti.pdf>

Mål: Utveckla identifieringen av klienternas förmåns- och servicebehov och beslutens begriplighet.

Åtgärd:

53. a) FPA genomför som bäst försök som överskrider förmånsgränserna med anknytning till unga och studerande samt barnfamiljer. Målet är att på ett övergripande sätt utveckla identifieringen av dessa kundgruppers förmåns- och servicebehov och därigenom aktivt samarbeta över FPA:s förmånsgränser. Övriga kundgrupper kommer stegvis med i försöket.
- b) Förmånsbeslutens begriplighet utvecklas i fråga om förmåner som gäller arbets- och funktionsförmågan.

Tidtabell: under programperioden och kontinuerlig

Ansvarig aktör: FPA

Mål: Utveckla verkställandet av handikappförmånerna och göra dem smidigare.

Åtgärd:

54. a) Möjligheterna att förbättra ansökningsblanketten för handikappbidrag för personer under 16 år utreds så att det är lättare att beskriva belastning och bundenhet på blanketten.
- b) Man strävar efter att underlätta ansökan om handikappförmåner genom att i mån av möjlighet i allt högre grad bevilja längre förmånsperioder, vilket leder till att behovet av att lämna in ansökningar om fortsatt förmån minskar.
- c) Uträttandet av ärenden för någon annans räkning i MittFPA utvecklas.
- d) Automatik utnyttjas allt mer för att identifiera kundernas förmåns- och servicebehov.
- e) Möjligheten att avlägsna termen lyte (vika) i lagstiftningen om handikappförmåner utreds.

Tidtabell: under programperioden och kontinuerlig

Ansvarig aktör: FPA

4.12 Kultur-, rekreations- och fritidsverksamhet samt idrott (artikel 30 i funktionsrättskonventionen)

Personer med funktionsnedsättning har rätt att delta i kulturlivet och utveckla sin kreativa, konstnärliga och intellektuella förmåga och förståelse. Det är viktigt att se till att utrymmen och tjänster är tillgängliga och att garantera jämlika möjligheter att delta för personer med funktionsnedsättning.

Personer med funktionsnedsättning har rätt på samma villkor som andra till erkännande av och stöd för sin särskilda kulturella och språkliga identitet, däribland teckenspråk och dövas kultur.

Strukturindikatorer

Upplevelser av konst och kultur är viktiga för oss alla. Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen) erkänner vars och ens rätt att ta del av kulturlivet. Det är viktigt att säkerställa att även personer med funktionsnedsättning oberoende av funktionsnedsättning har rätt att delta i kulturlivet och utveckla sin kreativa, konstnärliga och intellektuella förmåga och förståelse.

Det är viktigt att se till att utrymmen och tjänster är tillgängliga och att garantera jämlika möjligheter att delta så att tillgängligheten förverkligas på så bred front som möjligt inom alla delområden.

I Finland bygger kultur-, idrotts- och ungdomssektorn på ett starkt och livskraftigt civilsamhälle. Undervisnings- och kulturministeriet har en betydande roll i upprätthållandet och utvecklingen av kultur och konst. Målet är att trygga alla lika möjligheter att delta i kulturen och jämlikt föra fram sin kreativitet.

Motions-, ungdoms- och kulturpolitiken omfattas av lagen om tillhandahållande av digitala tjänster (306/2019). Utöver den nämnda lagen är EU:s direktiv om perceptions- eller lässvårigheter (EU) 2017/1564 och EU:s tillgänglighetsdirektiv (EU) 2019/882 aktuella bestämmelser som förbättrar funktionsmöjligheterna för synskadade och andra personer med lässvårigheter. Tillgänglighetsbiblioteket Celia hör till undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde och är ett expertcenter för tillgänglig litteratur och publicering som stöder likabehandling inom läsning och lärande genom att erbjuda tjänster för synskadade och andra med lässvårigheter.

Undervisnings- och kulturministeriet svarar för den allmänna ledningen, samordningen och utvecklingen av idrottspolitiken, ungdomsarbetet och ungdomspolitiken samt för att allmänna förutsättningar för idrott skapas inom statsförvaltningen. Vid beviljandet av understöd beaktar ministeriet att sökanden iakttar diskrimineringslagen (1325/2014), jämställdhetslagen (609/1986), ungdomslagen (1285/2016) och idrottslagen (390/2015). I praktiken innebär detta bland annat att ministeriet vid beviljandet av understöd beaktar iakttagandet av dessa lagar.

Undervisnings- och kulturministeriet förutsätter att organisationer som främjar idrott utarbetar jämställdhets- och likabehandlingsplaner i samband med ansökan om verksamhetsunderstöd för organisationer. Ministeriet utvärderar och följer upp planernas kvalitet och utveckling. Planerna påverkar beloppet av det understöd som beviljas.

Undervisnings- och kulturministeriet förutsätter att anläggningsprojekt för att bygga idrottsanläggningar, för vilka statsunderstöd beviljas, uppfyller kraven på tillgänglighet. Dessutom beaktas att de särskilda kraven för paraidrott uppfylls. Undervisnings- och kulturministeriet understöder forsknings- och utvecklingsprojekt för byggande av idrottsanläggningar, där man producerar anvisningar om tillgänglighetslösningar för idrottsanläggningar.

Delegationen för idrottsetiska frågor som utnämnts av UKM fungerar som ett samordnings- och samarbetsorgan mellan olika förvaltningsområden och idrottsaktörer. Delegationen är nu verksam under sin tredje period (2023–2027). Främjande av likabehandling är en av de etiska frågor inom idrotten som delegationen regelbundet behandlar. Till delegationens medlemmar hör bland annat Finlands Paralympiska Kommitté, Förbundet för mänskliga rättigheter och SETA.

I paragrafen om syftet (2 §) med ungdomslagen (1285/2016) ingår att främja de ungas likställdhet och jämlikhet samt tillgodoseendet av deras rättigheter. Enligt lagen beaktas främjandet av likabehandling (inklusive rättigheter för personer med funktionsnedsättning) i princip, vid sidan av bestämmelserna i diskrimineringslagen, i allt främjande av ungdomsarbete och ungdomsverksamhet, ungdomspolitik och statsförvaltningens och kommunernas ansvar och samarbete i anknytning till detta samt statsfinansiering. Enligt 1 § i ungdomslagen iakttas dessutom utöver det som föreskrivs i ungdomslagen de internationella förpliktelser som är bindande för Finland. (inkl. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning).

Enligt 5 § i statsrådets förordning som utfärdats med stöd av ungdomslagen beaktas vid bedömningen av om riksomfattande organisationer på ungdomsområdet är berättigade till statsbidrag hur främjandet av likabehandling, jämställdhet och delaktighet genomförs i organisationens interna verksamhet och samhälleligt genom organisationens mål och de åtgärder som organisationen genomför samt hur tillgänglig organisationens verksamhet är med tanke på unga som hör till olika grupper. Ministeriet följer också upp om de riksomfattande organisationer inom ungdomssektorn som får understöd har gällande jämställdhetsplaner, likabehandlingsplaner eller kombinationer av dessa.

I fråga om kulturpolitiken har undervisnings- och kulturministeriet till uppgift att sörja för lagstiftningen, förvaltningsstrukturen och förvaltningspraxisen, finansieringen, den strategiska styrningen och andra allmänna förutsättningar för verksamheten och dess utveckling inom kultursektorn. Centrala kulturpolitiska mål är att främja delaktighet med hjälp av kultur och sänka trösklarna för kulturdeltagande.

När statsunderstöd beviljas beaktar undervisnings- och kulturministeriet iakttagandet av jämställdhets- och diskrimineringslagarna. Undervisnings- och kulturministeriets mål är att från och med 2025 ta i bruk bedömningskriterier för verksamhetens ansvarsfullhet vid ansökan om allmänna understöd till riksomfattande sammanslutningar inom konst och kultur. I detta sammanhang är det också möjligt att fästa uppmärksamhet vid främjandet av likabehandling och tillgänglighet.

Processindikator

Målet för undervisnings- och kulturministeriets och social- och hälsovårdsministeriets samarbetsgrupp Taiku 4 (2023–2027) är att främja och koordinera samarbetet mellan aktörer inom social- och hälsovården samt kultur och konst på nationell nivå i utvecklingen av tjänster för kulturell välfärd samt öka den samhällsliga medvetenheten om kulturens och konstens inverkan på välbefinnandet.

Undervisnings- och kulturministeriet beredde ett åtgärdsprogram för att främja mångfalden inom konst och kultur 2023. För att förankra åtgärdsprogrammet inleddes månatliga webbkliniker för tjänstemän och andra aktörer inom kulturbranschen under ledning av tjänsten Kultur för alla.

De allmänna biblioteken har en särskild betydelse för främjandet av de kulturella rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Syftet med lagen om allmänna bibliotek är att främja befolkningens likvärdiga möjligheter till bildning

och kultur, tillgången till och användningen av information, läskulturen och en mångsidig läskunnighet, möjligheterna till livslångt lärande och utveckling av kompetensen och ett aktivt medborgarskap, demokrati och yttrandefrihet. Undervisnings- och kulturministeriet stöder verksamheten vid Finlands Dövas Förbunds teckenspråkiga bibliotek med ett årligt statsunderstöd.

I början av 2023 trädde lagen om Tillgänglighetsbiblioteket Celia i kraft, som ersatte den tidigare lagen om biblioteket för synskadade. Genom lagreformen tryggades bibliotekets uppgift att med hjälp av sina tjänster främja likabehandling av synskadade och personer med andra lässvårigheter i samhället även i framtiden. Centret för konstfrämjande inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde har understöd för främjande av delaktighet och kulturell välfärd som årlig stödform.

Undervisnings- och kulturministeriet beviljar årligen projektunderstöd till Selko-keskus som lyder under Kehitysvammaliitto och som främjar lättläst litteratur och vidarefördelar produktionsstödet till dem som utarbetar lättlästa böcker. Över 10 procent av befolkningen behöver lättläst språk och antalet ökar. Inom barnkulturen har UKM stött tillgången till konsthobbyer för barn och unga som behöver särskilt stöd, till exempel genom projektet SATA2 (2018–2019)³¹ och projektet Finlandsmodellen för tillgänglig hobby (2023–2024). Finlandsmodellen för tillgänglig hobby – lastenkulttuuri.fi.

I Finlandsmodellen för tillgänglig hobby främjas jämlika möjligheter för barn och unga, inklusive barn och unga med funktionsnedsättning, att utöva trevliga och avgiftsfria hobbyer i samband med skoldagen. Undervisnings- och kulturministeriet beviljar årligen understöd till kommunerna enligt Finlandsmodellen för tillgänglig hobby.

I statsminister Orpos regeringsprogram finns ingen direkt hänvisning till främjande av idrott för personer med funktionsnedsättning. I regeringsprogrammet betonas dock en jämlik möjlighet att utöva motion och idrott samt trygg hobbyverksamhet för var och en. Integrationen av motion och idrott för personer med funktionsnedsättning förutsätter omfattande förebyggande åtgärder, inte bara ingripande i diskrimineringsfall. Det viktigaste är att skyldigheten att främja idrott och motion för personer med funktionsnedsättning beaktas i all verksamhet inom idrottssektorn och i utdelningen av understöd.

31 <https://lastenkulttuuri.fi/sv/forbundets-projekt-2/projektet-finlandsmodelle-for-tillganglig-hobby/>

Skolan i rörelse har koordinerat projekt som främjar fysisk aktivitet under skoldagen och som stöds av undervisnings- och kulturministeriet. De finansierade projekten har också omfattat innehåll som främjar fysisk aktivitet för elever i behov av tillämpad motion eller särskilt stöd, bland annat projektet "Iloon yli esteiden" som genomfördes av Valteri. Projektet var en del av Skolan i rörelse 2018. Målet med projektet var att öka varje elevs möjlighet att delta i motion under skoldagen, bland annat gymnastiklektioner, aktiv undervisning och raster, utan att glömma skolelever som behöver särskilt stöd. Projektet gav upphov till en idébank som har tagits i bruk i grundskolorna.

Projektnätverket 2023 har bland annat omfattat ett projekt om motion som en del av stödet på tre nivåer inom småbarnspedagogiken. I projektet testas en modell där läroanstaltens närvårdar- och barnledarstuderande erbjuder en genuin lärmiljö för att följa upp och genomföra användningen av fysisk aktivitet som ett allmänt stödredskap. Projektet har också ordnat webinarier för yrkesutbildade inom småbarnspedagogiken. I kommunikationen om Skolan i rörelse har stödet till elever i behov av stöd lyfts fram. Till exempel i podcasten "Liikkuva ja oppiva" som publicerades 2023 funderade man på vilka saker som är viktiga för att beakta fysisk aktivitet hos barn med olika funktionsförmåga. Expertgästerna berättade hur de gör i sitt eget arbete om det finns ett barn som behöver särskilt stöd i gruppen.

En handbok för inkludering i rörelse (lärdomsprov) som nätverket Småbarnspedagogiken i rörelse producerat har spridits via riksomfattande kommunikation, nätverk och seminarier. Innehållet grundar sig på stöd för inkludering i fysisk aktivitet, vilket avser sådana åtgärder som främjar fysisk aktivitet som lämpar sig för alla och som främjar varje barns möjligheter att röra på sig som en del av bra grundläggande verksamhet inom småbarnspedagogiken.

Beaktandet av likabehandling sker genomgående i all i rörelse-verksamhet. Som stöd för detta har man till exempel producerat stödmaterial för samordnare av Studier i rörelse, med hjälp av vilket temat kan granskas i olika vardagliga funktioner och i planeringen och genomförandet av tjänster som stöder fysisk aktivitet i synnerhet för studerande.

Det riksomfattande programmet för ungdomsarbete och ungdomspolitik (RUNGPO) är ett sektorsövergripande program som statsrådet beslutat om och som godkänns vart fjärde år. Temat för det gällande programmet som godkändes för 2024–2027 är "De ungas välbefinnande främjas genom sektorsövergripande åtgärder". RUNGPO främjar förverkligandet av lika möjligheter för alla unga och i verkställandet av programmet beaktas olika utgångspunkter, ursprung och funktionsförmåga. I den åtgärdshelhet som ingår i programmet testas bland annat

strukturerna för ungas deltagande inom statsförvaltningen. I åtgärderna för att främja hörandet av unga beaktas i synnerhet lika möjligheter för unga som hör till olika grupper, ett tydligt språk och flerkanalskommunikation. Vid genomförandet av åtgärderna skapas en atmosfär där alla genom sin egen verksamhet skapar en jämlik, respektfull och öppen diskussion. Ungdomslagen innehåller bestämmelser om godkännande av riksomfattande kompetenscentrum på ungdomsområdet som är berättigade till statsbidrag och om finansieringen av dem.

UKM stöder verksamhet med anknytning till unga som tillhör minoriteter bland annat genom allmänna understöd till organisationer inom ungdomsområdet samt med olika specialunderstöd som varierar årligen enligt de projektansökningar som organisationerna skickar in. Likabehandling är en viktig indikator för understöd i anslagen för ungdomsarbete och ungdomspolitik.

Resultatindikatorer

Den kulturpolitiska forskningsstiftelsen Cupore, som delvis finansieras av undervisnings- och kulturministeriet, gjorde 2017 på uppdrag av ministeriet utredningen Jämställd kultur! En utredning om statsbidragen till funktionshindersammanslutningars kulturella verksamhet och främjande av kulturell tillgänglighet. I utredningen lyfter man fram hur det offentliga stödet har varit en förutsättning för att bevara och utveckla funktionshindersammanslutningarnas kulturella verksamhet samt för att konst- och kulturtjänster som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning ska öka, men man fäster också uppmärksamhet vid att stödet är otillräckligt och ojämnt fördelat.

Statens idrottsråd genomförde en utvärdering av Skolan i rörelse våren 2019.³² Ett av målen för Skolan i rörelse har varit att öka elevernas delaktighet i planeringen och genomförandet av verksamheten. Utifrån utvärderingen kräver elevernas delaktighet i synnerhet i utvärderingen av Skolan i rörelse -verksamheten utvecklingsåtgärder i kommunerna och skolorna. Utifrån det tillgängliga materialet var det inte möjligt att i särskilt stor utsträckning bedöma om delaktigheten bland dem som rör på sig minst eller specialgrupperna har ökat i skolorna. Materialet gav tecken på att beaktandet av specialgrupper och minoriteter har varierat lokalt. Ett centralt mål för programmet Skolan i rörelse är att stödja alla elevers delaktighet och på så sätt stärka den inkluderande verksamheten i skolor och projekt.

32 Statens idrottsråds publikationer 2019:4

Statens idrottsråd genomförde våren 2021 en utredning om situationen för tillämpad motion i kommunerna.³³ Utredningen visade att behoven hos personer med funktionsnedsättning varierar kraftigt beroende på boendemiljön samt de begränsningar som skador och sjukdomar orsakar. Många av dem som hör till målgruppen har flera begränsningar och det ser ut att det är svårare för dem att använda motions- och idrottstjänster än för andra. Enligt utredningen var resursnivån i kommunerna och antalet grupper hos de huvudansvariga anordnarna 2019 i stort sett oförändrad jämfört med tidigare granskningsår.

Sammanfattning av resultaten av utredningen ”Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta”³⁴, Kultur-, rekreations- och fritidsverksamhet och idrott:

”Personer med funktionsnedsättning är inte i en jämlik ställning i förhållande till den övriga befolkningen i fråga om delaktighet på fritiden. Sämst tillgodoses rätten att delta i kultur-, rekreations- och fritidsverksamhet och motion för personer med funktionsnedsättning som är under 17 år. Största delen av dem kan inte delta i kultur- och fritidsverksamhet som intresserar dem. Det är anmärkningsvärt att 64 procent av respondenterna i åldern 13–16 år och till och med 78 procent av respondenterna under 13 år inte kunde utöva motion och idrott som var meningsfull för dem själva. För många respondenter begränsas möjligheten att utöva motions- och kulturhobbyer av den fysiska tillgängligheten på de platser där hobbyer samt kultur och idrott ordnas. För en del begränsas hobbyverksamhet och deltagande på fritiden av brister eller otillräcklighet i servicen för personer med funktionsnedsättning och tolkningstjänsterna, till exempel i fråga om mängden personlig assistans, tolkningen av teckenspråk och tillgången till hjälpmedel. Ett hinder för deltagandet kan också vara brister i utbudet av hobbymöjligheter enligt behov (t.ex. motions- eller hobbygrupper för personer med specialbehov). Sammanfattningsvis kan man konstatera att personer med funktionsnedsättning även på fritiden möter olika hinder och möjligheterna att delta påverkas av tillgängligheten i lokalerna där motions- och kulturverksamhet ordnas, utbudet av hobbymöjligheter enligt behoven och den regionala variationen i dessa samt tillgodosedandet av behoven inom servicen för personer med funktionsnedsättning.”

33 Statens idrottsråds publikationer 2021:3

34 Katsui, Mietola, Laitinen, Honkasilta & Ritvaniemi: Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Helsingfors universitet, Helsingfors; <https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/283164457/loppuraportti.pdf>

Mål och åtgärder för att stärka deltagande i kultur-, rekreations- och fritidsverksamhet och idrott

Mål: Bedöma organiseringen av paraidrott och dess tillstånd i Finland.

Åtgärd:

55. I Finland har elitidrotten utvärderats flera gånger under det senaste decenniet, men paraidrotten har inte beaktats grundligt i utvärderingarna. Utvärderingen ger en helhetsbild av paraidrottens strukturer och organisering i Finland samt utvärderar systemets funktion och effektivitet. I utvärderingen granskas också nuläget för integrationen i grenförbunden. Utvärderingen ger utvecklings- och åtgärdsförslag till statsförvaltningen, Finlands Paralympiska Kommitté, Finlands Olympiska Kommitté och dess elitidrottsenhet, idrottsakademierna, KIHU och grenförbunden för att utveckla paraidrotten i Finland.

Tidtabell: utvärderingen blir klar i september 2024

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Utredda kommunala tjänster för tillämpad motion.

Åtgärd:

56. Sedan 2000 har man gjort ett systematiskt utredningsarbete om tjänster inom tillämpad motion med cirka fyra års mellanrum. Den föregående utredningen om kommunernas tjänster inom tillämpad motion gäller 2019. I utredningen granskas bland annat ordnandet/organiseringen av kommunernas tillämpade motionstjänster och deras ställning i kommunen, resursfördelningen, de tjänster som erbjuds, stödet till organisationerna och motionsförhållandena. Utifrån resultaten av utredningen utarbetas allmänna och utbildningsområdesspecifika utvecklingsrekommendationer för det pedagogiska området, med hjälp av vilka man inom utbildningarna bättre än tidigare kan beakta främjandet av motion och idrott.

Tidtabell: utredningen blir klar i augusti 2024

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Främja deltagande i konst- och kulturverksamhet för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärder:

57. De riksomfattande funktionsrättsorganisationernas och -sammanlutningarnas konst- och kulturverksamhet stöds genom att statsunderstöd beviljas, och projekt och verksamhet som förbättrar tillgången till och tillgängligheten till konst och kultur stöds.
58. Kriterier för ansvarsfullhet (inkl. främjande av likabehandling) tas i bruk vid beviljandet av UKM:s understöd för konst och kultur.

Tidtabell: programperioden

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Beakta personer med funktionsnedsättning och deras särskilda behov i genomförandet av programmet Mer motion i Finland.

Åtgärd:

59. Vi beaktar personer med funktionsnedsättning på ett integrerat sätt i alla åtgärder i programmet Mer motion i Finland samt vidtar riktade åtgärder när finansieringen säkerställts.

Tidsplan: 2024–2027

Ansvariga aktörer: UKM och de övriga ansvariga ministerierna för åtgärderna inom programmet Mer motion i Finland

Mål: Förbättra kompetensen hos dem som tillhandahåller rekreationstjänster och metoder för att utveckla den närliggande naturens tillgänglighet och användbarhet.

Åtgärd:

60. Anvisningarna om tillgänglighet i anslutning till leder och konstruktioner uppdateras i Forststyrelsens offentliga ritningssamling utifrån Paralympiska kommitténs rekommendationer om tillgängliga leder och konstruktioner.
Tidsplan: 2025 när finansieringen möjliggör ett projekt som utvecklar Forststyrelsens offentliga ritningssamling
Ansvarig aktör: UKM, MM, Forststyrelsen

Mål: Öka medvetenheten om tillgänglighet i kulturverksamheten.

Åtgärd:

61. Riksomfattande samfund som erbjuder information och stöd i frågor som gäller tillgänglighet och mångfald stöds.
Tidtabell: programperioden
Ansvarig aktör: UKM

Mål: Främja tillgängliga bibliotekstjänster.

Åtgärd:

62. Tillgänglighetsbiblioteket Celia stärker under resultatavtalsperioden 2024–2027 särskilt barns och ungas förmågor och kompetens samt delaktighet i kulturen genom att utveckla och erbjuda material, produkter och tjänster som lämpar sig för barn och unga med lässvårigheter samt genom att främja samarbetet mellan biblioteken och skolorna. Tillgänglighetsbiblioteket Celias digitala bibliotekstjänster, inklusive lyssningsapplikationen, blir mer användbara och kundorienterade.
Tidtabell: programperioden
Ansvarig aktör: UKM i samarbete med Tillgänglighetsbiblioteket Celia

4.13 Internationellt samarbete (artiklarna 11, 32 och 33 i funktionsrättskonventionen)

Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning ska också säkerställas i risk-situationer, såsom väpnade konflikter, humanitära nödlägen och naturkatastrofer. Personer med funktionsnedsättning ska få stöd för att delta i internationellt samarbete. Utvecklingsverksamheten ska stödjas bland annat genom att utbyta och dela information, erfarenheter, utbildningsprogram och bästa praxis internationellt.

Strukturindikatorer

Ett av de övergripande målen för Finlands människorättspolitik och utvecklingspolitik är att främja och tillgodose rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Målet är att öka deltagandet av personer med funktionsnedsättning i det politiska beslutsfattandet både i Finland och internationellt, stärka den internationella funktionsrättsrörelsen samt de grundläggande fri- och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning beaktas som en del av det internationella främjandet av de mänskliga rättigheterna i EU:s, FN:s, Europarådets, OSSE:s och andra internationella organisationers verksamhet. Detta omfattar främjandet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning bland annat i tal, i resolutionsförhandlingar och i ordnandet av evenemang. Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning är en av Finlands prioriteringar i FN:s råd för mänskliga rättigheter, som Finland är medlem i 2022–2024. Finland stöder medborgarorganisationernas, inklusive funktionsrättsorganisationernas, deltagande i olika FN-forum. Rättigheterna för kvinnor och flickor med funktionsnedsättning samt verkställandet av FN:s strategi UNDIS är viktiga för Finland. Finland är dessutom aktiv medlem i nätverket Global Action on Disability (GLAD)³⁵.

Finlands OSSE-ordförandeskap 2025 erbjuder en bra möjlighet att främja rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och temat beaktas i beredningen av ordförandeskapet.

35 GLAD:s mål är att främja inkluderande utveckling och humanitär verksamhet samt stödja genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) globalt. Organisationen verkar genom att påverka, dela information och samordna olika finansiärers åtgärder och ståndpunkter.

Synpunkter från personer med funktionsnedsättning och organisationerna som representerar dem beaktas när Finlands riktlinjer dras upp. Höranden ordnas bland annat inom ramen för den internationella samordningsarbetsgruppen för funktionsrättspolitik som leds av utrikesministeriet.

Både Europeiska unionen (EU) och alla dess medlemsländer har godkänt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och det är ett gemensamt mål att stärka genomförandet av konventionen. För EU:s del trädde konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i kraft 2011. EU har förbundit sig till konventionen till de delar som hör till unionens behörighet, vilket närmare bestäms i förklaringen i bilagan till beslutet om unionens behörighet i frågor som hör till konventionens tillämpningsområde. Unionen utövar delad behörighet med medlemsstaterna när det gäller åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av funktionshinder, fri rörlighet för varor, personer, tjänster och kapital, jordbruk, järnvägs-, väg-, sjö- och flygtransporter, beskattning, den inre marknaden, lika lön för män och kvinnor, statistik samt politik i anslutning till trans-europeiska nät.

Som en del av genomförandet av EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning har kommissionen inrättat European Disability Forum. Medlemmar i forumet är representanter för de nationella kontaktpunkterna i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning från alla EU-medlemsländer. Medlemmarna består dessutom av medborgarorganisationer på EU-nivå, representanter för EU-institutioner och representanter för tillhandahållare av tjänster för personer med funktionsnedsättning. Inom funktionsrättspolitiken kan man genom åtgärder på EU-nivå utöver EU-lagstiftningen stödja nationella åtgärder och främja utbyte av information och erfarenheter mellan medlemsländerna.

Att göra personer med funktionsnedsättning delaktiga är ett av de viktigaste målen i det nordiska samarbetet. Rådet för nordiskt samarbete om funktionshinder är Nordiska ministerrådets rådgivande organ som stöder olika politiska områden och allt nordiskt samarbete för att främja denna delaktighet. Rådet har 16 experter, av vilka hälften har utsetts av de nordiska regeringarna och hälften av funktionsrättsorganisationerna.

Processindikatorer

Finlands första periodiska rapport om genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning gavs den 9 augusti 2019. Rapporten utarbetades vid utrikesministeriet i samarbete med olika ministerier och andra centrala myndigheter. Deltagandet i rapporteringen från organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning beaktades i enlighet med artikel 4.3 i konventionen.

Utarbetandet av den periodiska rapporten inleddes i september 2017 med ett diskussionstillfälle som ordnades av utrikesministeriet. Utkastet till rapporten kunde kommenteras i utlåtanetjänsten (www.utlåtande.fi) i mars–april 2018. Via tjänsten delades utkastet också direkt till över hundra olika myndighets- och organisationsaktörer för utlåtande. Under remissbehandlingen ordnade utrikesministeriet ett samrådsmöte om rapportens innehåll för myndigheter och organisationer.

Ålands landskapsregering gav en omfattande rapport om verkställandet av konventionen på Åland. I den periodiska rapporten beaktades verkställandet av konventionen på Åland och som bilaga till den publicerades ovan nämnda rapport om Åland i sin helhet på utrikesministeriets webbplats.

I enlighet med uppförandekoden mellan rådet, medlemsstaterna och kommissionen om fastställande av interna ordningar när det gäller konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2010/C 340/08) delgavs kommissionen Finlands utkast till uttalande i juli 2019.

Arbetsgruppen som förbereder sammanträdena i FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) har i september 2023 konfidentiellt hört medborgarorganisationer och den nationella människorättsinstitutionen om de parallellrapporter som de lämnat in och godkänt en lista över frågor till Finland som kommer att användas för att komplettera och uppdatera uppgifterna i rapporten. Finlands svar på kommitténs frågor lämnades in den 15 april 2024. Materialet i anslutning till den periodiska rapporteringen finns på webbplatsen för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter³⁶.

36 https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=2623&Lang=en

Funktionsrättsorganisationernas deltagande även i den periodiska rapporteringen om verkställandet av andra av FN:s och Europarådets centrala människorättskonventioner ökar behandlingen av rättigheter för personer med funktionsnedsättning i övervakningsorganen för konventionerna och återspeglas i innehållet i de slutsatser och rekommendationer som godkänts för Finlands del.

I utvecklingssamarbetet främjas rättigheterna för personer med funktionsnedsättning via tre huvudsakliga kanaler: specialprojekt, integrering samt politisk påverkan och dialog. Exempel på åtgärder i Finland är bland annat finansiering av FN:s partnerskapsprogram UN Partnership on the Rights of Persons with Disabilities (UNPRPD) och stöd för FN:s särskilda rapportör om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Finland finansierar också egna organisationer och nätverk för personer med funktionsnedsättning i utvecklingsländer. International Disability Alliance, stiftelsen Abilis och Samverkan inom funktionsnedsättning är de mest synliga medborgarorganisationerna som får stöd av utrikesministeriet.

Från och med 2019 har resultatstyrningen av inkluderingen av personer med funktionsnedsättning stärkts genom att den integrerats i utvecklingspolitikens tyngdpunkter, mål och indikatorer som mäter uppnåendet av dem. Dessutom finns det ett separat resultatområde inom rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i form av en prioritering av kvinnors och flickors rättigheter. Man strävar dock efter att inkludera personer med funktionsnedsättning i större utsträckning än endast i arbetet för att främja kvinnors och flickors rättigheter och jämställdhet mellan könen. Man strävar efter att specificera alla resultat av utvecklingspolitiken enligt ålder, kön och funktionsnedsättning, om detta är möjligt och ändamålsenligt.

Målen och finansieringen i anslutning till rättigheterna för personer med funktionsnedsättning följs upp bland annat med organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling OECD-DAC:s policymarkörer och utrikesministeriets egen markör för finansiering till personer med funktionsnedsättning. Dessutom rapporteras resultaten vart fjärde år till riksdagen som en del av den utvecklingspolitiska resultatrapporten. Den senaste resultatrapporten publicerades i november 2022³⁷.

Utrikesministeriet stöder projekt med både utvecklingssamarbetsmedel och humanitära medel. Till exempel främjar finländska medborgarorganisationer och deras lokala partner i sina projekt tillgodoseendet av rättigheterna för utsatta personer, inklusive personer med funktionsnedsättning. Genom organisationernas projekt främjas bland annat inlärnings- och utkomstmöjligheterna för barn och

37 <https://um.fi/web/kehityspolitiikan-tulosraportti-2022/forsta-sidan>

unga med funktionsnedsättning, inkludering samt tjänsternas tillgänglighet. Dessutom stöder organisationernas projekt de lokala aktörernas mål, kapacitet och påverkansarbete. Projekt som fokuserar på rättigheter för personer med funktionsnedsättning genomförs med stöd av utrikesministeriet i många av de minst utvecklade länderna och i bräckliga stater, särskilt i Afrika och Asien. I och med Rysslands anfallskrig är Ukraina Finlands största enskilda partnerland inom utvecklingssamarbetet och mottagarland för humanitärt bistånd. Även i Ukraina genomförs inkluderande projekt för personer med funktionsnedsättning både inom utvecklingssamarbetet och det humanitära biståndet. Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och inkludering av personer med funktionsnedsättning ska också beaktas i återuppbyggnaden av Ukraina.

Målet är att säkerställa att personer med funktionsnedsättning har möjlighet att delta fullt ut och på ett betydelsefullt sätt i alla skeden av den humanitära biståndsverksamheten. Enligt riktlinjerna om Finland som givare av humanitärt bistånd ska organisationer som stöds av Finland beakta personer med funktionsnedsättning i planeringen av humanitära projekt samt rapportera om förmåns-tagarna så att antalet personer med funktionsnedsättning specificeras. Detta stöds av en skrivning i statsminister Orpos regeringsprogram om att Finland fortsätter ge humanitärt bistånd med betoning på hjälp till de mest sårbara grupperna. Finland betonar både riktad hjälp till personer med funktionsnedsättning och integrering av inkludering av personer med funktionsnedsättning inom det humanitära biståndet. Finland utför aktivt påverkansarbete i riktning mot sina partner och stöder i mån av möjlighet sina multilaterala partner med medel riktade till inkludering av personer med funktionsnedsättning.

Under ordförandeskapet för Europeiska unionens råd 2019 var en huvudprestation rådets slutsatser som utarbetats på Finlands initiativ, där alla EU-medlemsstater förband sig att stärka inkluderingen av personer med funktionsnedsättning i det humanitära arbetet samt gav sitt stöd till anvisningen Inter-Agency Standing Committee (IASC) Guidelines on the Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action³⁸ som publicerades i slutet av 2019. Anvisningarna främjar bland annat gemensamma standarder för humanitära aktörers inkludering av personer med funktionsnedsättning. Finland har följt verkställandet av anvisningarna, där det fortfarande finns betydande utmaningar särskilt på landsnivå. Finland uppmuntrar också sina humanitära partner att samarbeta med organisationer för personer med funktionsnedsättning.

38 <https://interagencystandingcommittee.org/iasc-guidelines-on-inclusion-of-persons-with-disabilities-in-humanitarian-action-2019>

Finland var delad ordförande för gruppen Good Humanitarian Donorship 2021–2023. I anslutning till inkludering av personer med funktionsnedsättning lät man göra en undersökning för att kartlägga Finlands centrala partners åtgärder. I Genève fungerar Finland som delad ordförande för vängruppen för inkludering av personer med funktionsnedsättning (Group of Friends to the Charter on Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action). Finland är dessutom aktiv medlem i nätverket Global Action on Disability (GLAD)³⁹.

Delvis som ett resultat av Finlands påverkansarbete fastställdes inkludering av personer med funktionsnedsättning som en prioritet i de korgfonder som förvaltas av FN:s byrå för samordning av humanitära insatser, OCHA⁴⁰. Finland fortsätter sitt påverkansarbete i förhållande till OCHA, som ansvarar för samordningen av det internationella humanitära systemet. Finlands kartläggning visade att inkludering av personer med funktionsnedsättning inte har anvisats någon officiell plats i systemet. Finland strävar efter att åtgärda situationen.

Vid toppmötet Global Disability Summit 2022 gjorde Finland fem nya åtaganden för att främja tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Dessa handlade bland annat om det allmänna påverkansarbetet, bättre beaktande av personer med funktionsnedsättning i minskningen av katastrofrisker och i fredsprocesser samt inkluderande undervisning. Verkställandet av åtagandena pågår som bäst. Finland har varit med och arrangerat flera evenemang som behandlar temat funktionsnedsättning tillsammans med olika FN-organisationer och funktionsrättsorganisationer.

År 2022 beställde utrikesministeriets avdelning för internationell handel en utredning om inkluderande handel och personer med funktionsnedsättning. Målet med undersökningen är att öka kunskapen om hur internationell handel kan påverka rättigheterna och välbefinnandet för personer med funktionsnedsättning på många olika sätt. År 2023 beställde utrikesministeriet en utredning om hur inkludering av personer med funktionsnedsättning kunde främjas i internationella klimat- och biodiversitetsförhandlingar och i samarbete med de aktörer som tar emot klimatfinansiering. Finland har strävat efter att främja inkludering

39 GLAD:s mål är att främja inkluderande utveckling och humanitär verksamhet samt stödja genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) globalt. Organisationen verkar genom att påverka, dela information och samordna olika finansiärers åtgärder och ståndpunkter.

40 FN:s centraliserade nödhjälpsfond (Central Emergency Response Fund (CERF) och de landsspecifika korgfonderna (Country-Based Pooled Funds (CBPFs)).

av personer med funktionsnedsättning i internationella organisationer genom att finansiera flera finländska experter, senast en biträdande expert (JPO) som började på kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) 2023.

Vid utrikesministeriet tillträdde hösten 2020 en ambassadör för internationella ärenden som gäller personer med funktionsnedsättning och vars verksamhetsområde omfattar hela utrikesförvaltningen. Ambassadörens uppgift är att främja rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i Finlands utrikes- och säkerhetspolitik, externa ekonomiska förbindelser och utvecklingspolitik.

Enligt statsminister Orpos regeringsprogram är Europeiska unionen är Finlands viktigaste referensram och värdegemenskap inom såväl politik som ekonomi. Finland har som mål att Europeiska unionen ska vara globalt stark och handlingskraftig och att unionen ska arbeta för medlemsstaternas och medborgarnas säkerhet, välbefinnande och ekonomiska intressen.

Europeiska kommissionen publicerade på våren EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2021–2030. Syftet med strategin för personer med funktionsnedsättning är att säkerställa att personer med funktionsnedsättning till fullo kan delta i samhället. De centrala principerna i strategin är likabehandling och icke-diskriminering.

Strategin är ambitiös och omfattande. Den innehåller sju flaggskeppsinitiativ, 57 initiativ från kommissionen och 23 åtgärdsinitiativ riktade till medlemsländerna. I strategin betonas att genomförandet förutsätter samordnat samarbete både på nationell nivå och på EU-nivå. Innehållet i strategin omfattar de centrala innehållsområdena i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Genomförandet av strategin stöder också det nationella genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Nordiskt program för samarbete om funktionshindersfrågor 2023–2027⁴¹ är Nordiska ministerrådets strategiska samarbetsdokument inom funktionshinderområdet. På årsnivå samordnas verksamhetsplanen i samarbete med det land som vid respektive tidpunkt är ordförande för Nordiska ministerrådet. Finland är ordförande för ministerrådet 2025.

41 Nordiskt program för samarbete om funktionshindersfrågor 2023–2027
<https://www.norden.org/sv/publication/nordiskt-program-samarbete-om-funktionshindersfragor-2023-2027>

Resultatindikatorer

FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning har endast två sammanträden per år. Översynen av de 191 avtalsslutande parternas periodiska rapporter är fortfarande överbelastad och handläggningstiderna har blivit långa. Finlands rapport behandlas sannolikt först 2026.

I Europeiska revisionsrättens rapport "Stöd till personer med funktionsnedsättning – De verkliga effekterna av EU:s åtgärder är begränsade" konstateras att EU:s åtgärder i verkligheten endast har liten inverkan på tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. EU-lagstiftningen har dock under de senaste åren i synnerhet främjat tillgängligheten, vilket har direkta konsekvenser för tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Mål och åtgärder för att stärka rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i internationellt samarbete

Mål: Finland fortsätter att främja rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i verksamheten inom EU, FN, Europarådet, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) och andra internationella organisationer.

Åtgärd:

63. Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning främjas som en del av Finlands utrikes- och säkerhetspolitik i EU, FN, Europarådet och OSSE samt i mån av möjlighet i andra internationella organisationers verksamhet. Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning beaktas i olika politiska processer och förhandlingar. Man hör personer med funktionsnedsättning och organisationer som representerar dem när Finlands ståndpunkter utformas.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Öka medvetenheten om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och integrera dessa rättigheter i utvecklingssamarbetet.

Åtgärd:

64. a) I de människorätts- och humanitära utbildningar som utrikesministeriet ordnar beaktas rättigheterna för personer med funktionsnedsättning på ett heltäckande sätt. Dessa har också inkluderats i utbildningar om bland annat genomgående mål och verkställandet av rättighetsperspektivet.
- b) Medborgarorganisationernas verksamhet stöds med betoning på rättighetsperspektivet och med beaktande av de genomgående målen. Beaktande av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning förutsätts i projektansökningarna.
- c) Utvecklingen av anvisningar och verktyg som främjar integreringen av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning fortsätter i alla former av utvecklingssamarbete.
- d) Den finansiering som riktas till funktionshinderarbetet följs upp och information om detta ges som en del av den utvecklingspolitiska rapporteringen.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Politiskt och om möjligt också finansiellt stödja projekt som främjar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

65. a) Finland fortsätter det politiska och i mån av möjlighet även ekonomiska stödet till FN:s verksamhet som stöder rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och fäster särskild uppmärksamhet vid verkställandet av FN:s strategi för inkludering av personer med funktionsnedsättning. Stödet till FN:s partnerskapsfond för personer med funktionsnedsättning fortsätter i mån av möjlighet.
- b) Genomförandet av de åtaganden som gjordes vid toppmötet Global Disability Summit i Oslo fortsätter och förberedelser görs inför nya åtaganden vid toppmötet 2025.
- c) Möjligheten för personer med funktionsnedsättning att på ett betydelsefullt sätt själva delta i planering, genomförande och utvärdering av projekten främjas.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Främja tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning genom internationellt påverkansarbete, inklusive direktionsarbete.

Åtgärd:

66. Inkludering av personer med funktionsnedsättning är en av Finlands prioriteringar i samarbete med FN-organisationerna samt internationella Röda Korset och Röda Halvmånen. Finland lyfter starkt fram inkludering av personer med funktionsnedsättning i organisationernas direktionsarbete och stöder vid tillfälle att detta läggs till som en fast punkt. Finlands prioriteringar är också bland annat att stärka ställningen för kvinnor och flickor med funktionsnedsättning, utnämna ansvarspersoner för organisationernas ärenden som gäller personer med funktionsnedsättning samt stärka kompetensen i anslutning till rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Beakta rättigheterna för personer med funktionsnedsättning vid humanitära kriser.

Åtgärd:

67. a) Finland fortsätter att satsa på verksamhet för personer med funktionsnedsättning i humanitära kriser. Som en av åtgärderna bidrar Finland till att FN:s strategi för inkludering av personer med funktionsnedsättning (UNDIS) fortsätter. I mån av möjlighet ber Finland årligen sina centrala FN-partner om organisationsspecifika UNDIS-rapporter och ordnar en diskussion kring dem. Finland uppmuntrar sina partner att publicera sina rapporter.
- b) Finland stöder FN-organisationernas och de finländska organisationernas humanitära arbete med inkludering av personer med funktionsnedsättning inklusive med öronmärkt stöd när det är ändamålsenligt. Finland mäter årligen det riktade stödbeloppet för inkludering av personer med funktionsnedsättning.
- c) Finland bidrar till att inkluderingen av personer med funktionsnedsättning officiellt integreras i det humanitära samordningssystemet. Målet är att 1) ett officiellt samordningssystem ansvarar för inkludering av personer med funktionsnedsättning och 2) att en FN-organisation utses för att leda temat.
- d) Finland främjar inkludering av personer med funktionsnedsättning även i FN:s och OCHA:s landsspecifika korgfonder som Finland finansierar.
- e) Finland strävar efter att sammanföra organisationer för personer med funktionsnedsättning och humanitära organisationer på olika sätt.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Främja rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och deras deltagande i fredsprocesser och fredsbyggande tillsammans med fuktionsrättsorganisationerna och genom att konsultera dem. Bidra till att förbättra tillgängligheten till fredsprocesser, beakta synpunkter och behov hos personer med funktionsnedsättning samt öka delaktigheten för personer med funktionsnedsättning och organisationer som representerar dem i förebyggandet och lösningen av konflikter samt i fredsbyggandet.

Åtgärd:

68. a) Stödjande av verksamhetssätt som ökar delaktigheten för personer med funktionsnedsättning i fredsprocesser och dialoger som stöds av Finland.
- b) Påverkansarbete bland aktörer inom fredsmedling samt i samarbete med partner inom området.
- c) Ökat deltagande för personer med funktionsnedsättning i fredsmedlingsutbildningar som ordnas och/eller finansieras av Finland.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Främja rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och funktionsrättsorganisationer och deras aktiva deltagande med hjälp av FN:s pelare om fred och säkerhet. Påverka FN:s normativa arbete, såsom resolutioner, rapporter, utlåtanden och andra handlingar som ska förhandlas om, för att utöka språket som stöder rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och inkludering av dem. Dessutom påverkar man aktivt genom samarbete med FN och genom eventuellt stöd till FN.

Åtgärd:

69. a) Man strävar efter att förhandla fram ett språk som främjar rättigheter och aktivt deltagande för personer med funktionsnedsättning i FN:s resolutioner och dokument om fred och säkerhet, såsom olika resolutioner om fredsbyggande och politiska insatser (SPM) samt rapporten från särskilda kommittén för fredsbevarande verksamhet, C34.
- b) Beaktandet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och deras deltagande i FN:s mer omfattande processer, såsom bedömningen av fredsbyggandets arkitektur 2025, stöds.
- c) I samarbetet med FN samt i riktlinjer, tal och ställningstaganden betonas möjligheterna för personer med funktionsnedsättning och organisationer för personer med funktionsnedsättning att delta i och påverka fredsbyggande samt FN:s övriga verksamhet som främjar fred och säkerhet.
- d) Beaktandet av inkludering av personer med funktionsnedsättning främjas när man verkställer agendor för kvinnor, fred och säkerhet; unga, fred och säkerhet samt klimat och säkerhet.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Stärka delaktigheten av personer med funktionsnedsättning i övervakningen av internationella människorättskonventioner.

Åtgärd:

70. Organisationer som främjar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning uppmuntras att i större utsträckning delta i övervakningen av genomförandet av internationella människorättskonventioner, inklusive att till FN:s övervakningsorgan lämna information om tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning för varje tillämpningsområde i människorättskonventionen både för kommitténs frågelista, där svaren utgör regeringens periodiska rapport och som så kallad oberoende parallell rapportering vid sidan av regeringens periodiska rapport.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Främja delaktigheten för personer med funktionsnedsättning och funktionsrättsorganisationer i granskningen av Finlands första periodiska rapport om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt medvetenheten om de rekommendationer som kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning gett Finland.

Åtgärd:

71. a) Man informerar om granskningen av Finlands första periodiska rapport om genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning innan den behandlas, inklusive funktionsrättsorganisationernas möjlighet att lämna skriftliga utlåtanden, parallellrapporter, till kommittén senast fyra veckor före granskningen samt deltar i kommitténs slutna diskussionsmöte.
- b) De slutsatser och rekommendationer om genomförandet av konventionen som godkänts av FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning översätts till Finlands nationalspråk, finska och svenska.
- c) Man informerar omfattande och i tillgänglig form om de slutsatser och rekommendationer som FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning gett Finland.
- d) Ett rundabordssamtal ordnas om de rekommendationer som FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning gett Finland.

Tidsplan: 2025–2026

Ansvarig aktör: UM

Mål: Öka medvetenheten om FN:s funktionsrättskonvention bland personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

72. a) En representant för funktionsrättsorganisationerna ska i mån av möjlighet få stöd för att delta som en del av Finlands delegation i det årliga mötet för parterna i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i New York.
- b) Funktionsrättsorganisationerna uppmuntras att kommentera de utkast till allmänna kommentarer som utarbetas i kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning och som är kommitténs tolkning av innehållet i och tillämpningen av bestämmelserna i konventionen.
- c) Allmänna kommentarer som godkänts av kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning delges i stor utsträckning.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Stärka rättigheterna för flickor och kvinnor med funktionsnedsättning i internationellt samarbete.

Åtgärd:

73. Finland främjar rättigheterna för kvinnor och flickor med funktionsnedsättning i sitt samarbete med FN-organisationerna. Finland uppmuntrar organisationer att regelbundet inkludera inkludering av personer med funktionsnedsättning och i synnerhet att främja situationen för kvinnor och flickor med funktionsnedsättning i direktionsmöten och sin verksamhet. Finland samarbetar med till exempel UNICEF för att främja rättigheterna för kvinnor och flickor med funktionsnedsättning, inklusive genom innovationer för lärande och innovativ finansiering i Helsingfors.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Säkerställa ett effektivt nationellt genomförande av EU:s strategi om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

74. Information om EU:s strategi för personer med funktionsnedsättning och genomförandet av den delas nationellt särskilt via delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (VANE). Åtgärder som riktar sig till medlemsstaterna i EU:s strategi om rättigheter för personer med funktionsnedsättning genomförs inom olika förvaltningsområden.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvariga aktörer: SHM i samarbete med andra ministerier

Mål: Främja genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och integreringen av funktionshinderfrågor genom det nordiska samarbetet inom funktionshinderområdet.

Åtgärd:

75. I synnerhet under ordförandeskapet i nordiska ministerrådet 2025 bidrar man till att frågor som gäller funktionsnedsättning integreras i det nordiska samarbetet. Under ordförandeskapsåret strävar man efter att främja verkställandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning särskilt genom att beakta stärkandet av kunskapsunderlaget och det intersektionella perspektivet.

Tidtabell: särskilt år 2025, kontinuerlig

Ansvariga aktörer: SHM i samarbete med THL och andra ministerier

5 Uppföljning och utvärdering

Delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning VANE ansvarar för uppföljningen av handlingsprogrammets genomförande i samarbete med andra ansvarsparter och Institutet för hälsa och välfärd. Den årliga uppföljningen görs vid VANEs möten.

Man säkerställer också att personer med funktionsnedsättning är delaktiga i uppföljningen genom att ordna möjlighet för dem att utvärdera genomförandet av handlingsprogrammet. I uppföljningsrapporten utvärderas också hur de ämneshelheter som lyfts fram i hörandet av funktionsrättsorganisationerna och i resultatindikatorerna framskrider under programperioden. På så sätt skapas också en grund för lägesbilder, mål och åtgärder under följande programperiod.

Bilaga 1. Lista över mål och åtgärder

Mål och åtgärder för att stärka delaktigheten

Mål: Säkerställa att personer med funktionsnedsättning deltar i beslutsfattande som gäller dem själva.

Åtgärd:

1. Personer med funktionsnedsättning görs delaktiga i lagstiftningsprojekt och andra projekt som gäller dem i olika skeden av beredningen. Särskild uppmärksamhet fästs vid mångsidiga och tillgängliga sätt att engagera och möjliggöra tidig påverkan.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvariga myndigheter: alla ministerier

Mål: Främja delaktigheten och jämlikheten för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

2. Man beaktar mångfalden av personer med funktionsnedsättning och det intersektionella perspektivet, det vill säga olika faktors inverkan på ställningen för personer med funktionsnedsättning och tillgodoseendet av deras rättigheter. Särskild uppmärksamhet fästs vid bland annat främjandet av rättigheterna för romer med funktionsnedsättning och samer med funktionsnedsättning.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvariga myndigheter: alla ministerier

Mål: Främja delaktigheten för barn med funktionsnedsättning systematiskt.

Åtgärd:

3. Delaktigheten och hörandet av barn med funktionsnedsättning utvecklas och stärks som en del av verkställandet av barnstrategin och skapandet av bestående strukturer för hörande av barn och unga inom statsförvaltningen, kommunerna och välfärdsområdena. Detta förutsätter en bredare förståelse för och stöd för olika kommunikationssätt samt utveckling och ibruktagande av metoder för hörande och delaktighet som lämpar sig för behoven hos barn med funktionsnedsättning. Arbetet utförs tillsammans med funktionsrättsorganisationerna och andra intressentgrupper.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvariga aktörer: Den nationella barnstrategin i samarbete med ministerierna, välfärdsområdena, kommunerna och funktionsrättsorganisationerna

Mål: Stödja påverkansorganens verksamhet.

Åtgärd:

4. Ett inofficiellt nätverk inrättas för att förbättra samarbetet mellan kommuner, välfärdsområden, kommuninvånare och organisationer. Nätverket består förutom av myndigheter även av representanter för invånare och organisationer. Särskilt fokus skulle läggas på att stödja påverkansorganens arbete även i fråga om äldre råden och funktionshinderråden. Trots den sträva man efter att genomföra nätverkets verksamhet så praktiskt som möjligt och så att olika områden gynnas. Nätverket skulle också påverka informationsutbytet vid kommun- och välfärdsområdesvalet 2025.

Tidsplan: 2024–2025

Ansvarig aktör: FM

Mål och åtgärder för att stärka jämlikheten

Mål: Bedöma projektens inverkan på rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

5. Man bedömer hur lagstiftningsprojekt och andra projekt som påverkar tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning påverkar deras rättigheter. I konsekvensbedömningen fästs särskild uppmärksamhet vid skyldigheterna enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Man fäster också uppmärksamhet vid de sammantagna konsekvenserna av olika projekt.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvariga myndigheter: alla ministerier

Mål: Bedöma delreformen av diskrimineringslagstiftningen i enlighet med riksdagens uttalande.

Åtgärd:

6. I bedömningen av diskrimineringsombudsmannens arbetslivsmandat granskas särskilt tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: JM

Mål: Fullfölja sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga i samarbete med det teckenspråkiga samhället.

Åtgärd:

7. Den statliga sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga inleds.

Tidtabell: under programperioden/kontinuerlig

Ansvarig aktör: JM

Mål: Utveckla en god diskussionskultur.

Åtgärd:

8. Ett samordningsnätverk för en god diskussionskultur inrättas där man beaktar det som sägs om personer med funktionsnedsättning.

Tidsplan: 2024–2027

Ansvariga aktörer: JM, IM, Polisstyrelsen, Polisyreshögskolan, Tivi

Mål: Personer med funktionsnedsättning som upplever våld eller hot om våld i nära relationer får hjälp av skyddshemstjänsterna.

Åtgärder:

9. Informationen om personer med funktionsnedsättning som utsatts för våld i nära relationer samt om rätten och möjligheten att använda skyddshemstjänster för personer med funktionsnedsättning utökas bland skyddshemspersonal och andra yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården.
10. Man fortsätter att förbättra tillgängligheten på skyddshemmen och främjar rimliga anpassningar där.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: THL i samarbete med skyddshemmen

Främja självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

11. Arbetet med lagstiftningen om klientens och patientens självbestämmanderätt fortsätter i rättslig prioritets- och angelägenhetsordning. Man säkerställer att rättigheterna för personer med funktionsnedsättning beaktas och att de är delaktiga i beredningen.

Tidtabell: under programperioden och under fortsatt beredning

Ansvarig aktör: SHM

Mål och åtgärder för att stärka medvetenheten och kunskapsunderlaget

Mål: Stärka informationen och medvetenheten om den nya lagen om funktionshinderservice, dess tjänster och tillämpning bland dem som ordnar och producerar service och bland andra aktörer.

Åtgärd:

12. Velfärdsområdena och andra aktörer stöds i tillämpningen av lagstiftningen genom att upprätthålla Handboken om funktionshinderservice som administreras av Institutet för hälsa och välfärd. Dessutom fortsätter THL:s evenemang om nätverksinriktad funktionshinderservice (Verkoistuvat vammaispalvelut) och annat samarbete och annan utveckling med olika aktörer.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: THL

Mål: Utveckla och stärka kunskapsunderlaget om funktionsnedsättningar.

Åtgärd:

13. Ett sektorsövergripande diskussionstillfälle ordnas för att utveckla statistikföringen och kunskapsunderlaget.

Tidtabell: under programperioden

Ansvariga aktörer: THL i samarbete med SHM och VANE

Mål: Införa indikatorer som beskriver sysselsättning bland personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

14. Statistikcentralen har för första gången samlat in statistik om sysselsättningen bland partiellt arbetsföra och personer med funktionsnedsättning 2022. Uppgifterna samlas in vartannat år. ANM tar i bruk statistikmaterialet och följer med hjälp av det utvecklingen av sysselsättningen bland personer med funktionsnedsättning och partiellt arbetsföra.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: ANM

Mål och åtgärder för att förbättra tillgängligheten

Mål: Främja förverkligandet av tillgänglighet i ministeriernas verksamhet och lokaler.

Åtgärd:

15. I all verksamhet och i alla ministeriers lokaler fästs särskild uppmärksamhet vid tillgängligheten och utbildningsbehoven i anslutning till den. Man ser till att kommunikationen är tillgänglig. Särskild uppmärksamhet fästs vid tillgängligheten vid evenemang som ordnas.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig instans: alla ministerier

Mål: Skapa förutsättningar för att göra tillgänglighet till en del av olika datasystemprojekt och logiska datamodeller.

Åtgärder:

16. En logisk datamodell av tillgänglighetsförordningens datakomponenter genomförs och erbjuds som en del av den som en semantiskt interoperabel och harmoniserad begreppsapparat.
17. Tillgänglighetsterminologin för den byggda miljön upprätthålls. Man fortsätter att etablera användningen av enhetliga begreppsdefinitioner.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: MM

Mål: Främja planering som lämpar sig för alla och tillgängligheten i byggnadsbeståndet och närmiljön vid ny- och ombyggnadsprojekt samt som en del av den planmässiga fastighetsskötseln genom informationsstyrning och utvecklingsverksamhet. Byggnadstillsynens verksamhet stöds genom informationsstyrning för att säkerställa deras påverkningsmöjligheter.

Åtgärder:

18. Delta i att ordna utbildningar om tillgänglighet och tillgänglighetsförordningen via samarbetsnätverk. Budskapet om betydelsen av tillgängligt byggande lyfts fram.
19. En rapport om planering som lämpar sig för alla i den byggda miljön genomförs.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: MM

Mål: Övervaka efterlevnaden av funktionsrättskonventionen vid genomförandet av tillgänglighetsförordningen. Beakta tillgänglighetens olika delområden i utvecklingen av tillgänglighetslagstiftningen.

Åtgärder:

20. Tillgänglighetsförordningens funktionalitetsbedömning genomförs och i samband med den utreds vilka utvecklingsbehov det finns för att säkerställa tillgängligheten i planerings- och bygglovsprocessen.
21. Ett diskussionstillfälle om den byggda miljöns tillgänglighet ordnas för funktionsrättsorganisationerna.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: MM

Mål: Beakta tillgängligheten och skyldigheterna enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning på ett ändamålsenligt sätt i beredningen av lagstiftningen om samhällsbyggande som gäller allmänna områden.

Åtgärd:

22. Tillgängligheten granskas som en del av regleringen av byggande, underhåll och planering av allmänna områden.

Tidsplan: 2024–2025

Ansvarig aktör: MM

Mål: Fortsätta det av statsrådets kansli påbörjade utvecklingsarbetet för att säkerställa tillgängligheten i statsrådets lokaler och service samt lika möjligheter till deltagande.

Åtgärd:

23. Samordna åtgärderna för utveckling av tillgängligheten i statsrådets lokaler. Uppgifterna om möteslokalers tillgänglighet hålls uppdaterade i Senaattila. Granskningar och kartläggningar av tillgängligheten (i samband med planeringen av renoveringar) genomförs i samarbete med Senatfastigheter.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: SRK i samarbete med alla ministerier

Mål: Främja tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

24. Möjligheterna att göra en bedömning av tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning utreds. I granskningen bör särskild uppmärksamhet fästas vid hur de tolkningstjänster som ordnas inom olika förvaltningsområden och lagstiftningen fungerar.

Tidtabell: under programperioden med beredskap för nästa regeringsperiod

Ansvariga aktörer: ministerierna

Mål: Utredda hur de språkliga rättigheterna för dem som använder finskt och finlandssvenskt teckenspråk tillgodoses.

Åtgärd:

25. Teckenspråksbarometern genomförs.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: JM

Mål: Utveckla genomförandet av FPA:s tolkningstjänster för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

26. a) FPA ordnar tolkningstjänster för personer med funktionsnedsättning genom att köpa dem av andra serviceproducenter. I fråga om tolkningstjänster utreds möjligheten att använda ett registreringsförfarande.
- b) Arbetslivstolkningen utvecklas så att klientens servicebehov beaktas individuellt och övergripande.
- c) Blanketten för ansökan om utlandsresa utvecklas så att ansökan blir så smidig som möjligt och de uppgifter som behövs för att avgöra ärendet samlas in på en gång.
- d) Möjligheten att i samarbete med klientorganisationerna genomföra en informationskampanj om tolkningstjänsten utreds. Målgruppen är klienterna och andra som är skyldiga att ordna tolkning.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: FPA

Mål och åtgärder för att trygga säkerheten och förhindra risksituationer

Mål: Främja jämlikhet för personer med funktionsnedsättning i polisens verksamhet.

Åtgärd:

27. Polisens likabehandlingsutbildningar fortsätter och personer med funktionsnedsättning beaktas som en del av utbildningarna.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: IM

Mål: Tillgängliga nödmeddelanden.

Åtgärd:

28. Svaren på det allmänna nödnumret justeras till den nivå som tillgänglighetsdirektivet och ändringarna i lagen om nödcentralsverksamhet som träder i kraft den 28 juni 2025 förutsätter före utgången av 2025.

Tidsplan: 2025

Ansvarig aktör: IM

Mål: Personer med funktionsnedsättning ska delta och höras i all beredning.

Åtgärd:

29. a) I ett projekt som inletts av inrikesministeriet utarbetas anvisningar för räddningsplaner, ibruktagande och användning samt underhåll och inspektioner av skyddsrum.
b) Vid inrikesministeriet inleds en reform av räddningslagens andra fas.
c) Vid inrikesministeriet utarbetas en åtgärdsplan för halvering av bränder 2024.
d) Inrikesministeriet uppdaterar räddningsväsendets åtgärdsprogram för förebyggande av olyckor före utgången av 2024.

Personer med funktionsnedsättning inkluderas i det beredningsarbete som nämns ovan.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: IM

Mål: Myndigheterna beaktar specialbehoven hos personer med funktionsnedsättning i störningssituationer.

Åtgärd:

30. I beredskapsplanerna för social- och hälsovården beaktas specialfrågor som gäller personer med funktionsnedsättning.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: Velfärdsområdena i samarbete med SHM

Mål och åtgärder för att stärka självständigt liv och delaktighet

Mål: Bevara den nya lagen om funktionshinderservice som en speciallag för att trygga tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och tillgången till service.

Åtgärd:

31. Lagstiftningsåtgärder som gäller lagen om funktionshinderservice vidtas för att den ska förbli en speciallag, alltså tryggas tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och tillgången till service.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: SHM

Mål: Främja ett mångsidigt ibruktagande av tjänster och utveckling av nya verksamhetsmodeller i verkställandet av den nya lagen om funktionshinderservice.

Åtgärd:

32. Främja ett mångsidigt ibruktagande av tjänster och utveckling av nya verksamhetsmodeller i verkställandet av den nya lagen om funktionshinderservice. Viktiga tjänster är bland annat helheten som stöder boendet, helheten som stöder rörligheten och servicen för barn med funktionsnedsättning. Tillsammans med verkställandet beaktas utgångspunkten i den nya lagen om funktionshinderservice om att service beviljas på basis av individuella behov.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: SHM i samarbete med THL

Mål: När den nya lagen om funktionshinderservice träder i kraft i början av 2025 är det viktigt att identifiera behoven för uppföljningen av lagstiftningen.

Åtgärd:

33. Uppföljningen av den nya lagen om funktionshinderservice främjas. Det är viktigt att få tillförlitlig information bland annat om den nya servicen i lagen och hur den genomförs samt om tillfredsställelsen av servicebehovet och tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning för att det ska gå att bedöma hur målen i lagstiftningen uppfylls.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: SHM i samarbete med THL

Mål: Främja genomförandet av individuellt boende för personer med funktionsnedsättning. Styra den statsstödda bostadsproduktionen inom boende för personer med funktionsnedsättning i en individuell och mångsidig riktning.

Åtgärder:

34. Boendelösningar och praxis för personer med funktionsnedsättning utvecklas i samarbete med välfärdsområdena.
35. Individuellt boende för personer med funktionsnedsättning främjas i den statsunderstödda bostadsproduktionen.
36. Tillgängligheten i det befintliga bostadsbeståndet stöds med reparationsunderstöd.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: MM och Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet ARA i samarbete med SHM

Mål och åtgärder för att stärka rätten till oberoende rörlighet

Mål: Trygga hållbara mobilitetstjänster med transportmedel som lämpar sig för alla. För att kunna trygga en tillräcklig servicenivå för rörligheten ska ordnandet av kollektivtrafiken granskas som en helhet. Samtidigt måste man säkerställa att resurserna för att ordna trafiken ger ett så stort mervärde som möjligt. Detta förutsätter en kraftig ökning av utnyttjandet av information om genomförandet av mobilitetstjänster över förvaltningsområdenas gränser.

Åtgärd:

37. Tillgången till tillgängliga mobilitetstjänster för olika kundgruppers behov främjas i enlighet med tillgänglighetsvisionen. Tillgängligheten i trafiktjänsterna och infrastrukturen främjas och tillgången till och utnyttjandet av information om tillgängliga mobilitetstjänster främjas.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: KM

Mål: Utveckla utbildningen av anställda hos tjänsteleverantörer och -producenter. Tjänsteleverantörerna och -producenterna identifierar olika specialgruppers behov samt de tjänster de behöver och hjälpbehovet genom att utveckla personalens utbildning så att det är möjligt att bättre bemöta personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

38. Tjänsteleverantörernas och -producenternas sakkunskap främjas genom att fortsätta samarbetet mellan olika aktörer och förvaltningsområdet.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: KM i samarbete med andra aktörer

Mål och åtgärder för att stärka lika möjligheter till utbildning

Mål: Förnya lagstiftningen om stöd för lärande inom förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen.

Åtgärd:

39. Målet med reformen är att trygga ett tillräckligt stöd och minska undervisningspersonalens administrativa börda. Målet är att stöd för lärandet ska erbjudas individuellt och enligt elevens behov, och att stödformerna ska vara enhetliga, tydliga och mångsidiga på riksnivå. Dessutom är det möjligt att ordna nödvändig undervisning i smågrupper samt i specialklasser, och man ser till att speciallärarna har tillräcklig utbildning.

Tidtabell: den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 augusti 2025

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Förnya lagstiftningen om stöd för lärande inom gymnasieutbildningen.

Åtgärd:

40. Målet med reformen är att förtydliga stödet för lärandet i gymnasieutbildningen och förenhetliga stödkedjan för lärandet från småbarnspedagogiken till andra stadiet. Målet är att trygga nödvändigt stöd och handledning för lärandet samt multiprofessionellt stöd för studerande inom gymnasieutbildningen.
Tidtabell: den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 2025
Ansvarig aktör: UKM

Mål: Förnya lagstiftningen om stöd för lärande inom yrkesutbildningen.

Åtgärd:

41. Målet med reformen är att förtydliga stödet för lärandet inom yrkesutbildningen och förenhetliga stödkedjan för lärandet från småbarnspedagogiken till andra stadiet. Målet är att trygga nödvändigt stöd och handledning för lärandet samt multiprofessionellt stöd för studerande på andra stadiet.
Tidtabell: den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 2026
Ansvarig aktör: UKM

Mål: Bedöma hur utbildningen som handleder för examensutbildning fungerar och göra eventuella lagstiftningsändringar.

Åtgärd:

42. I utredningen som blir klar i slutet av juni 2024 granskas Hux-utbildningen som helhet i fråga om statistik, olika processer, styrkor och utvecklingsbehov, uppnående av målen samt verksamhetsmiljö. Dessutom granskas helheten med tanke på att möta de studerandes mångsidiga behov, hur samarbetsstrukturerna fungerar samt hur Hux-utbildningen betjänar olika grupper. Syftet med utredningen är att producera information för eventuella lagändringsbehov.

Tidtabell: utredningen blir klar sommaren 2024, beredningen av lagstiftningsändringar hösten 2024.

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Följa upp genomförandet av läroplikten.

Åtgärd:

43. Bedömningen av hur målen för läropliktsreformen har uppnåtts, hur väl verkställandet har lyckats och dess effekter sammanställs i en utredning där man utnyttjar information från temaspecifika uppföljningar, utredningar och utvärderingar. Fokus ligger på utfallet av de centrala målen för reformen, framför allt på andelen avlagda examina på andra stadiet, ökningen av jämställdheten och jämlikheten i utbildningen, förebyggandet av marginalisering, ökningen av barns och ungas välbefinnande samt övergången till arbetslivet och fortsatta studier.

Tidsplan: Uppföljningstid till slutet av 2024

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Tillgodose funktionshindrades rättigheter i reformen av SORA-lagstiftningen.

Åtgärd:

44. Under regeringsperioden bereds en reform av SORA-lagstiftningen utifrån de utvecklingsbehov som konstaterats i slutrapporten för SORA-projektet. I reformen av SORA-lagstiftningen beaktas FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och diskrimineringslagen samtidigt som man säkerställer funktionsrättsorganisationernas möjlighet att delta i beredningsprocessen.

Tidsplan: Beredningen inleds våren 2025

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Utredda tillgången till tolkningstjänster inom småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen.

Åtgärd:

45. Det behövs klarhet i tolkningstjänsterna för barn och unga både vad gäller teckenspråk och tolkningstjänster för talskadade. Inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen ankommer ordnandet av tolkningstjänster på utbildningsanordnaren. Det finns ingen riksomfattande statistik över hur tjänsterna ordnas. Det behöver utredas hur barns och ungas rätt till de tolkningstjänster de behöver tillgodoses inom småbarnspedagogiken/skolan. Även andra situationer än undervisningssituationer ska beaktas; med tanke på delaktigheten är till exempel en lärare/assistent som har teckenspråk som modersmål inte alltid ett tillräckligt stöd.

Tidtabell: utredningsarbetet kräver finansiering, går inte att fastställa en tidtabell

Ansvarig aktör: UKM i samarbete med SHM

Mål och åtgärder för att förbättra tillgången till habilitering, rehabilitering och hälso- och sjukvård

Tavoite: Vammaisten ihmisten työ- ja toimintakyvyn Mål: Förbättra arbets- och funktionsförmågan hos personer med funktionsnedsättning samt möjliggöra delaktighet.

Åtgärd:

46. Rehabiliteringen utvecklas med utgångspunkt i rehabiliteringskommitténs förslag och åtgärderna för att förnya rehabiliteringen med beaktande av rehabiliteringsbehoven hos personer med funktionsnedsättning. Grunderna för utlämnande av hjälpmedel för medicinsk rehabilitering uppdateras. Behovet av att uppdatera handboken för hänvisning till medicinsk rehabilitering bedöms i förhållande till rehabiliteringsbehovet hos personer med funktionsnedsättning.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: SHM

Mål: Utveckla rehabiliteringstjänsterna, förmånera och verkställandet av dem.

Åtgärd:

47. a) FPA utvecklar rehabiliteringstjänster bland annat för samisk-språkiga, familjerehabiliteringstjänster för svårt sjuka barn och rehabilitering för ändrade levnadssätt för personer med diabetes och sömnapné.
- b) Möjligheten att avlägsna termen lyte (vika) i rehabiliteringslagstiftningen i fråga om yrkesinriktad rehabilitering utreds.
- c) Våren 2024 färdigställdes en samarbetsanvisning för dem som verkställer lagstadgade rehabiliteringsförmåner i anslutning till rekommendationerna från kommittén för förnyandet av rehabiliteringen. Syftet med anvisningen är att förbättra smidigheten i verkställandet av rehabiliteringsförmåner som verkställs av olika institutioner. Förankringen av samarbetsanvisningen fortsätter. Dessutom granskas utvecklingsbehoven i anslutning till anvisningen årligen av dem som verkställer den. Målet är att förbättra klientstyrningen till de primära tjänsterna och göra verkställandet smidigare.
- Tidtabell: under programperioden*
- Ansvarig aktör: FPA*

Mål: Göra användningen av elektroniska läkarutlåtanden smidigare.

Åtgärd:

48. Man planerar ett elektroniskt läkarutlåtande som kombinerar B- och C-utlåtanden. Utlåtandet planeras så att det är så lätt och smidigt som möjligt att använda inom hälso- och sjukvården. Målet är att utöka användningen av elektroniska läkarutlåtanden.
- Tidsplan: före utgången av 2026*
- Ansvarig aktör: FPA*

Mål och åtgärder för att stärka sysselsättning och tillgång till arbete på lika villkor

Mål: Säkerställa olika myndigheters kompetens och ett fungerande sektorsövergripande samarbete inom tjänster som främjar sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

49. Det befintliga utbildningsmaterialet och utbildningspraxisen granskas och utbildningsmaterial produceras i samarbete med berörda aktörer.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: SHM och ANM

Mål: Utveckla stödet för specialarrangemang på arbetsplatsen och göra det mer känt bland arbetsgivare och AN-experten.

Åtgärd:

50. Användningen av stöd för specialarrangemang på arbetsplatsen har varit liten, vilket delvis beror på att man inte känner till stödet och dess användningsändamål tillräckligt väl. Omfattningen av stödet och andra sysselsättningsfrämjande tjänster för personer med funktionsnedsättning utreds och stödet utvecklas utifrån de utvecklingsbehov som erhållits i utredningen. Dessutom produceras vid behov utbildningsmaterial och servicebeskrivningar för arbetsgivare.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: ANM

Mål: Utredda en kvot för personer med funktionsnedsättning som en del av arbets- och näringsministeriets utredning om de modeller som används i olika europeiska länder för att stödja anställning av personer som har svårt att bli sysselsatta.

Åtgärd:

51. Gå igenom befintlig utrednings- och forskningsdata om europeiska kvotmodeller för personer med funktionsnedsättning.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: ANM

Mål och åtgärder för att stärka tillfredsställelse levnadsstandard och social trygghet

Mål: Utveckla den sociala tryggheten för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

52. I reformen av den sociala tryggheten beaktas olika livssituationer för personer med funktionsnedsättning. I reformen säkerställs delaktighet för personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, och det görs en bedömning och uppföljning av konsekvenserna för personer med funktionsnedsättning, barn, unga och familjer.

Tidtabell: under programperioden

Ansvarig aktör: SHM

Mål: Utveckla identifieringen av klienternas förmåns- och servicebehov och beslutens begriplighet.

Åtgärd:

53. a) FPA genomför som bäst försök som överskrider förmånsgränserna med anknytning till unga och studerande samt barnfamiljer. Målet är att på ett övergripande sätt utveckla identifieringen av dessa kundgruppers förmåns- och servicebehov och därigenom aktivt samarbeta över FPA:s förmånsgränser. Övriga kundgrupper kommer stegvis med i försöket.
- b) Förmånsbeslutens begriplighet utvecklas i fråga om förmåner som gäller arbets- och funktionsförmågan.

Tidtabell: under programperioden och kontinuerlig

Ansvarig aktör: FPA

Mål: Utveckla verkställandet av handikappförmånerna och göra dem smidigare.

Åtgärd:

54. a) Möjligheterna att förbättra ansökningsblanketten för handikappbidrag för personer under 16 år utreds så att det är lättare att beskriva belastning och bundenhet på blanketten.
- b) Man strävar efter att underlätta ansökan om handikappförmåner genom att i mån av möjlighet i allt högre grad bevilja längre förmånsperioder, vilket leder till att behovet av att lämna in ansökningar om fortsatt förmån minskar.
- c) Uträttandet av ärenden för någon annans räkning i MittFPA utvecklas.
- d) Automatik utnyttjas allt mer för att identifiera kundernas förmåns- och servicebehov.
- e) Möjligheten att avlägsna termen lyte (vika) i lagstiftningen om handikappförmåner utreds.

Tidtabell: under programperioden och kontinuerlig

Ansvarig aktör: FPA

Mål och åtgärder för att stärka deltagande i kultur-, rekreations- och fritidsverksamhet och idrott.

Mål: Bedöma organiseringen av paraidrott och dess tillstånd i Finland.

Åtgärd:

55. I Finland har elitidrotten utvärderats flera gånger under det senaste decenniet, men paraidrotten har inte beaktats grundligt i utvärderingarna. Utvärderingen ger en helhetsbild av paraidrottens strukturer och organisering i Finland samt utvärderar systemets funktion och effektivitet. I utvärderingen granskas också nuläget för integrationen i grenförbunden. Utvärderingen ger utvecklings- och åtgärdsförslag till statsförvaltningen, Finlands Paralympiska Kommitté, Finlands Olympiska Kommitté och dess elitidrottsenhet, idrottsakademierna, KIHU och grenförbunden för att utveckla paraidrotten i Finland.

Tidtabell: utvärderingen blir klar i september 2024

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Utredda kommunala tjänster för tillämpad motion.

Åtgärd:

56. Sedan 2000 har man gjort ett systematiskt utredningsarbete om tjänster inom tillämpad motion med cirka fyra års mellanrum. Den föregående utredningen om kommunernas tjänster inom tillämpad motion gäller 2019. I utredningen granskas bland annat ordnandet/organiseringen av kommunernas tillämpade motionstjänster och deras ställning i kommunen, resursfördelningen, de tjänster som erbjuds, stödet till organisationerna och motionsförhållandena. Utifrån resultaten av utredningen utarbetas allmänna och utbildningsområdesspecifika utvecklingsrekommendationer för det pedagogiska området, med hjälp av vilka man inom utbildningarna bättre än tidigare kan beakta främjandet av motion och idrott.

Tidtabell: utredningen blir klar i augusti 2024

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Främja deltagande i konst- och kulturverksamhet för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärder:

57. De riksomfattande funktionsrättsorganisationernas och -sammanlutningarnas konst- och kulturverksamhet stöds genom att statsunderstöd beviljas, och projekt och verksamhet som förbättrar tillgången till och tillgängligheten till konst och kultur stöds.
58. Kriterier för ansvarsfullhet (inkl. främjande av likabehandling) tas i bruk vid beviljandet av UKM:s understöd för konst och kultur.

Tidtabell: programperioden

Ansvarig aktör: UKM

Mål: Beakta personer med funktionsnedsättning och deras särskilda behov i genomförandet av programmet Mer motion i Finland.

Åtgärd:

59. Vi beaktar personer med funktionsnedsättning på ett integrerat sätt i alla åtgärder i programmet Mer motion i Finland samt vidtar riktade åtgärder när finansieringen säkerställts.

Tidsplan: 2024–2027

Ansvariga aktörer: UKM och de övriga ansvariga ministerierna för åtgärderna inom programmet Mer motion i Finland

Mål: Förbättra kompetensen hos dem som tillhandahåller rekreationstjänster och metoder för att utveckla den närliggande naturens tillgänglighet och användbarhet.

Åtgärd:

60. Anvisningarna om tillgänglighet i anslutning till leder och konstruktioner uppdateras i Forststyrelsens offentliga ritningssamling utifrån Paralympiska kommitténs rekommendationer om tillgängliga leder och konstruktioner.
Tidsplan: 2025 när finansieringen möjliggör ett projekt som utvecklar Forststyrelsens offentliga ritningssamling
Ansvarig aktör: UKM, MM, Forststyrelsen

Mål: Öka medvetenheten om tillgänglighet i kulturverksamheten.

Åtgärd:

61. Riksomfattande samfund som erbjuder information och stöd i frågor som gäller tillgänglighet och mångfald stöds.
Tidtabell: programperioden
Ansvarig aktör: UKM

Mål: Främja tillgängliga bibliotekstjänster.

Åtgärd:

62. Tillgänglighetsbiblioteket Celia stärker under resultatavtalsperioden 2024–2027 särskilt barns och ungas förmågor och kompetens samt delaktighet i kulturen genom att utveckla och erbjuda material, produkter och tjänster som lämpar sig för barn och unga med lässvårigheter samt genom att främja samarbetet mellan biblioteken och skolorna. Tillgänglighetsbiblioteket Celias digitala bibliotekstjänster, inklusive lyssningsapplikationen, blir mer användbara och kundorienterade.
Tidtabell: programperioden
Ansvarig aktör: UKM i samarbete med Tillgänglighetsbiblioteket Celia

Mål och åtgärder för att stärka rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i internationellt samarbete

Mål: Finland fortsätter att främja rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i verksamheten inom EU, FN, Europarådet, Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) och andra internationella organisationer.

Åtgärd:

63. Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning främjas som en del av Finlands utrikes- och säkerhetspolitik i EU, FN, Europarådet och OSSE samt i mån av möjlighet i andra internationella organisationers verksamhet. Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning beaktas i olika politiska processer och förhandlingar. Man hör personer med funktionsnedsättning och organisationer som representerar dem när Finlands ståndpunkter utformas.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Öka medvetenheten om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och integrera dessa rättigheter i utvecklingssamarbetet.

Åtgärd:

64. a) I de människorätts- och humanitära utbildningar som utrikesministeriet ordnar beaktas rättigheterna för personer med funktionsnedsättning på ett heltäckande sätt. Dessa har också inkluderats i utbildningar om bland annat genomgående mål och verkställandet av rättighetsperspektivet.
- b) Medborgarorganisationernas verksamhet stöds med betoning på rättighetsperspektivet och med beaktande av de genomgående målen. Beaktande av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning förutsätts i projektansökningarna.
- c) Utvecklingen av anvisningar och verktyg som främjar integreringen av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning fortsätter i alla former av utvecklingssamarbete.
- d) Den finansiering som riktas till funktionshinderarbetet följs upp och information om detta ges som en del av den utvecklingspolitiska rapporteringen.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Politiskt och om möjligt också finansiellt stödja projekt som främjar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

65. a) Finland fortsätter det politiska och i mån av möjlighet även ekonomiska stödet till FN:s verksamhet som stöder rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och fäster särskild uppmärksamhet vid verkställandet av FN:s strategi för inkludering av personer med funktionsnedsättning. Stödet till FN:s partnerskapsfond för personer med funktionsnedsättning fortsätter i mån av möjlighet.
- b) Genomförandet av de åtaganden som gjordes vid toppmötet Global Disability Summit i Oslo fortsätter och förberedelser görs inför nya åtaganden vid toppmötet 2025.
- c) Möjligheten för personer med funktionsnedsättning att på ett betydelsefullt sätt själva delta i planering, genomförande och utvärdering av projekten främjas.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Främja tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning genom internationellt påverkansarbete, inklusive direktionsarbete.

Åtgärd:

66. Inkludering av personer med funktionsnedsättning är en av Finlands prioriteringar i samarbete med FN-organisationerna samt internationella Röda Korset och Röda Halvmånen. Finland lyfter starkt fram inkludering av personer med funktionsnedsättning i organisationernas direktionsarbete och stöder vid tillfälle att detta läggs till som en fast punkt. Finlands prioriteringar är också bland annat att stärka ställningen för kvinnor och flickor med funktionsnedsättning, utnämna ansvarspersoner för organisationernas ärenden som gäller personer med funktionsnedsättning samt stärka kompetensen i anslutning till rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Beakta rättigheterna för personer med funktionsnedsättning vid humanitära kriser.

Åtgärd:

67. a) Finland fortsätter att satsa på verksamhet för personer med funktionsnedsättning i humanitära kriser. Som en av åtgärderna bidrar Finland till att FN:s strategi för inkludering av personer med funktionsnedsättning (UNDIS) fortsätter. I mån av möjlighet ber Finland årligen sina centrala FN-partner om organisationsspecifika UNDIS-rapporter och ordnar en diskussion kring dem. Finland uppmuntrar sina partner att publicera sina rapporter.
- b) Finland stöder FN-organisationernas och de finländska organisationernas humanitära arbete med inkludering av personer med funktionsnedsättning inklusive med öronmärkt stöd när det är ändamålsenligt. Finland mäter årligen det riktade stödbeloppet för inkludering av personer med funktionsnedsättning.
- c) Finland bidrar till att inkluderingen av personer med funktionsnedsättning officiellt integreras i det humanitära samordningssystemet. Målet är att 1) ett officiellt samordningssystem ansvarar för inkludering av personer med funktionsnedsättning och 2) att en FN-organisation utses för att leda temat.
- d) Finland främjar inkludering av personer med funktionsnedsättning även i FN:s och OCHA:s landsspecifika korgfonder som Finland finansierar.
- e) Finland strävar efter att sammanföra organisationer för personer med funktionsnedsättning och humanitära organisationer på olika sätt.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Främja rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och deras deltagande i fredsprocesser och fredsbyggande tillsammans med fuktionsrättsorganisationerna och genom att konsultera dem. Bidra till att förbättra tillgängligheten till fredsprocesser, beakta synpunkter och behov hos personer med funktionsnedsättning samt öka delaktigheten för personer med funktionsnedsättning och organisationer som representerar dem i förebyggandet och lösningen av konflikter samt i fredsbyggandet.

Åtgärd:

68. a) Stödjande av verksamhetssätt som ökar delaktigheten för personer med funktionsnedsättning i fredsprocesser och dialoger som stöds av Finland.
- b) Påverkansarbete bland aktörer inom fredsmedling samt i samarbete med partner inom området.
- c) Ökat deltagande för personer med funktionsnedsättning i fredsmedlingsutbildningar som ordnas och/eller finansieras av Finland.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Främja rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och funktionsrättsorganisationer och deras aktiva deltagande med hjälp av FN:s pelare om fred och säkerhet. Påverka FN:s normativa arbete, såsom resolutioner, rapporter, utlåtanden och andra handlingar som ska förhandlas om, för att utöka språket som stöder rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och inkludering av dem. Dessutom påverkar man aktivt genom samarbete med FN och genom eventuellt stöd till FN.

Åtgärd:

69. a) Man strävar efter att förhandla fram ett språk som främjar rättigheter och aktivt deltagande för personer med funktionsnedsättning i FN:s resolutioner och dokument om fred och säkerhet, såsom olika resolutioner om fredsbyggande och politiska insatser (SPM) samt rapporten från särskilda kommittén för fredsbevarande verksamhet, C34.
- b) Beaktandet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och deras deltagande i FN:s mer omfattande processer, såsom bedömningen av fredsbyggandets arkitektur 2025, stöds.
- c) I samarbetet med FN samt i riktlinjer, tal och ställningstaganden betonas möjligheterna för personer med funktionsnedsättning och organisationer för personer med funktionsnedsättning att delta i och påverka fredsbyggande samt FN:s övriga verksamhet som främjar fred och säkerhet.
- d) Beaktandet av inkludering av personer med funktionsnedsättning främjas när man verkställer agendor för kvinnor, fred och säkerhet; unga, fred och säkerhet samt klimat och säkerhet.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Stärka delaktigheten av personer med funktionsnedsättning i övervakningen av internationella människorättskonventioner.

Åtgärd:

70. Organisationer som främjar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning uppmuntras att i större utsträckning delta i övervakningen av genomförandet av internationella människorättskonventioner, inklusive att till FN:s övervakningsorgan lämna information om tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning för varje tillämpningsområde i människorättskonventionen både för kommitténs frågelista, där svaren utgör regeringens periodiska rapport och som så kallad oberoende parallell rapportering vid sidan av regeringens periodiska rapport.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Främja delaktigheten för personer med funktionsnedsättning och funktionsrättsorganisationer i granskningen av Finlands första periodiska rapport om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt medvetenheten om de rekommendationer som kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning gett Finland.

Åtgärd:

71. a) Man informerar om granskningen av Finlands första periodiska rapport om genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning innan den behandlas, inklusive funktionsrättsorganisationernas möjlighet att lämna skriftliga utlåtanden, parallellrapporter, till kommittén senast fyra veckor före granskningen samt deltar i kommitténs slutna diskussionsmöte.
- b) De slutsatser och rekommendationer om genomförandet av konventionen som godkänts av FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning översätts till Finlands nationalspråk, finska och svenska.
- c) Man informerar omfattande och i tillgänglig form om de slutsatser och rekommendationer som FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning gett Finland.
- d) Ett rundabordssamtal ordnas om de rekommendationer som FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning gett Finland.

Tidsplan: 2025–2026

Ansvarig aktör: UM

Mål: Öka medvetenheten om FN:s funktionsrättskonvention bland personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

72. a) En representant för funktionsrättsorganisationerna ska i mån av möjlighet få stöd för att delta som en del av Finlands delegation i det årliga mötet för parterna i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i New York.
- b) Funktionsrättsorganisationerna uppmuntras att kommentera de utkast till allmänna kommentarer som utarbetas i kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning och som är kommitténs tolkning av innehållet i och tillämpningen av bestämmelserna i konventionen.
- c) Allmänna kommentarer som godkänts av kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning delges i stor utsträckning.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Stärka rättigheterna för flickor och kvinnor med funktionsnedsättning i internationellt samarbete.

Åtgärd:

73. Finland främjar rättigheterna för kvinnor och flickor med funktionsnedsättning i sitt samarbete med FN-organisationerna. Finland uppmuntrar organisationer att regelbundet inkludera inkludering av personer med funktionsnedsättning och i synnerhet att främja situationen för kvinnor och flickor med funktionsnedsättning i direktionmöten och sin verksamhet. Finland samarbetar med till exempel UNICEF för att främja rättigheterna för kvinnor och flickor med funktionsnedsättning, inklusive genom innovationer för lärande och innovativ finansiering i Helsingfors.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvarig aktör: UM

Mål: Säkerställa ett effektivt nationellt genomförande av EU:s strategi om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Åtgärd:

74. Information om EU:s strategi för personer med funktionsnedsättning och genomförandet av den delas nationellt särskilt via delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (VANE). Åtgärder som riktar sig till medlemsstaterna i EU:s strategi om rättigheter för personer med funktionsnedsättning genomförs inom olika förvaltningsområden.

Tidsplan: kontinuerlig

Ansvariga aktörer: SHM i samarbete med andra ministerier

Mål: Främja genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och integreringen av funktionshinderfrågor genom det nordiska samarbetet inom funktionshinderområdet.

Åtgärd:

75. I synnerhet under ordförandeskapet i nordiska ministerrådet 2025 bidrar man till att frågor som gäller funktionsnedsättning integreras i det nordiska samarbetet. Under ordförandeskapsåret strävar man efter att främja verkställandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning särskilt genom att beakta stärkandet av kunskapsunderlaget och det intersektionella perspektivet.

Tidtabell: särskilt år 2025, kontinuerlig

Ansvariga aktörer: SHM i samarbete med THL och andra ministerier

ISSN pdf: 1797-9854
ISBN pdf: 978-952-00-8466-0

Social- och
hälsovårdsministeriet

stm.fi/sv/publikationer
julkaisut.valtioneuvosto.fi